نووسین و ئەزموون

نووسین و ئەزموون

نۆ گفتوگۆ سەبارەت بە کێشەکانی ئەدەب و ڕۆشنبیری

وەرگێڕانی لە فارسییەوە
حەمە عەباس

٢٠١٨

خانەی موکریانی بۆ چاپ و بڵاوکردنەوە

- **نووسین و ئەزموون** (نۆ گفتوگۆ سەبارەت بە کێشەکانی ئەدەب و ڕۆشنبیری)
- **وەرگێڕانی لە فارسییەوە: حەمە عەباس**
- **نەخشەسازی ناوەوە:** ڕێدار جەعفەر
- **بەرگ: هۆگر سدیق**
- **چاپی دووەم:** ٢٠١٨
- **تیراژ:** (٥٠٠) دانە
- **چاپخانەی: ئازادی (هەولێر)**
- **لە بەڕێوەبەرایەتیی گشتیی کتێبخانەکان ژمارەی سپاردنی (٤٦٢) ساڵی(٢٠١١)ی پێ دراوە.**

زنجیرەی کتێب (٩٦٩)

هەموو مافێکی بۆ خانەی موکریانی پارێزراوە

ماڵپەڕ: **www.mukiryani.com**

ئیمەیل: **info@mukiryani.com**

ناوەڕۆك

- مادام جەنگ لە جیهاندا هەیە، نابینە خاوەنی جەوهەری بەمرۆڤبوون.............٧
- هونەری خیانەت... گفتۆیەک لەگەڵ حەنیف قووەیشی ٢١

- گفتوگۆ لەگەڵ شاعیرێکی شێت، لەژێر ئاهەنگی دڵڕفێنی باراندا ٢٩
- کەلتووری باوی ئێمە بە گۆچان دەڕوات و توانای خوڵقاندنی شاکارێکی
جیهانیی نییە ٦٩
باشترین زەمینە بۆ خوڵقاندن، ئامادەییە لە نێوان مرۆڤ و سروشتدا ٨٥
دەکرێ جێگای هەموو شتێک پڕبکرێتەوە، بەڵام جێگای نیشتیمان مەحاڵە.........٩٣
رۆژگار و ئارەزووەکان کتێبی نوێ دەخوڵقێنن.......................................١٠٥
ئاشەکانی با بەهێزن...١١١
نووسەر کەسێکی ئاسایییە نەک گوتاربێژ ١١٧

مادام جەنگ لە جیهاندا هەیە، نابینە خاوەنی جەوهەری بەمرۆڤبوون

هێنری میللەر

جۆرج بلمۆنت، وەرگێڕ و رۆژنامەنووس و دۆستێکی دێرینی هێنری میللەرە، لەم گفتوگۆیەدا کە لە سێپتێمبەری ١٩٦٩ بۆ رادیۆ و تەلەڤزیۆنی فەڕەنسا سازیداوە هەوڵدەدات ئارەزوومەندان ئاشنا بکات بە ژیان و کارو فەلسەفە و .. ی ئەم نووسەرە گەورە و نوێکارەی سەدەی بیستەم، کە تیۆرییەکانی لاوانی پەنجاکان و شەستەکانی سەدەی رابردووی بە توندی خستبووە ژێر کاریگەریی خۆیەوە.

هێنری میللەر لە ساڵی ١٨٩١ لە خێزانێکی رەوەند و ئەڵمانی لە نیویۆرک هاتۆتە دنیاوە، زۆربەی کات کارێکی دیاریکراوی نەبووە، لە ساڵی ١٩٢٠ – ١٩٢٤ لە کۆمپانیای تەلەگرافی یەکێتی رۆژئاوا لە نیویۆرک کاری کردووە و لە ساڵی ١٩٢٤ بە دواوە وەک نووسەرێکی ئازاد چالاکیی نواندووە، لە ساڵی ١٩٣٠ - ١٩٤٠ لە ئەوروپا و زیاتر لە هەر جێگایەکیش لە پاریس ژیانی بردۆتە سەر، لە ساڵی ١٩٤٢ گەڕایەوە بۆ ئەمریکا، تا٦/٧/ ١٩٨٠ کە مێژووی کۆچکردنیەتی هەر لەوێ ژیاوە.

* *

*** بیستوومە لەو کاتەی کە تەمەنت نزیکەی بیست ساڵان بووە، دوعای تۆ ئەوە بووە: (خودای میهرەبان، بمکەیتە نووسەرێک، بەڵام باشترین نووسەر)**

* بەڵام ئەمە زێدەڕۆییە، لە نێوان ١٦ - ٢٠ ساڵیدا زۆرجار دوعام دەکرد، خودایە دەشێ بمکەیتە نووسەرێک، بەڵام نەک باشترین نووسەر، ئەمە تەنها ئارەزوویێکی لاوێتی بوو نەک شتێکی دیکە، لە راستیدا بەو ئومێدەبووم ئەگەر نەبمە داستایوڤسکیی دووەم (داستایوڤسکیی ئەمریکایی) لانی کەم لەو نزیک بکەومەوە، بەم پێیە لە دڵەوە زۆر چاکم دەزانی کە تەنانەت ناتوانم لەو نزیک بکەومەوە، لە دڵەوە چاکم دەزانی کە ناتوانم بگەمە قولەپێی ئەو، ئەو زۆر لە من بالاتر بوو، رێبەری من بوو.

*** تاکە ڕێبەر بوو؟**

* نا (کنوت هامسۆن)یش لەپاڵ ئەو بوو، تا ئەو شوێنەی کە پەیوەندیی بە بابەت و کەسایەتییەکانەوە هەبوو، داستایوڤسکی قسەی یەکەمی دەکرد، بەڵام لە ڕووی شێواز - ئەو شێوازەی کە لەزەینی مندا بوو و بەو هیوایەبووم کە ڕۆژێک بێت بەسەریدا زاڵبم- هەرچەندە لەوانەیە سەیربێت کە من حەزم لە شێوازی کنوت هامسۆن بوو، تا ئەمڕۆش زۆرجاران بەخۆم دەڵێم، من دەمویست، دەمتوانی، وەک هامسۆن بنووسم، ئەویش لە ڕیزی ئەو نووسەرانەیە کە هەمیشە دانراوەکانیان دەخوێنمەوە، بێ ئەوەی لێیان بێزار ببم، ڕۆمانی (ڕازەکان)ی ئەو ڕەنگە پێنج جارم خوێندبێتەوە، هەموو جارێکیش بەو دەرەنجامە دەگەم کە شاکارە و بەخۆم دەڵێم: (حەیف کە ناتوانی بەمجۆرە بنووسیت) گرنگیی کێشەکە لەوەدایە کاتێ کە ڕەخنەگرەکان باسیان لە شێوازی من دەکرد، هەرگیز بیریان لە کنوت هامسۆن نەکردبۆوە، لە داهاتوودا ڕەنگە ئەمە بۆ ئەوان ڕێنماییەک بێت، زۆرجار منیان بەو ڕۆمییە گەورەیە؟ بە پەترۆنیۆس ئاربیتری، بە پەترۆنیۆسی (ساتریکۆن) بەراورد دەکرد، بەڵێ ڕێبەرەکانی من کە سەر بە ڕێچکەی ئەوان بووم، یەکەمیان پەترۆنیۆس بوو، دواتریش بێگومان (ڕابلێ)، بەڵام بۆنموونە هەرگیز بەلزاک نەبووە.

*** هیچ کات؟**

* نەخێر بەلزاک بێزارم دەکات، من حوکمی سەرتاپاگیر دەربارەی بەلزاک نادەم، نازانم. دەشێ گەلێک. ڕۆماننووسە، بە بۆچوونی من زۆر (سادەنووس)ە، کاتێک دانراوی نووسەرێک ئەوەندە قەبارەدار بێت، هەمیشە لێی بەدگومانم. ناتوانم بە دڵنیاییەوە باوەڕ بە نووسەرێک بکەم

که دەتوانێ سەد کتێب بنووسێت. لە کاتی لاوی بۆیان باسکردووم کە بەلزاک سی رۆمانی بە ناوی خوازراو نووسیوە، هەتا سی و یەکەمین کتێب تەنانەت کتێبێکی بەناوی خۆی نەنووسیوە، وای بۆ دەچم کە ئەمە راست بێ لەگەڵ ئەمەشدا کەمێک بە دوور دێتە بەرچاوان، وانییە؟

*** دێتەبیرم کە بەر لە دوا جەنگی جیهانی، ماوەیەک بەردەوام نامەت بۆ من دەنووسی - جگە لەو شەوانەی کە پێکەوە بووین و دەربارەی کێشە جیاجیاکان قسەمان دەکرد - لەم نامانە بە پێداگرتنەوە پێتدەگوتم کە کتێبێکی بەلزاک بخوێنمەوە.**

* بە راست! چ کتێبێک؟
*** سەرافیتا.**
* بەڵێ لە بیرمە، (سەرافیتا) و (لویس لامبەر)

*** لویس لامبەریش، بەڵام بەر لەویان سەرافیتا، کە دواتر خوێندمەوەو سوپاسمکردی، تەنانەت ئێوە وتارێکیشتان دەربارەی سەرافیتا نووسیوە، بەم پێیە رێزت بۆ بەلزاک هەیە، وانییە؟**

* بە دڵنیاییەوەو لە راستیشدا ئەو وتارەم نووسی: (بەلزاک و هاوشێوەکەی) بۆ ئەوەی ئاشکرای بکەم کە بەلزاک خۆی بەلزاکی دۆزیوەتەوە، چونکە گفتوگۆ لەسەر ئەو خواوەند و فریشتەیە دەکات کە لە ناخی ئێمە دایە و پێموایە بەتەواوی فریشتەکەی ئاشکرا کردووە.

*** بەڵام لە سەرافیتا ئەم فریشتەیە بوونی هەیە؟**

* بەڵێ چونکە لە راستیدا سەرافیتا یەکێکە لە کارە سەرەتاییەکانی ئەو و هۆکارەکەشی هەر ئەوەیە، وێڕای ئەوەی کە بەلزاک تاکە کەسێک نییە کە حەز لە خوێندنەوەی دانراوەکانی ناکەم، زۆر بە سادەیی چەندین نووسەر و کتێب هەن. ئەها، بەڵێ بۆ نموونە (مۆبی دیک) هیچ کاتێک ئەم کتێبە ناخوێنمەوە، سێ چوار جار هەوڵمداوە، بەڵام بە راشکاوی بڵێم پێم خۆش نییە، رۆمانێکی گەورەیە، بەڵام بۆ من هەرگیز، (ستاندال)یش بە تەواوی ئارەزووەوە حەز دەکەم بیناسم، بەڵام وێڕای ئەم هەموو ئارەزووەم بۆی ئەمەم بۆ نەڕەخساوە، سەبارەت بە شکسپیریش بەمجۆرەیە، لە لاوێتیمدا کارەکانی ئەوم خوێندەوە، بەڵام هیچی لێ تێنەگەیشتم، دڵنیام ئەمە بۆشاییە، بەڵام دەترسم ئێستا بۆ پڕکردنەوەی درەنگ بووبێ، راشکاوانە بڵێم شتێک کە تا ئەمڕۆش حەزم لە دۆزینەوەیەتی دانەری دانراوە ئاڵۆز و شاراوەکانە، رەنگە زۆرێک لە دانراوەکانیانم خوێندبێتەوە، ئەوان زۆر بە هێمنی رامدەکێشن، من خاڵێکی زۆر لاوازم سەبارەت بەم کارانە هەیە، کە بە زانستە شاراوەکان ناونراون، ئەو پرسیارەی کە ئایا ئەم زانستە بە کوێم دەگەیەنێت؟ نازانم، بەڵام ئەم باسانە هەمیشە بۆ من دەبنە مایەی شەوق و زەوقێکی زۆر، دەشێ بڵێم بە ئەندازەی کارێکی سێکسی دڵخۆشکەرە، وانییە؟ . زۆر جار دەگوترێ دوو کۆمەڵە کتێب پێویستییان بە هیچ پڕوپاگەندەیەک نییە، زانستە شاراوەکان و بەرهەمە سێکسییەکان، یان دەتوانین بڵێین (ئیرۆتیک) ئەمەش بێ دوودڵی راستە، ئەم دووانە شتێک دەوروژێنن کە لە ناخی ئێمەدا بوونیان هەیە و تینوویانین.

*** حەز دەکەم جارێکیتر بگەڕێمەوە بۆ ڕێبەرەکانی ئێوە، داستایوفسکی و کنوت هامسۆن کە دەمزانی، بەڵام پێمخۆشە ڕوونکردنەوەی زیاتر لەمبارەیەوە بدەی.**

* لە ڕاستیدا دروست نییە تەنها گفتوگۆ لەسەر شێوازی کنوت هامسۆن بکەم، گوتنی زەحمەتە، بەڵام شتێکی ئەو کە خۆشمدەوێ (دڵنیام، چونکە من خۆمیش ئەم هەڵەیەم هەیە) ئەوەیە کە هەموو کەسایەتییە مێیینەکانی ئەو هەمیشە لە عەشقێکی ناکام دان، منیش لە ژیانی خۆمدا ئەمەم بە وردی تاقیکردۆتەوە، بەم پێیە دەمەوێ بڵێم: لەم بوارەدا هەمیشە تێکەوتووم.

*** لە تێڕوانینی سەرەتاییدا وادەردەکەوێ کە ئەمە وێنەیەکی سەیری وروژاندنتان بێ، تێکەوتن لە عەشقدا؟ دڵنیام کە زۆربەی خوێنەرانی ئێوە بە کەسێکی تێکەوتووتان تێناگەن، وابیرناکەیتەوە کە بەمجۆرە نەبێ؟**

* چونکە هەمیشە تەنها باس لە ئەزموونەکانی عەشقی خۆم دەکەم، بەڵام قسە لەسەر عەشقە گەورە و ڕاستەقینەکان ناکەم، مەگەر کەمێک دەربارەی (مونا) ئەو ژنەی کە زۆر جار دەگەڕێتەوە ناو کتێبەکانم، بەڵام بۆ ژنانی دیکە نا، هەندێ کچ هەن، یان بڵێم ئەو ژنانەی کە هەرگیز لە هەر شتێکی دەینووسم باسیان ناکرێت و نامەوێ باسیان بکەم، ڕەنگە هەرگیز باسیشیان نەکەم، ئەمە بۆ ئێمە شتێکی وەک حەرام وایە، حەزناکەم قسە لەسەر عەشقی ڕاستەقینە بکەم، پەیوەندییە سێکسییەکان پوختەی شتی دیکەن، سەرەڕای ئەمەش حەزدەکەم ئەوەندەی بۆم بکرێ خۆم لە ڕێگا چەوتەکان لابدەم، لە دیدگای خۆمەوە گفتوگۆ بکەم، بەڵێ ئەمە بەلامەوە زۆر باشترە.

*** هێشتا حەزدەکەم کەمێ هەڵوەستە سەبارەت بە دوعای تۆ بکەم، کە داوات لە خوا دەکرد بتکا بە نووسەرێک. چۆن بوو بیرت لەوە کردەوە کە بنووسیت؟ پرسیارێکی بێ ماناو گێلانەیە، بەڵام گرنگە.**

* گوتنی ئەوەی کە چۆن بڕیارمدا زۆر زەحمەتە، دەزانی لە راستیدا تا ئەو کاتەی کە ئەو دوعایەم دەکرد، یەک وشەم نەنووسیبوو، تەنانەت جارێک هەوڵم نەدابوو، تەنها. جارێک دەستم بە نووسینی لاپەڕەیەک کرد، هێشتا نیوەی لاپەڕەکەشم نەنووسیبوو، سەرلەبەیانی و بەر لەوەی کە تەواوی بکەم دڕاندم و بە خۆمم گوت: (تۆ هیچ کاتێ نابیتە نووسەر)، ئەم سەروبەندە وردتر نازانم، رەنگە دەساڵ بەر لە سەرەتای نووسەریم بووبێ، لە راستیدا بەهۆی پشتگوێخستنی جۆرێک لە نائومێدی بووم بە نووسەر، دوای ئەوەی کە هەوڵمدابوو هەموو ئەو کارانەی کە شیاون، جگە لە نووسەری ئەنجامیان بدەم، بەڵێ هەموو کارێک. بەرلەوەی دەست بە نووسین بکەم، زیاتر لە سەد کاری جۆراوجۆرم کردبوو، دواتر بە خۆمم گوت: (تۆ بەکەڵکی هیچ کارێک نایەیت، بۆچی جارێک نووسەرایەتیش تاقی ناکەیتەوە؟)

*** ئەم پێناسەیەی تۆ دەیکەیت تا رادەیەک پێناسەیەکی تایبەتیی نووسەرە، کاتێ هەموو کارێکی تاقیکردەوە، ئەو کاتە بیر لە خۆی دەکاتەوە: (بە راست، بۆچی نەبمە نووسەر!)**

* بەڵێ تا رادەیەک وایە، لەگەڵ ئەمەشدا هەڵبەتە بابەتەکە کەمێک قووڵترە، وا هەستدەکەم کە نووسەر بە نووسەری لە دایک دەبێ، ئەمە هەمیشە باوەڕی من بووە.

*** تۆ خۆت کاتێ کە منداڵ بووی کتێبت زۆر دەخوێندەوە؟**

* بەڵێ، ئەو کاتەی کە توانیم بخوێنمەوە هەمیشە کتێبم لابوو، باپیرەم وەک باوکم بەرگدروو بوو، هەمیشە ئەوم لەبەرچاوە کە سەرقاڵی بەرگدروونە و چوارمەشقی لەسەر مێزە کورتەکەی دانیشتووە، لە تەنیشتی دادەنیشتم و کتێبم دەخوێندەوە، لەوکاتەدا شەش. حەوت ساڵان بووم، دایکم هەمیشە سەرکۆنەی دەکرد و دەیگوت: مەهێڵە ئەم کوڕە ئەوەندە بخوێنێتەوە، باش نییە بۆی)

*** چ جۆرە کتێبێکت دەخوێندەوە؟ کتێبی منداڵان؟**

* ئاساییە، دەزانی کە من بە هیچ جۆرێک بلیمەت نەبووم، بەڵام لە شازدە ساڵییەوە دەستمپێکرد تا بە هەموو دانراوەکانی نووسەرە گەورەکاندا قووڵ ببمەوە، بەڵێ تەنانەت لە دانراوەکانی بەلزاک، دێتەوە بیرم کە ئەو کاتە بە ئینگلیزی کتێبی (کەوڵی خاراو)م خوێندەوە، وەرگێڕانێک بوو کە ناونیشانەکەی بریتی بوو لە (کەوڵی کەرەکێوی) کاتێ ئەم کتێبەم دەخوێندەوە، باوکم گوتی: (مافی ئەوەت نییە ئەمجۆرە کتێبانە بێنیتە ماڵەوە) وایدەزانی ئەم کتێبانە سێکسین.

*** چی بوو وای لێکردن کە واز لە کاری خۆتان بێنن لە کۆمپانیای تەلەگرافدا؟**

* بۆ ئەوەی کە ببمە نووسەر، لەژێر پاڵەپەستۆی مونا (ژنەکەی پێشووم) رۆژێک چوومە دائیرە و وەک هەمیشە نزیکەی سەد کەس لەوانەی داوای کاریان دەکرد لەوێبوون، بێ ئەوەی کە پێشتر بیرم لەوە کردبێتەوە، بە سکرتێرەکەم گوت: (تەلەفۆنێک بۆ بەڕێوەبەر بکە و پێی بڵێ کە من ئیتر بێزاربووم) کاغەزەکانی خۆم کۆکردەوەو

جانتاو کڵاوەکەم هەڵگرت و چوومە دەرەوە، دێتەوەبیرم لە شەقامدا وەک مرۆڤێک کە لە سیبیریا ئازاد کرابێ، هیچ کەسم نەدەناسی، دوای ئەوە هەژاری دیسان دەستی پێکردەوە، پێمگوتی کە من و مونا چۆن هەوڵماندا لە کافیتێریای (گرین ویچ ویلیچ) و شەقامەکەی دیکە، نووسینەکانم کە بە خراپییش چاپکرابوون، بفرۆشین، بەڵام سەرکەوتوو نەبووین، دواتر دەستمان بە شەربەتفرۆشی کرد، دوو جەلیکانی پڕ لە شەربەتمان بۆ ئەملا و ئەولا دەبرد، کارێکی سەخت بوو، من لە دەرەوە دەمامەوە و ئەو دەچووە ژوورەوە، جاری وا هەبوو بە یەک ئەسکەناسی ٥٠ دۆلاری دەهاتەوە، خۆمانم بە بەدبەختترین کەس دەزانی، ئەو شتەی کە راست نەبوو.

هەژاری کۆتایی نەدەهات و لە پاریسدا گەیشتە ئەوپەڕی، ئەمە تەنها هەژاری نەبوو، جۆرێکی زەحمەتتر بوو، ئاساییە کە زەحمەتیم دەکێشا، بەڵام لە راستیدا ئەوێ بارودۆخێکی دیکەی هەبوو، هەمووشت شتی دیکە بوو، خەڵک بە شێوەیەکی دیکە بوون، بەڵێ تەنانەت زەحمەتییەکانیش ئاسایی بوون، سەرەڕای ئەوە جۆرە شێوازێکم لە خۆمدا هەستپێدەکرد، ماوەیەک بەر لە ئێستا نامەیەکم دەستکەوتەوە، لە زەمانێکدا لە نیویۆرکدا کە تازە دەستم بە نووسین کردبوو، بۆ نزیکترین برادەری ئەوکاتەم ناردبوو، ئەمڕۆ کە دووبارە دەیخوێنمەوە شەرم دامدەگرێ، چ گەنجینەیەکە لە وشە!، من عاشقی وشەکان بووم، وای بۆ دەچووم کە بوون بە نووسەری گەورە مانای ئەوەیەکە دەبێ وشەی بە گرێ و گۆڵ و ئاوازدار بەکاربهێنیت، هەموو جارێک کە لە پشت مێزەکەی خۆم دادەنیشتم، دیوارەکانی دەوروبەرم پڕ بوو لەو وشانەی کە دەمویست بەهەر جۆرێک بێ لە نووسینەکانم بەکاریان بێنم، لای خۆمەوە خەریکبووم و هەوڵمدەدا کە هەموویان بە تێکچڕژاوی و

ئاڵۆزکاوی لە بەرهەمەکانمدا بەکاربهێنم، ئەمڕۆ کە ئەمەم دێتەوە بیر پێکەنینم بەم کارە گێلانەیە دێت، بەڵام لە پاریس گۆڕام و ئەم گۆڕانەش تەنها لە خودی من نەبوو، سەرەتا چەندین کتێبم بە زمانی فەڕەنسی خوێندەوەو جۆرێک لە سادەنووسیم تیایاندا بینی کە لە کارەکانی مندا نەبوو، رەوشی ئەو نامانەی کە بۆ برادەرەکانم دەناردن گۆڕان و ئەمە یەکەمین نیشانەی گۆڕانی من بوو، دوای ئەوە، ئەو نامانەی کە بۆیانم دەنووسی نامەی نووسەرێک نەبوو.

وا هەستدەکەم کە هەمیشە کەمێک لە نیگارکێشی لە مندا هەبووە، پێشتر لە نیویۆرک بە بۆیەی ئاوی نیگارم کێشاوە، بەڵێ دەشێ بڵێم لە قۆناغی سێیەمدا بوومە نووسەر، بە مۆسیقا و پیانۆ دەستم پێکرد، پیانۆ و ئۆرگ و چەنگم حەز لێبوو، ئەگەرچی هەرگیز چەنگم بەکار نەهێناوە، ئەمڕۆ هونەری مۆسیقا بەلامەوە باڵاترین هونەرە، دوای ئەو نیگارکێشی و دواجار نووسەری، سەبارەت بە نووسەری جارێکی دیکەش دەڵێم زۆر قەرزاری پاریسم، ئەمەش هەروا بە سادەیی نەبوو، لە پاریس گێژاوەکانم ناسی، تەنانەت کاتێ کە یەکەمین کتێبم بڵاوبۆوە، تا ماوەیەک نەمتوانی لەدەست نارەحەتییەکان دەربازبم، (خولگەی سەری قرژاڵ) تا رادەیەک شکستێک بوو، بەڵام لە داننان بە شکستەوە جارێکیتر سەرم هەڵدایەوە، من تەنها بۆ خۆم هەموو کارێکم کرد تاهەموو جیهان بزانن کە کتێبێکی باشم نووسیوە، ئەمڕۆ تۆزێک شەرم دامدەگرێ بیڵێم، بەڵام وەکو دایکێک وابووم کە منداڵێکی هێناوەتە دنیاو نایەوێ لە دەستی بدات، ململانێم کرد تا بەرگریی لێبکەم، دەزانی من لەژێر کاریگەرییەکانی (ئەستێرەی سەری کارژۆڵە) لە دایکبووم، دەربارەی ئەم کاریگەرییانە دەڵێن: بە کردەوە مرۆڤ فێری ژیان دەکەن، کاتێ کە جارێکیتر بیر لەم هەموو کێشە و گرفتانە دەکەمەوە، چ لە کاتی لاوێتیم لە نیویۆرکدا، یا دواتر لەو ساڵانەی کە لە پاریس بووم، وای

بۆ دەچم کە چاو و گوێکانم بە پێی پێویست بەسەرکردۆتەوە، زۆر بە وردی گوێم لە هەموو ئەو شتانە دەگرت، کە بەمن دەگوتران و هەموو ئەو شتانەی کە دەمبینین لە راستیدا بە نیگاکانم هەڵمدەلووشین، ئەمڕۆش هەر ئەم کارە دەکەم، ئەمە بە دڵنیاییەوە جۆرێکە لە ئامادەیی بۆ بوون بە نووسەر، یا زیاتر بۆ بوون بە رۆژنامەنووس.

*** کەسایەتیی چیرۆکەکانی ئێوە زۆر لە کەسایەتییەکانی چیرۆکەکانی داستایوڤسکی دەچێت، کە لە ژیانیاندا مرۆڤی دورەپەرێزن، ئەو کەسایەتییانەی کە (ئەگەر بشێ بڵێین) خۆیان زۆر سەرنجڕاکێش نیشان دەدەن، ئایا لە ژیاندا مەیلی تایبەتیت بۆ دوورەپەرێزی هەیە؟**

* بەڵێ بۆ هەژارەکان، بۆ لاتەکان، بۆ لێقەوماوەکان، بۆ هەموو کەسێکی لەمجۆرە، زیاتر لە دانا و ناودارەکان، لەبەر هۆیەکی زۆر سادە، چونکە بەخۆم دەڵێم کە من کەسێک نیم جگە لە لێقەوماوێک، هەمیشە خۆم لەگەڵ ئەمجۆرە کەسانە بەیەک دەزانم، بەبۆچوونی خۆم بە درێژایی ژیان لە زۆربەی رووەوە لێقەوماو بوویمە، ئەمڕۆش هێشتا لە خۆم دەپرسم...

*** کەمێک زێدەڕۆیی دەکەی؟**

* رەنگە، رەنگە، بەڵام ئێستاش ئەم هەستەم هەیە، ناتوانم لەم بیرکردنەوەیە دەربازبم، تێدەگەی؟

*** ئەم بۆچوونە هەیە، کە لە راستیدا هەر هەستکردن بە بێهوودەییی ئەم جوولە و جۆشە مرۆڤانەیە کە یارمەتیی ئێوەی داوە تا ببنە نووسەر.**

* بێهوودەیی، بەڵێ هەڵبەتە، ئەمڕۆ بۆتە وشەیەکی گەورە، هەموو کات قسە لە (شانۆی بێهوودە) و (ئەدەبی بێهوودە)و هیتر دەکرێ، بەڵام ئەم ئەدەبە لەگەڵ ئەو خوێندنەوەیەی کە من لە رابردوودا بۆ ئەدەب هەمبوو؛ یەکنایەتەوە، نا، لەوکاتدا زیاتر لە هەرشتێ بیرم لە خراپە دەکردەوە، لە بێهوودەیی خراپییەکان، بۆ نموونە ئەو واقیعەی کە مرۆڤ لە جەنگدا دەکوژێت، هەرگیز تێناگەی مرۆڤ چۆن دەتوانێ بجەنگێ، بەڵام بەلای خەڵکێکی زۆرەوە، رۆیشتن و خۆخستنە سەر ئەم ئاگرە و ئەویتر! کە ئەمە دەبینم بەخۆم دەڵێم هێشتا خاوەنی جەوهەری مرۆڤبوون نین، مادام جەنگ لە جیهاندا هەیە هەرگیز نابینە خاوەنی ئەم جەوهەرە، دەشێ ئەمە لای من بە خەیاڵخوازی دابنرێ، بەڵام ئەمە بە خەیاڵخوازی نازانم، بۆ نموونە دەتوانم لەگەڵ دوژمنیشمدا لە ئاشتیدا بژیم، چ شتێک دەبێتە هۆی ئەوەی کە خەڵکی دیکەش کاری وا نەکەن؟ بە بۆچوونی من دەکرێ ئەم کارە بەتەواوی بکرێت، چەندین مرۆڤی گەورە هەبوون کە بەمجۆرە ژیاون.

*** بەڵام بەداخەوە زۆربەی ئەوانە دوچاری کارەسات بوون؟**

* مەبەستت ئەوەیە کە زۆربەیان شەهید بوون.

*** بەڵێ، بۆ نموونە مەسیح و گاندی.**

* بێگومان، بەڵام ئەمە رێسایەکی گشتی نییە.

*** دەمەوێ لە کۆتاییدا پرسیارێکی دیکە بکەم، لەمیانی گفتوگۆ کردنماندا جارێک باسی ئەو رۆڵەت کرد، کە بەهەریەک لە ئێمە**

سپێردراوە، کە دەشێ تا رادەیەک چارەنووسی خودی خۆمان بێ، ئایا بەلای تۆوە ئەو رۆڵەی کە بەئێوە سپێردراوە جێبەجێت کردووە؟

* وامدەزانی کە بەهیچ جۆرێک پرسیاری لەمجۆرەم لێ ناکرێ، بەڵام وای بۆدەچم، ئەمە باشترین رۆڵێک بوو، کە دەتوانرا بەمن بسپێردرێ چونکە ئەم رۆڵەم گێڕاوە..یا؟

*** ئایا رۆڵێکی دیکە کە تۆ ئارەزووت بووبێ، بوونی نەبووە؟**

* رۆڵی دیکە؟ بۆ؟ رەنگە، بەڵام لە ژیانێکی دیکەدا، لە لە دایکبوونەوەیەکی دیکەدا، بەڵێ لە ژیانەکەی دیکەم، وای بۆدەچم کە زۆرجار گوتوومە، حەزدەکەم مرۆڤێکی زۆر ئاسایی بم، هیچکەسێک، یا وەک لە ئینگلیزییەکەدا دەڵێین(nobody) پێچەوانەی کەس. هیچ کەس، بەڵێ ئەگەر جارێکی دیکە بگەڕێمەوە سەر دنیا، حەزدەکەم پەککەوتووترین مرۆڤ، نەناسراوێک بم، ئەو کەسەی کە هیچ کارێک ناکات، ئەمە ئامانجی منە.

سەرچاوە

شرق، ژمارە ٩٣، ١٨ی دیسامبەری ٢٠٠٣، مورتەزا شاپورگان وەریگێڕاوەتە سەر زمانی فارسی.

گفتوگۆیەک لەگەڵ حەنیف قورەیشی

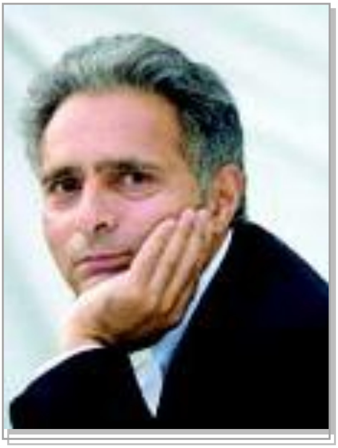

هونەری خیانەت..

حەنیف قورەیشی، نووسەری نەسازاو و هەمیشە ئاژاوەگێڕ، لە کاتی ئامادەبوونی لە پاریس بۆ کۆنفرانسێک لە سۆربۆن، بێ کۆت و بەند قسەی دەکرد و بیروڕاکانی خۆی دەخستەڕوو، حەنیف بەریتانیاییەکی بە ڕەچەڵەک پاکستانییە، پەیوەندییە عاتیفییەکان و مادده بێهۆشکەرەکان و مۆسیقای پاپ و کەلتووره جیاوازەکانی وەک نەژادپەرستی و ئیسلامگەرایی و مەسەلەی موشریکی هەندێ لەو بابەتانەن کە ڕۆمانەکانی وەک (بودای لاپەڕنشینان) و (ئەلبوومی ڕەش) و فیلمنامەی

(جلشۆره جوانەکەم) کە لەلایەن (ستیڤان فریرەس) کرایە فیلم و چیرۆکە زۆر و زەوەندەکانی وەک، (کوڕەکەم توندڕۆیە) کە لەلایەن (ئودایان پراساد) بۆ سینەما پوختکراوە، پێکدەهێنن.

لە کتێبە نوێکەیدا (لەش) قورەیشی بە باسکردنی چیرۆکی نووسەرێکی ٦٠-٧٠ ساڵە، کە مێشکی چۆتە جەستەی پیاوێکی تازەهەڵچوو، لەوە دەچێ تەکانێک بە ئەدەبی زانستی خەیاڵی بدات، بەڵام لەش؛ جیا لە ئەنجامە سەرنجڕاکێشەکان، یان ئاشکراکان بەر لەهەر شتێ بەهانەیەکە بۆ بیرکردنەوەی تا رادەیەک فەلسەفیانە، هاوکات لە (یادەوەری و وڕێنەبێژییەکان)ەوە دەردەکەوێ کە چەند مەبەستێک دەربارەی هەموو چالاکی و نارەحەتییەکانی قورەیشی لەم چەند ساڵەی دواییدا دەگرێتەخۆی. پەیوەندیی ئەو بە سیاسەت و رۆشنبیری و نووسین، هاوکارییەکانی لەگەڵ (ستیڤان فریرەس) خولانەوەیەکە لە گۆشە شاراوەکانی نووسەرێکی سەرەڕۆ...

*** لە کوێدا بیرۆکەی (لەش)ت بەمێشکدا هات؟**

* فرنکشتاینم دەخوێندەوە، بەرلەو کارم لەسەر لێوەرگرتن(اقتباس)ی شانۆیی (وێنەی دوریان گرای) کردبوو، کە هیچ کاتێ پێشکەش نەکرا. نوقمی ناو بەسەرهاتەکانی ئەدەبی خەیاڵی ببووم، زۆربەی بیرۆکەکانم تێک دەئاڵاند، وێنە، خولقاندنی بوونەوەرێکی مرۆیی، پیرەمێردێک بە جەستەی لاوێکەوە.. ئەمە یەکەمین چیرۆکم بوو، کە لەسەر خەیاڵ بنیاتنرابوو، ناوەڕۆکێکی عاشقانەی هەبوو، لە هەمان کاتیشدا هۆکارێک بوو، بۆدەستەبەرکردنی گەلێ شتی گرنگ دەربارەی ناسنامە، تەمەن، مەرگ و مانای ژیان و لەژێر کاریگەری نەشتەرگەریی جوانسازیشدا

بووم، كۆپی كردن و پێشكەوتنە زانستییەكان ڕێگەیەكن كە مرۆڤ بەهۆیەوە دەتوانن جەستەیان بە زیندوویی بهێڵنەوە، بۆم ئاشكرا بوو كە ئەگەر خەڵک بۆیان بكرایە جەستەیەكی تازەیان بۆ خۆیان دەكڕی، ڕەنگە بۆ دەستەبەركردنی ئەم جەستەیە بۆ خۆیان خەڵكی دیكەشیان بكردایەتە قوربانی، بۆ نموونە كالیفۆرنیاییە خۆشگوزەرانەكان ئەوەی كە مەبەستیان بوو لە هیندستان پەیدایان دەكرد، بەمجۆرە شێوەیەكی نوێ لە جیاوازی كۆمەڵایەتی دەهاتە ئاراوە، ئەو كەسانەی كە عەقڵێكی ساغیان هەیە لە جەستەیەكی ساغ و كەسانی دیكەش ئەمجۆرە ئیمتیازانەیان دەستناكەوێ، ئەم چیرۆكە زۆر شتی دیكەشی لێ هەڵدەهێنجرێ.

*** گەلێ بابەتی وەک نەژادپەرستی و ئیسلامگەرایی، بەتەواوی لە (لەش) سڕاونەتەوە...**

* من وابیردەكەمەوە كە مرۆڤ وشەكان لەسەر كاغەز دەخەوێنێ تا لەیادیان بكات، بابەتی نەژاد هیچ كاتێ لای من بێبایەخ نابێ، بەڵام چیتر پێویست ناكا قسەی لەسەر بكەم، كاتێ مرۆڤ لە نووسینی كتێبێک دەبێتەوە، ئیتر نایەوێ بیری لێ بكاتەوە، تەواو بوو، مرۆڤ بۆ ئەوە دەنووسێت تا خۆی لە دەست ناڕەحەتییەكانی دەرباز بكات، یا مرۆڤ دەنووسێت تا جێگا بۆ خەیاڵە تازەكان بكاتەوە، ئەو شتەی گرنگیی هەیە شتێكە كە ئێستا دەگوترێ، نەک شتێكە كە پێشتر گوترابێ.

*** ئێوە بەریتانی - پاکستانین، پێت وایە کە کتێبەکانتان دەستاوێژێکە بۆ توێژینەوە لەم دوانەییە؟**

* هەموو کەس لە نێوان دوو کەلتوور و دوو ژیاندان، چونکە هەموو مرۆڤەکان لە دوو کەس (دایک و باوک) کەوتوونەتەوە، پێموایە هەر لەبەر ئەمەشە کە مرۆڤ پەیوەستە بە شتێک کە پێی دەگوترێ بەیەکاچوونی شارستانییەکان، لە راستیدا قسەکردن لەسەر بەیەکاچوون مەبەست لە دوو شتی تەواو لێکجودایە، دایک و باوک، ئەمە شتێکە کە پێناسەی بوونی مرۆڤ دەکات، رێگایەکە کە مرۆڤ بەهۆیەوە دایک و باوکی لە خۆیدا بەرجەستە دەکات و دەبن بە خۆی و هەر ئەمەشە کە مانایەک بە بوونەوەری زیندوو دەبەخشێ، پێموایە نووسین هەوڵ دانێکە بۆ بەرجەستەکردن و یەکالاکردنی نهێنییەکان، مرۆڤ هەوڵ دەدات بیرکردنەوە قووڵەکانی خۆی کەشف بکات، تا دواتر زەینی خۆی بەتاڵ بکات.

*** پێشتر لە بیرکردنەوە بۆ قسەکردن سوودت لە ناسنامە، هارمۆنیا و مۆسیقای پاپ وەردەگرت، ئێستا ئەمەتان تایبەت کردووە بە وتارەکانتان، چۆن بوو شێوازی خۆتان گۆڕی؟**

* لەبەر ئەوەی هەمیشە هیلاک دەبم، وتار و چیرۆک و فیلمنامە دەنووسم تەنها بۆ ئەوەی دەست بەسەر ئەو شتەدا بگرم کە دەیدۆزمەوە، بۆ دۆزینەوەی رێگایەک بۆ گوفتار، هەروەها بۆ دابینکردنی ژیان و گوزەرانی خۆم و خانەوادەکەم، کاتێ کە ناتوانم بە نووسینی وتار ژیان بگوزەرێنم؛ فیلمنامە دەنووسم، کاتێ بە پێی پێویست پارەم دەستناکەوێ؛ رۆمان دەنووسم، بە بۆچوونی من ئەم کارە بەقەد ئەوەی کە هونەرە ؛ پیشەیەکیشە، چۆن بە نووسینەوەی

چیرۆکەکان ژیانمان دابین بکەین؟ ئەمەم بەلاوە زۆر سەرنجڕاکێشە، ئەو دەستاوێژەی کە مرۆڤ بەهۆیەوە چیرۆک بکات بە پارە، بە بانیژەیەکی نوێ بۆ ماڵ، بە پێڵاو بۆ منداڵان.

هەموو کارێک بە چێژەوە ئەنجام دەدەم، بەڵام دەبێ بیر لە هۆکارێک بکەمەوە کە مرۆڤ بەهۆیەوە ئەم چێژە بە چێژێکی زیاتر بگۆڕێتەوە، واتە بۆ بەردەوام بوون لە نووسین دەبێ بەردەوامی بە ژیان بدەی.

*** لە (یادەوەری و وڕێنەبێژییەکان) قسە لەسەر نووسین و ئەو شتانە دەکەی کە نووسین لای ئێوە گەڵاڵە دەکات، پێت وایە بتوانرێ خەڵک فێری نووسین بکرێ؟**

* بەڵێ بێگومان هەموو مرۆڤەکان شتێکیان هەیە بۆ گوتن، هەریەکە ژیانێکیان هەیە و دۆزینەوەی وشەکان شتێکی زیندووە بۆ چوونە ناو کۆڕی کەسانێک کە هەم قسەیان هەیەو هەم توانای خستنەڕوو.

*** چۆن لە کتێبەکانتدا لە بابەتێکەوە دەچیتە سەر بابەتێکی دیکە، لە سیاسەت و ناسنامەی کەلتووری بۆ بواری کەسێتی، ژیانی ژن و مێردایەتی، یان پیری؟**

* من هەمیشە حەزم لە سیاسەت بووە، لەم ڕۆژانەدا ئێمە حەزمان لە دیالۆگە، ئەمە بابەتێکی سیاسییە، کێ قسە دەکا، گوێمان لەکام دەنگە، دەمانەوێ گوێ لە کام دەنگ بگرین؟ بۆش، خەڵکی عێراق، خەڵکی دیکەی وڵاتانی عەرەبی؟ چ تێڕوانینێکمان بەلاوە گرنگە، وشە بەهێزەکان کامانەن؟ ئەم مەسەلەیە هاوکات مەسەلەیەکی شەخسییە (چۆن لە دنیا بدوێین)

*** ئێوە کەوتوونەتە ژێر کاریگەریتی کەسانێک کە جۆرێک لە ئاژاوەیان بەرجەستە کردووە: دێڤید بۆڤی کە لەگەڵیا کارتان لەسەر فیلم کردووەو لە (بەخششی گابریل) ڕێز لەو دەگریت، بەهەمان شێوە (بلاک پانترها) یان (ژان ژینێ)**

* لە سەردەمی لاوێتیدا شەیدای مۆسیقای پاپ بووم و ستایشم دەکردن، ئەوان پاڵەوانەکانی من بوون، بۆڤی لێهاتوویێکی نائاسایی بوو، کەسایەتییەکی بەرەڵاو بەدناو بوو، من شەیدای مۆسیقاکەی بووم، هەروەها شەیدای جووڵانەوەی مافە مەدەنییەکانی، بلاک پانترهای گۆرانیبێژی ڕەشپێست و رابەرانی سیاسیی ئەم گروپە و هەروەها کەسانی وەک ئانجیلا دیڤیس بووم، ئەوانە لە ساڵانی هەشتاکاندا شوێنێکی گرنگیان هەبوو، لە خۆیان دەدوان، وەک کاردانەوە قسەیان لەسەر خەڵکی دیکەش دەکرد، برەویان بە جۆرە کەلتوورێکی جیاواز دەدا، بە هەمان شێوە (ژینێ)م پەسەند دەکرد، هەروەها زۆرێک لە نووسەرانی دیکەی فەڕەنسی وەک کامۆ، سارتەر، دوبۆڤوار، بێکت و.. ئەو روناکبیرە مولتەزیمانەی بە تێڕوانینی سیاسیی شێلگیرانە کە بەشێوەی یاخیبووانە و جیاواز دەیاننووسی، لە گۆشەنیگای لاوانی هاوشێوەی من؛ ئەوان وەک کەسایەتییە دیارەکانی جادوویێکی سەفستەئامێز وابوون، کە ژیانێکی پڕ لە هەراو نائارامیان بەسەردەبرد.

*** ئێوە بەر لە هەرشتێ حەزتان لە ناڕازیبوون و بەگژاچوونەوەیە؟**

* زیاتر بەهۆی قەیرانی دیالۆگ و خستنەڕووی بۆچوونی تایبەت، کاتێ یەکێک قسە دەکات یەکێکی دیکە خۆی وەک نەیارێکی ئەو هەڵدەبڕێ، قسەکردن واتای کەوتنەجەنگ دەگەیەنێ لە جۆرێک

ململانێدا، بوونی پەیوەندی بە **کەسێکیش** واتای چوونە ناو جەنگێک دەگەیەنێ، جەنگێکی سوودبەخش و پڕ دەسکەوت.

*** بگەڕێینەوە لای (ژینێ) کە بۆچوونی خیانەت کارەکانی دەگرێتە خۆی...**

* بەلای منەوە بۆ نووسین گرنگە کە خیانەت لەگەڵ کەسێک بکەی تا خەیاڵەکانی خۆی بدۆزێتەوە و لەگەڵیاندا وەفادار بمێنێتەوە، خیانەت زۆر گرنگە، مرۆڤ ناتوانێ هیچ کارێکی لەوە باشتر ئەنجام بدات، جگە لە ئازادکردنی سەرجەم خاڵە هاوبەشەکان، لە پێگەی واتاکانی وشە، تا بۆ خۆی بیربکاتەوە، ئەمە جۆرێکە لە راستگۆیی، نووسەران لەسەریانە بە جۆرێک خیانەت لە کۆمەڵگا بکەن، کە ببێتە هۆکاری ئازادبوونیان.

*** بەلای کەمەوە ئێوە بە دەست کەسانێکی دیارو ناودارەوە ئازارمەندن کە پەیوەندیی هاوڕەچەلەکێتییان پێتانەوە هەیە...**

* بەڵێ، بەڵام پێویستە لەم پەیوەندییە بکۆڵرێتەوە، هەندێکیان پەیوەندییەکانییان راستگۆیی و عەشق و موحیببەتە، پەیوەندییەکانی دیکە لەلایەن تاکپەرستی و خستنەڕووی خەیاڵە شەخسییەکان هەڵسەنگێنراون، لە نێوان کەسێک و یەکێکی دیکە کە پەیوەستن بە هەمان هاوبەشێتییەوە چ شتێک بوونی هەیە؟ بەڵام پەیوەندییەکانیش وەک پچڕاندنی پەیوەندییەکان، وەک پەیوەندیی نێوان منداڵ و دایک و باوکە، کە سەرەنجام دەبێ منداڵ ماڵ و خێزانەکەی جێبهێڵێت و لە گەڵ کەسانی دەرەوە پەیوەندیی عاتیفی دروست بکات، بەمجۆرە ئەم فەزایە تێکبشکێنێ.

*** پەیوەندیی باوک ــ کوڕ یەکێ لە هێڵە بنچینەییەکانی کاری ئێوەیە، بۆ نموونە لە (بەخششی گابریل) یا لە وتاری بەراییتدا (یادەوەری و وڕێنەبێژییەکان) کە لەوێدا ئێوە باس لە باوکتان دەکەن کە حەزی دەکرد ببێتە نووسەر..**

* زۆر راستە، ئێستا رووم لە دایکم کردووە، بەم دواییە فیلمنامەیەکم نووسی کە لە ـکانـ نمایشکرا، (دایک). لە کۆمەڵەی (لەش)یش چیرۆکێک هەیە بەناوی (ماڵئاوا دایە).

زۆر حەز لە پەیوەندیی منداڵان بە دایک و باوکیانەوە دەکەم، ئەو دەستاوێژەی کە بە بۆچوونی ئێمە، دایک و باوک بە هۆیەوە ناسنامەی خۆیان دەگۆڕن، ئەو شتەی کە بۆ ئێمەی نمایش دەکەن. لە حاڵی حازردا کار لەسەر ژیاننامەیەک دەکەم، کە باوک تیایدا رۆڵێکی گرنگی هەیە، ئەو یادەوەرییانەی کە نیوەیان دەربارەی نووسینە و نیوەیان دەربارەی خێزانە.

سەرچاوە

شرق، ژمارە ٣٦٠، ٧ی دیسەمبەری ٢٠٠٤، وەرگێڕانی بۆ فارسی: **اصغر نوری.**

(گفتوگۆ لەگەڵ شاعیرێکی شێت
لەژێر ئاهەنگی دڵڕفێنی باراندا)

ئەم گفتوگۆیە، نووسەری ئێرانی مەسعود نوقرەکار لە شوباتی ٢٠٠١ لە یەکێک لە نەخۆشخانە دەروونییەکانی ئەمریکا لەگەڵ ژنە شاعیرێکی ئەمریکی (هیلاری.م) سازیداوە، هیلاری بەوپەڕی راشکاوی و بێ هیچ پەردەیەک دەربارەی بارودۆخی سیاسی و دەسەڵاتداران و ئەدەب و رۆشنبیری و ..هتد دەدوێت و وەک شێتێکی عاقڵ لە ئاست زۆربەی مەسەلەکان هەڵوەستە دەکات و خاڵ دەخاتە سەر پیتەکان.

دایە قاقای پێکەنین، لەبەر پێکەنینەکانی دەتگوت چاو و گوێکانی جێگۆڕکێیان کردووە، شەپۆلی پێکەنین بەسەر رووبەری ئەو چاوانەی کە بەرەنگی ئاسمانی ساف و رووناکی ئەو رۆژە بەهارییەبوو، پەخش بوو.

*** تازە دەستبەکار بووی؟**

* بەڵێ

* من ناوم (هیلاری)یە، خۆشحاڵم بە بینینتان

*** من ناوم مەسعودە، منیش خۆشحاڵم بە بینینتان**

* من دە ساڵە لێرە دەژیم، هاتوچۆیەکی زۆرم دیوە، شێوان باشترین و خراپترین شتی ژیانی مرۆڤە، بەڵێ باشترین و خراپترین. [خوداحافیزیم کرد و دەرفەت نەبوو گفتوگۆی لەگەڵدا بکەم.]

* * *

[ڕۆژی دواتر بینیم، لەسەر کورسییەکی خۆش و جوڵاو دانیشتبوو، بە هێمنییەوە دەیجووڵاند و لە دەستێکیا جگەرە و لە دەستەکەی دیکەیدا فنجانێک قاوە بوو، بە هەمان زەردەخەنەی جوانی سەرلێوانی لە شوێنی خۆی هەڵساو بە هێمنی دەستی گوشیم:]

* من (هیلاری.م)م، لە هەژدە ساڵییەوە دەستم بە نووسینی شیعر و کورتەچیرۆک کرد، نۆزدە ساڵان بووم کە تووشبوونمیان بە نەخۆشیی (ئەسکیزۆفرنی) دەستنیشانکرد، لەوکاتەوە تا ئێستا لە نەخۆشخانە و مەڵبەندەکانی چارەسەرکردنی دەروونی دەژیم، ژنە عاقڵەکان تەمەنی ڕاستییان ناڵێن، یان بە درۆ دەیڵێن، خۆ ڕەنگە هەقیشیان بێت، من سەدان شیعرم هۆنیوەتەوە، کورتەچیرۆکیشم نووسیوە، ٤٥ کورتەچیرۆکم هەیە، کارەکانی خۆم بەدەستی خۆم تایپ دەکەم و لەناو سەندووقی جۆراوجۆر دەیانپارێزم، ڕەنگی سەندووقەکانم لە یەکتری جیاوازن، من کارەکانی خۆم بەچاپ نەگەیاندوون، بە کەسیشیان نیشان نادەم، مەگەر زۆر خۆشم بوێت، بەهەرحاڵ خۆشحاڵم بە ناسینتان.

(دانیشت و جگەرەیەکی داگیرساند).

* باشە ئێوە چکارەن، مەبەستم ئەم کارە نییە کە ئێستا دەیکەن، کاری دیکەتان چییە؟ ئۆە دڵنیام وابیردەکەیتەوە کە من مرۆڤێکی فزوولی بم، عەیبی تیا نییە، خودا مرۆڤی بەشێوەیەکی فزوولی و بەخیل دروستکردووە، باشە نەتگوت کاری دیکەت چییە؟

*** کاری سەرەکیم نووسەرییە، منیش چیرۆکنووسم.**

[چەند ساتێک تێمڕاما و دواتر:]

* ئەها، نووسەری؟ وەک چیخۆف، وەک سۆمەرست مۆم، وەک گەلێ لەو دکتۆرانەی کە بەدوای نووسین کەوتن، دەبێ مرۆڤ زۆر گەوج بێ کە کاری بە خێروبێری وەک دکتۆری بە قوربانی نووسینی هەندێ شتی بێکەلک بکات، هەڵبەتە دەشێ هەردوو کاریان بکات، بەڵام لە ئەنجامدا نە پزیشکێکی چاک و نە نووسەرێکی چاکیشی لێ دەردەچێ.

*** بەڵام چیخۆف لە هەردوو بواردا باش بوو.**

* نا، نا، ئەو ئەگەر پزیشکێکی باش بوایە دوچاری سیل نەدەبوو

* *

[رۆژی دواتر هاتە نووسینگەی کارەکەم، سەندووقێکی سووری لەژێر باڵەوەبوو.]

* هەندێ لە شیعر و چیرۆکە ئەویندارییەکانی خۆمم بۆ هێناوی، پێویستیم بەوەنییە کە سەرنجی خۆت لەبارەیانەوە بدەیت، تەنها بەڵێن بدە لە هیچ شوێنێک بڵاونەبنەوە.

[بەڵێنم پێداو ئەو چیرۆکە کورتانەی خۆمیشم بۆی هێنا کە وەرگێڕدرابوونە سەر زمانی ئینگلیزی.]

* من ئەم کارانەت دەخوێنمەوە، بەڵام سەرنجی خۆم نادەم، سەرنجدان دەربارەی کاری خەڵکانی دیکە زۆر گەوجانەیە، رقم لە رەخنەگرەکان دەبێتەوە کە وەک زەروو بەجەستەی ئەدەب و هونەرەوە نووساون، رەنگە وەک ئەسپێش بن، ئەمانە لە هیچ جێگایەک بڵاوناکەمەوە.

*** بەڵام هیلاری من زۆر حەزدەکەم کارەکانم چاپبکرێن.**

* بەڵام خەڵکێکی هێندە زۆر ئەم کارانە ناخوێننەوە، ئەوانەی کە دەیخوێننەوەش شتێکی ئەوتۆی لێ تێناگەن، بۆچی دەبێ ئەم کارانە چاپبکرێن؟ دەتەوێ بناسرێی، ناوبانگ شتێکی ترسناکە، بە دوای خۆشەویستییەوەبە.

[هیچم نەگوت، چەند ساتێک تێمڕوانی و رۆیشت، نازانم چۆن کەوتمە بیری ئەوەی کە گفتوگۆی لەگەڵدا بکەم، هەر یەکەمین رۆژ کە بینیم لە خەیاڵمدا جێگای خۆی کردەوە.[

* دواتریش دەتەوێ گفتوگۆکەی من چاپ بکەی، بێگومان دەتەوێ ناوی بنێیت (گفتوگۆ لەگەڵ شاعیرێکی شێت) وانییە؟

* **هێشتا نازانم.**

* ئەگەر بوویتە ملیۆنێر ئاگات لێمبێ، بە راست، بۆ گفتوگۆ هەمیشە بەر لە خۆرئاوابوون وەرە، دەزانی کە کاری من لەگەڵ تاریکداهاتن دەستپێدەکات، تەماشاکە چەند رۆژە گەرماوم نەکردووە، گیرۆدەییەکان بواریان نەداوم. باشە، ئێستا بچۆرەوە سەرکاری خۆت و تەنهام جێبێڵە.

* * *

[بەدوایداچووم، دوو کاتژمێر مابوو بۆ خۆرئاوابوون، باڵندەکانیش لە دەوروبەری بوون، وەک ئەوەی کە زانیبێتیان شاعیرە، رەنگاورەنگ و دەنگخۆش، سڵاوەکەم بێ وەڵام مایەوە، چاوی لە پارچەیەکی رۆژنامەیەک بوو کە لەسەر زەوی کەوتبوو.]

* ئێوە کە دەڵێن حکوومەت نابێ پشتاوپشت بێ، ئەدی چۆن بێ؟. بێگومان دوای ئەم کوڕە نۆرەی ئەوی دیکەش دێت، دواتریش نەوەکانت جەنابی بۆش؟ چیتانگوت؟ کوڕتان لێوەشاوەیە، گاڵتە مەکە کوڕە، ئەگەر ناوبانگ و سەرمایەی تۆو پشتیوانیی سوپا و سیاو دادگای باڵا و ملیاردێرەکان و خەڵکی نەفام نەبوونایە، ئەو نەدەبووە سەرۆک کۆمار، ئەو ناتوانێ پیتزافرۆشییەک هەڵسوڕێنێ، چ جای وڵاتێک!! بەڵام هەموو دەزانن کاتێ کۆڵەگەی ناوبانگ و سەرمایە و ئیمکانیات و کتێبی پیرۆز لە ئارادابێ، دیموکراسییەت بێ دیموکراسییە، بەڵێ هەموو بەمە دەزانن.

(بێدەنگبوو، مژێکی لە جگەرەکەدا، قومێک قاوەی خواردەوە و چاوەکانی داخست).

*** هیلاری من هاتووم گفتوگۆت لەگەڵدا بکەم، تۆ گوتت پێش خۆرئاوا بێم و...**

* مەگەر نابینی لەگەڵ جۆرج بۆش قسە دەکەم، بێزار مەبە، کاتێ مرۆڤێکی وەک جۆرج بۆش قسەم لەگەڵدا دەکات، دەبێ تۆ بێدەنگ بیت، تۆ کەسێک نیت، تێگەیشتی؟
[هێشتا چەند هەنگاوێک لێی دوورنەکەوتبوومەوە بانگی کردم، بانگ کردنێک کە گاڵتەئامێزبوو.]

* وەرە، وەرە، کاتم بەدەستکەوت، ئەو چوو بۆ ئاودەست، هەموو دەزانن کە ئەو سکچوویەتی، لەم ماوەیەدا من و تۆ دەتوانین باس لە سیاسەت بکەین، بەڵێ ئێستا باشترین وەختە.
ویستم دەستپێبکەم نەیهێشت..)

* دەزانی کە ئێمە هەموو شتێکمان بە نهێنییە، هەڵبەتە خۆمان وامان نەویستووە، یاسا ویستوویەتی، لە بیرت بێ لە گفتوگۆدا ناوی راستەقینەی من نەهێنی، نابێ ناوی ئەم نەخۆشخانەیەش بهێنیت، دەبێ بنووسیت کە ناوی من و ناوی نەخۆشخانەکە راستەقینە نییە، هەڵبەتە ئەو پارانەی کە ئێمە بە کۆمپانیاکانی بیمە و دکتۆرەکان و ئەم نەخۆشخانەیەی دەدەین راستەقینەن، بەڵێ لەبیرتبێ، بێ دیقەت مەبە، ئەگینا داری عەدالەت دەنێنە قنگتەوە، چەوریشی ناکەن، تێدەگەی؟
[ویستم دەستپێبکەم، دیسان قسەی پێ بڕیم، ئەمجارەیان لەپی دەستی خستە بەردەمم.]

* لەسەرخۆبە، لەسەرخۆبە، لە ئەمریکا عەدالەت بوونی هەیە، بەڵام کڕین و فرۆشتنی لەسەرە، جۆرێکە لە مامەڵە و کاسبی، ئەگەر پارەت هەبێ دەتوانیت بیبکڕیت، هەر ئەوەندە بەسە پارێزەرێکی فێڵباز بخەیتەکار، هەڵبەتە هەموو پارێزەرەکان فێڵبازن، هەندێکیان کەمتر، هەندێکیان زۆرتر، عەدالەتی کەرانەشمان هەیە وەک ئەو یارییانەی کە سەری نیکسۆن و کلینتۆن و ئەوانی دیکەشیان خوارد، لە سەرەتای سیناریۆ دادوەرییەکەی کلینتۆن، ملۆنەها دۆلار چووە گیرفانی خاوەن بەرنامە و رادیۆ و تەلەڤزیۆن و چاپەمەنییەکان و چەند ژنێکی عەدالەتخواز و تێکۆشەر بوونە ملیۆنێرو..

(خۆی بەیەکدا هێناو ترپێکی کرد).

* ببوورە دکتۆر مەسعود، بەدەست خۆم نییە کاتێ بیر لەمجۆرە ژنانە دەکەمەوە ترم دێ.

(پێکەنی، تەنانەت یەک ددانیش لە دەمیدا نەبوو).

* دەتوانی دەست پێبکەی، بەڵام پرسیاری فەلسەفی و تیۆریی گەورە و گرانم لێ مەکە، من نە کەشیشێکم نە سیاسەتباز، من هیلاریم، شاعیرێکی عاشقی جگەرە و قاوە و باڵندە.

*** یەکەم پرسیاری من ئەوەیە، چ پێناسە و روانینێکت بۆ سیاسەت هەیە و بەڕای تۆ...**

* ئیتر درێژەی پێ مەدە، لە مەبەستت تێگەیشتم، بزانە، سیاسەت دوو پێناسەی هەیە، یەکێکیان واتە: درۆ، پارە، سێکس، ئیمکانییەت. ئەوەی دیکەش واتە: زانستی رێکخستنی کۆمەڵگا، لە ئەمریکا

تێکەڵەیەک لە هەردووکیان حوکمڕانی دەکەن، دەوڵەمەندەکانی ئەمریکا لە پشتەوەیانن، هەڵبەتە دەزانی کاتێ دەڵێم سیاسەت مەبەستم تەنها دەسەلاتی راپەڕاندن نییە، دەسەلاتی دادوەری و یاساییش بەشێکن لێی.

(لە شوێنی خۆی هەڵسا، سێ جار بە دەوری کورسییەکەی خولایەوەو دانیشتەوە).

* ئەوەی دیکە لە هەمووی سەیروسەمەرەترە، مەبەستم جۆرج دەبلیووە، بووکەڵەی دەم بەخەندەی نوێ، بێگومان راوێژکاری باشی هەیە، کە هەمیشە لەپشت پەردەوەن، رەنگە هەر لەبەر ئەوەش بێ کە سەر روتاوە و ورگ زلن، تازە بەتازە ژنانی شۆخوشەنگیش بۆ راوێژکاری زیادکراون، خۆ خراپ نییە، جەنابی سەرۆک کۆمار پێویستیی بە کاری ناسیاسییانەش هەیە، هەڵبەتە نابێ هەڵەکەی کلینتۆن دووبارە ببێتەوە، دەبێ بەدوای دەمودووی گونجاوترەوە بێ بۆ ئەنجامدانی سێکس، بەڵێ دەبێ ئاگاداربێ، ئۆی ببوورە، نازانم بۆچی یەکسەر ئاودەستم بەبیردا هات، نازانم بۆچی؟! بە راست تا لەبیرم نەچووە، روانینمت سەبارەت بە سیاسەت بۆ باس بکەم، تەماشاکە، سیاسەت سێگۆشەیەکە، سەرێکی سکچوونە، سەرەکەی دیکەشی ئاودەست و سەری سێیەمیشی عەمباراوی ئاودەست (سیفۆن)ە، دەزانم لە دڵەوە گاڵتەم پێدەکەیت، بەلام تۆ داوای بۆچوونی منت کرد، منیش پێمگوتی.

(هەڵسایەوە بەستەی جگەرە و چەرخ و فنجانی قاوەکەی هەڵگرت، بەپەلە بەرەو ژوورەکەی رۆیشت).

* *

[ڕۆژی دواتر باران دایکرد، لەوباوەڕەدابووم کە دەبێ لە ژوورەکەیدا گفتوگۆم لەگەڵیدا درێژە پێبدەم، بەڵام نەخێر، لەسەر هەمان کورسی دانیشتبوو، بە تەنافێک چەترێکی گەورەی بە کورسییەکەیەوە بەستابوو، چەتر بە کورسییەوە دەجوولاو پێش و پاشی دەکرد، کڵاوێکی پلاستیکی و ڕەنگ سەوزی لەسەردابوو.]

- بڕۆ چەترێک بۆ خۆت بێنە، دەتوانی ناونیشانی گفتوگۆکە بکەیتە

(گفتوگۆ لەگەڵ شاعیرێکی شێت، لە ژێر ئاهەنگی دڵڕفێنی باراندا(

دەبینی ناونیشانێکی چەند جوانە! هەڵبەتە کەمێک درێژ دەردەچێت بەڵام عەیبی نییە، هەموو شتێک درێژ بێ باشە، تەنانەت ناونیشانی گفتوگۆیەکیش، بەکورتی تەنها بەکەڵکی.. وازی لێبێنە، برۆ چەترێک بۆ خۆت بێنە.

[دەستی بۆ ئەو نەخۆشانە رادەوەشاند کە لە پشت شووشەی پەنجەرەی ژوورەکەیەوە پێمان پێدەکەنین.]

* دەزانی جۆرج بۆش مرۆڤێکی خراپ نییە، ئایینییەکی ملیۆنێر و هەندێ جار گەوجە، هەر ئەمە، ئۆی بە راست لە وڵاتی تۆدا هیچ سیاسەتمەدارێک هەیە؟

*** بەڵێ، بەڵام ساویلکەتر، بێ تواناتر، گەوجتر، دیکتاتۆرتر.**

[جگەرەکەی داگیرساند و کڵاوەکەی لەسەرسەری خۆی هەڵگرت و خستییە سەرسەری من.]

* بەڵێ هاتەوە بیرم خومەینی، خومەینی، من لە راستیدا هەتا بەر لە بارمتەگرتن و شەڕی نێوان عێراق _ ئێران نەمدەزانی وڵاتێک بەناوی ئێران هەیە، باوەڕ بکە خومەینی وڵاتەکەی ئێوەی ناساند، ئۆە، بە راستی من دەزانم پرسیاری دواترت چییە، بێگومان دەتەوێ سەرنجی من سەبارەت بە هەڵبژاردنەکانی ئەمساڵی سەرۆکایەتی کۆماری لە ئەمریکا بزانیت، باشە پێت دەڵێم، تۆ تا ئێستا سێرکت دیوە؟

*** بەڵێ زۆریشم دیوە.**

* ئەدی بۆچی ئەم پرسیارەت لێکردم؟ بەڵام سەرنجی خۆمت پێ دەڵێم، تەماشاکە، هەڵبژاردنەکانی ئەمریکا وەک سێرک وایە، سەیرترینیان ئەو بەشەیە کە فیل و کەر بەرامبەری یەکتر دادەنێن، هەڵبەتە من خۆم لایەنگری کەرم، کەر ئازاری کەس نادات، ئارام و بێدەنگ تەنها بار دەبات، ئازادیخواز و دیموکراسی، لە مرۆڤ دیموکراسیترەو .. باشە ئەم قسانە هیچ پەیوەندیی بە پرسیارەکەی تۆوە هەیە؟ بەڵام هەڵبژاردنەکانی ئەمساڵ، واتە سەرنگونکردنی یاسایی، هەمووکەس دەزانن کە زۆرینەی خەڵک دەنگیان بە (ئاڵگۆڕ)دا، بەڵام گوویان خوارد دەنگیان بە ئاڵگۆڕدا، مەگەر نەیاندەزانی کە سوپاو کلێسا و سیاوملیۆنێرە مەزهەبییەکان بەدوای دروستکردنی جۆرج بۆشەوەن، هەڵبەتە ئەمەش بڵێم، ئەگەر ئاڵگۆڕیش ببوایەت نەیدەتوانی کارێک بۆ خەڵک بکات، خۆ (راڵۆف نادر)یش هەبوو، کە قسەی باشی دەکرد، بەڵام ئەویان نەخستە ناو

یارییەکەوە، ئێستاش نازانرێ ئەگەر ئەو ببوایەتە سەرۆک کۆمار چی دەکرد، قسە و کردار جیاوازییان زۆرە.

[بێدەنگ بوو، جگەرەیەکی داگیرساند، قومێک قاوەی خواردەوە (کە ئیتر سارد ببۆوە) دەستی خستە ژێر چەناگەی.]

* لە راستیدا دنیای سیاسەت دنیایەکی سەیر و سەمەرەیە، لێرە بکوژەکان دەبنە قارەمانی میللی و تەنانەت کاندیدی سەرۆک کۆمار و هەندێ جار سەرۆک کۆمار، ئەمساڵ بینیت؟ ئەو کابرا دۆڕاو و بێ شەرەفەی لە ڤێتنام مرۆکوژ، بەڵام کاندیدی سەرۆکایەتی کۆماری بوو، ئەمجۆرە کەسانە دەبێ ببردرێنە دادگا و دادگایی بکرێن، بەڵام شیرازەکە ئەوەندە تێکچووە، کە دەوروپشتی قارەمانانی میللیش هەمووی بۆتە گوو، لەمسەری دنیاوە چۆتە ئەوسەری دنیا بۆ ئەوەی رێگا بۆ دیموکراسییەت خۆش بکات، ئەویش بە کوشتار و تاوانکاری، مرۆڤ دەبێ سیاسەتمەداربێ تا بتوانێ ئەوەندە بێشەرم بێ، خۆ قسەیەکیش هەبوو کە (شوارسکۆف)یش کاندید ببێ، بەڵێ جەنەڕاڵەکان وادێن، تاوانبارترینیان خۆشەویستترین و سوودمەندترینیانە، با لێرەدا یەک شتت پێ بڵێم، لە ئەمریکا چەند دەستەیەک هەن هەر دەبێ خەون بە بوون بە سەرۆک کۆمارەوە ببینن، یەکێک لەوانە رەشپێستەکان، یەکێکیتر ژنان، یەکێکیش لەوانەی وەک تۆ لەهجەی زۆریان هەیە و ئەوانەی کە کاندیدی حیزبی کۆماری و حیزبی دیموکرات نین.

[جگەرەکەی کە تا نیوەی کێشابوو، لەناو فنجانی قاوەکەی کوژاندەوە.]

* من ئیتر هیلاک بووم، دەبێ بڕۆم، تۆش بچۆرە سەر کارەکەی خۆت.
* * *

[دەمەوعەسری هەینی بوو کە بەدوایدا چووم، لە سوچێکی ژوورەکەی دانیشتبوو، کۆکراوەی نووسینەکانی (ئەدگار ئالان پۆ)ی لەناو دەستی بوو، کتێبەکە پەڕ پەڕ بووبوو سوچەکانی بەرگەکەی دەتگوت مشک قرتاندوویەتی، پەراوێزی لەسەر گۆشەی هەموو لاپەڕەکانی کتێبەکە نووسیبوو، وەک ئەوەی هەر لە بەرامبەریشی رانەوەستابم، پەرەگرافێکی کورتی ئەدگار ئالان پۆی زۆر بە ئیحساسەوە خوێندەوە، کە لە خوێندنەوەی تەواوبوو پرسی:]

* تۆ دەتەوێ گفتوگۆ بکەی یان رۆمان بنووسیت؟ هیلاکت کردم، بۆچی لە کاتی سەعاتی کارکردنت دێی گفتوگۆ لەگەڵ من دەکەی؟ ئەمە ویژدان نییە، دەبێ بە نەخۆشەکانت رابگەی، نەک بێی سەبارەت بە سیاسەت و رۆشنبیری و هونەر و ئەدەب گفتوگۆ لەگەڵ من بکەی، ئەمە کاری رۆژنامەنووس و رەخنەگرە مشەخۆرەکانە، نەک کاری تۆ.

[کۆکراوەی کارەکانی ئالان پۆی داخست و لەژێر سمتی خۆی داناو رووی وەرسوڕاندە لای من.]

* هەتا لە بیرم نەچووە با شتێکت پێ بڵێم، وتارێکم خوێندەوە نازانم لە کوێ بوو، رەنگە لە نیویۆرک تایمز بووبێ، کە خومەینی گوتوویەتی (ئابووری مولکی کەرە) هەڵبەتە ئەم وتارە لەسەر خومەینی بوو، بەڵام من زۆرم پێ خۆشبوو، نەمدەزانی ئەو مرۆڤەی کە منداڵ بێگومان زۆریان خۆشدەوێ، چونکە شێوەی لە دایناسۆرەکان دەچێ، لە ئابووریش تێدەگا، هیچ بیرت کردۆتەوە کە

مەبەستی خومەینی چییە؟ بێگومان نەء، ئەو دەیەوێ بڵێ مەسەلە ئابوورییەکان تەنها حیزبی کەران، واتە حیزبی دیموکراتی ئەمریکا دەتوانێ تێیبگات و تاوتۆی بکات، ئەمەش دەریدەخات کە خومەینی لە جۆرج دەبلیوو کە شوێنی ئاڵگۆڕی لە کۆشکی سپی داگیرکرد، هوشیارتر و سیاسیترە، ئۆە ناوی جۆرج دەبلیووم هێنا، ئەو خەونە سەیرەم هاتەوەبیر کە دوێنێ شەو بینیم، سەرۆک کۆماری ئەمریکا لە ئاودەست بوو، چاوبازیی لەگەڵدا دەکردم، کتێبێک لە دەستی راستیدابوو، کتێبێکیش لە دەستی چەپی، ئەندامی نێرینەیی خستبووە ناو دەمی من، یەکێکیش لە دەرەوەی ئاودەستەکەوە مایکرۆفۆنێکی ناردبووە ناو ئاودەستەکە و وتارەکانی سەرۆک کۆماری پەخشدەکرد، سەرۆک کۆمار دەربارەی بەهای خێزان و رێزگرتن لە خێزان قسەی دەکرد، دیاربوو مەبەستی لە کلینتۆن بوو، دەیویست بە کلینتۆن بڵێ: کەسێک کە ژن و منداڵی هەبێ، نابێ کاری سێکسی لەگەڵ کەسیتردا بکات، هەڵبەتە جاروبار دەتوانێ بەومەرجەی کە دوو کتێب لەناو دەستەکانی دابێت، نازانم چۆن بوو کە من قەپاڵێکم لە ئەندامی نێرینەیی سەرۆک کۆماردا، ئەو داماوە هاواری کردو، من وەئاگاهاتم، پێکەنینم هات، ئاخر خۆ من ددانم نییە تا قەپاڵ لەشتێ بدەم، دەزانی نازانم بۆچی سیاسەتمەدارەکان حەزدەکەن عەشقبازی لەناو ئاودەستدا بکەن، دەڵێن کەنێدی؛ مارلین مۆنرۆی بردە ناو ئاودەست و بۆی سازدا، بەڵام کەنێدی مرۆڤێکی باش بوو، ئەوبوو کە حەبی ڤیاگرای لە ساڵی ١٩٦٤دا دۆزیەوەو لە نێوان سەرکردە و ئەندامانی حزب دابەشیکرد، با ئەوەشت پێ بڵێم ئەم کارە لە کوشتنی خەڵک و خواردنی پارەی خەڵک باشترە، ئەوکارەی کە رۆژانە زۆربەی ساسەتمەدارەکانی ئەمریکا ئەنجامی دەدەن، بەڵێ زۆربەی

سیاسەتمەداران تاوانبارن یان دەبنە تاوانبار، هەڵبەتە هەموویان نا، هی وەک خومەینیی لەمەڕ خۆتان و سەدام حوسێن و زۆربەی دیکە، خۆ تاوان تەنها کوشتنی خەڵک نییە، مەبەستم خەڵک کوشتنی ڕاستەوخۆیە، تەماشاکە، سێرکی هەڵبژاردنەکانی ئەمریکا ملیاردەها دۆلاری لە هەڵبژاردن و دەبدەبەکانی هەراوهۆریا و هوتافکێشانەکان خەرجکرد و ڕژایە گیرفانی ئەو مشەخۆرانەی ڕادیۆ و تەلەڤزیۆن و چاپەمەنییەکان بەڕێوە دەبەن، ئەمەش جۆرێکە لە تاوان جا هەرکەسێ بیەوێ بیکات، کۆمارییەکان یان دیموکراتییەکان، یا ئەوانی دیکەی وەک ڕالۆف نادر، کە دیارنییە بێتە سەر حوکم چی دەکات.

*** هیلاری دەتوانم پرسیارێکی دیکەت لێ بکەم؟**

* بەڵێ

*** ڕات چییە بەرامبەر بە جیابوونەوەی ئاین لە حکوومەت یا سیاسەت؟**

* ئێمە، مەبەستم زۆربەی ئەمریکاییەکان، ساڵانێکە بڕیاری خۆمان سەبارەت بەئاین ڕوونکردۆتەوە، ئاین بۆ ئێمە مەسەلەیەکی تایبەتە و سیاسەت مەسەلەیەکی گشتییە، لە مەبەستم تێدەگەی؟ من دەڵێم بەهەرحاڵ ئێمە بڕیاری خۆمان ڕوونکردۆتەوە، بەڵام زۆر ڕوون نا، هەڵبەتە لێکۆڵینەوەکانی هەڵبژاردنەکانی سەرۆکایەتی کۆماریی جۆرج بۆشت بینی، کە هەم ئاماژەی بە یاسای بنەڕەتی و هەمیش بە کتێبی پیرۆزدا و گوتی کە بەرامبەریان وەفادار دەمێنێ، خۆ کاتێ کە پۆستی سەرۆکایەتی کۆماریش دەگۆڕن، سوێند بە کتێبی پیرۆز دەخۆن، ئەمە مانای چییە؟ خۆ وەک ڕۆژ ئاشکرایە کە کەشیشەکان و کلێساکان

دەست دەخەنە نێو سیاسەتەوە، تەماشای مەسەلەکانی لەباربردنی کۆرپەلە و حوکمی لە سێدارەدان و زۆر شتی دیکە بکە، باوەڕ بکە کە خودا لە ملیاردێر و دەوڵەمەندەکان نزیکترە، سیاسەتی دنیاش ملیاردێر و دەوڵەمەندەکان هەڵیدەسوڕێنن، هەڵبەتە نابێ لەهەق لابدەین، کە ئێرە لەگەڵ وڵاتانی ئێوە بەراورد ناکرێ، ئەوێ زۆر ترسناکە، لێرە هەر هیچ نەبێ بەردبارانکردنی مرۆڤ نییە، دەست و پێ نابڕن، لەسەرنادەن، قامچی لێنادەن، بەڵێ جیاوازی زۆرە، جا دکتۆر مەسعود ئیتر بەسە، بڕۆ سبەی وەرەوە، نازانم بۆ دوچاری پەشۆکان و دڵەکوتێ بووم.

* * *

[ئاسمانێکی شین بێ یەک پەڵەهەور لەبەر تیشکی خۆر دەدرەوشایەوە، باڵندەکان کردبوویانە دەنگ و هەرا، هیلاری لەسەر زەوی دانیشتبوو، فنجانی قاوە و تەپڵەکی جگەرەکەی لەسەر کورسییەکەی دانابوو، قسەی لەگەڵ یەکێک لە باڵندەکان دەکرد، کە لەسەر دارچنارێکی بەرامبەر ژوورەکەی دەیخوێند.]

* بخوێنە بچکۆلەکەم کە دڵی تۆ لە دڵی مرۆڤ گەورەترە، دڵی تۆ دەفڕێت بەڵام دڵی مرۆڤ نا.

[دەنگی خۆی گۆڕی و ئیتر دەنگی بووە دەنگێکی پیاوانە.]

* دڵی مرۆڤیش دەفڕێت، دڵی هەموو مرۆڤەکان، ژیان واتە فڕین.

[دیسان بەدەنگی خۆی وەڵامی دایەوە:]

* ژیان واتە فڕین؟ ژیان واتە سزادانی مرۆڤ، ئەو مرۆڤەی کە هەر رۆژە ژیانی خۆی ئاڵۆزتردەکات، تا سەرەنجام هەر لەناو ئەم ئاڵۆزییەدا بپلیشێتەوە، نا، نا من هەڵەبووم ژیان، واتە یەک پارچە گوو.

[بێدەنگ بوو، تێم راما:]

* دیسان هاتی گفتوگۆ بکەی، ئەم گفتوگۆیە خەریکە بۆ من دەبێتە کابووسێک، بەڵام بەردەوامبە.

*** ئەمرۆ هاتووم دەربارەی ئەدەبیات گفتوگۆت لەگەڵ بکەم، دەربارەی شیعر.**

[لەجێی خۆی هەڵسا، بە دەست و روخسار تێیگەیاندم کە لەسەر جێگاکەم دانیشم و ئەو دێتەوە، فنجانی قاوەکەی هەڵگرت و چووە ژوورەکەی، چەند دەقیقەیەک دواتر گەڕایەوە، بووبوو بە هیلارییەکی دیکە، کڵاوێکی سووری کردبووەسەری، کە پەڕەمووچی سپیی بەسەرەوە لکاندبوو، کراسێکی سوور، پانتۆڵێکی بەڕەنگی کراسەکەی لەبەرکردبوو، پێڵاوی سوور و بریقەدار و پاژنەبڵندی کردبووە پێی، جگەرەکەی خستبووە سەر دارجگەرەیەکی سوور و رەنگینتر بوو لەو سووراوەی کە لە لێوەبچووک و جوانەکانی خۆی هەڵسووبوو.]

*** جلوبەرگێکی زۆرجوانت پۆشیوە هیلاری، جوانتر بووی، جوانتر.**

* سوپاست دەکەم، گوتت دەتەوێ دەربارەی ئەدەبیات، بەتایبەتی شیعر گفتوگۆم لەگەڵدا بکەی، دەزانی ئەگەر لەجێی تۆ بوومایە جلوبەرگی شیکترم دەپۆشی و بۆینباخێکی سوورم دەبەست، دەبێ بە شیک و شادییەوە بچیتە سۆراخی ئەدەب و شیعر.

[شادومانی لە چاوەکانی دەبریسکایەوە، زەردەخەنە روخسارە رەق و تەقەکەی داپۆشیبوو، دارجگەرەکەی خستبووە گۆشەی لێوی و بە چەرخێکی سوور جگەرەکەی داگیرساند، بواری ئەوەی نەدا کە من پرسیار بکەم:]

* بێگومان دەتەوێ بپرسی چ پێناسەیەکت بۆ ئەدەبیات هەیە؟ لە راستیدا ئەدەبیات و شیعر چین؟ من بە ئێوەم گوت کە دایک و باوکی من شاعیر و چیرۆکنووس بوون، باوکم رۆژنامەنووسیش بوو، بڵاوکراوەیەکیشی دەردەکرد، منیش شاعیر و چیرۆکنووسم، شێتیشم، کە بێگومان ئەمە پێویستیی بە گوتن نییە، مرۆڤی عاقڵ نابێتە شاعیر و چیرۆکنووس، ئەندامم لە ئەکادیمیای شاعیرانی ئەمریکا، هەڵبەت ئەندامی چەند جێگایەکی دیکەشم، بەڵام گرنگ نییە، دەتوانی هەقی ئەندامێتی بدەیت و لە سەد جێگا ببیتە ئەندام، گەلێ کەس بەو ئەندامێتییانە سکیان پڕ دەبێ لە باوبڤ، بەڵام من لەوانە نیم، کە ئەمەم گوت بۆ ئەوەیە بزانیت کە من هەقی ئەوەم هەیە سەبارەت بە ئەدەبیات و شیعر رای خۆم بدەم، هەڵبەتە من لەو باوەڕەدام کە ئەدەبیات و شیعر کارێکی زۆر ناکەنە سەر مرۆڤ، مەبەستم باشترکردنی مرۆڤە، بڕوانە مرۆڤەکانی سەردەمی شکسپیر و گۆتە، لەگەڵ مرۆڤەکانی ئەمڕۆ جیاوازییان بەسەردا نەهاتووە، هەر ئەو گووەیەن کە هەبوون، بەڵام بچینە سەر پێناسەی ئەدەبیات، بڕوانە، واقیع لە کەللەی هەمووومان رەنگدەداتەوە، بەڵام هەندێ مرۆڤ چاویلکەیەکیان لەچاوە کە مەودا جۆراوجۆرەکانی واقیعی پێ دەبینن و لە کەللەیان رەنگدەداتەوە، هەڵبەتە ئەو چاویلکانە بینراو نین، دواتر ئەو شتانەی کە بینییان، لەمێشکیان تاوتوێی دەکەن و دەیخەنە سەر کاغەز یان شوێنی دیکە، ئەم چاویلکەیە ناکڕدرێ و نافرۆشرێ، با بەمجۆرە بڵێم کە ئەدەبیات رەنگدانەوەی واقیعە لە کەللەی ئەدەبدۆستاندا، گۆڕین و رەهاکردنیشی لەسەر کاغەزدا. ئەگەر ژیان بە پیتزا بچوێنین، ئەدەبیات؛ خوێ و بەهاراتی پیتزایە، خوێ و بەهاراتی ژیانە، ئەگەر پیتزا خوێ و بەهاراتی تیا نەبێ، چ ئەو بخۆی

چ ئەم کورسییەی من، هیچ جیاوازییەکیان نییە، نازانم لە مەبەستم دەگەی؟ وابزانم خەریکە بەناو وڕێنان دەکەوم، پێمگوتی پرسیاری گرانم لێ مەکە، گوێت پێنەدا، باسی خوێ و بەهاراتم کرد دیسان سیاسەتمەدارەکانم هاتەوەبیر، تەماشاکە لە کۆشکی سپیدا هەرگیز شوێنێک بۆ ئەدەبیات هەیە؟ نا، نا، ئەدەبیات بۆ سیاسەتمەدارەکان کوشندەیە، چونکە پاڵەپەستۆی خوێنیان بەرزدەکاتەوە، باوەڕ بکەو...

[لە قاقای پێکەنینیداو کڵاوەکەشی لەسەر سەری هەڵگرت و بە پەنجەی دۆشاومژە کەوتە یاریکردن بە پەڕەمووچە سپییەکانی و چاوی بڕیە ئاسمان.]

* واقیعییەت، ئەدەبیات، مێشک، شیعر، وشە، چەند جوانن، پێمگوتبووی کە من شاعیرم، شیعریش واتە یاریکردن بە وشەکان، ئەو وشانەی کە دڵیان هەیە، مێشکیان هەیە، (سی)یان هەیە، دەست و پێیان هەیە، بیردەکەنەوە، رێک وەکو ئێمە، هەندێکیان عاقڵن، هەندێکیان سەمبولی گەوجێتین، وەک سەرۆک کۆمار، وەک هیلاریی شێت، ئۆی ئاگاداربە لەوەی مەبەستم لەخۆمە، نەک ژن و منداڵی جفرسۆن کلینتۆن، لە راستیدا ئەمە قسە نییە، ئەو هاوسەری جفرسۆن کلینتۆنە، دەزانی شاعیر پزیشکی وشەکانە، وەکو تۆ کە سەروکارت لەگەڵ شێتان هەیە، بەڵام پزیشکێکی عاقڵ گوێی لەسەر دڵی وشەکان دادەنێ، گوێ لە سییەکانی دەگرێ، تەماشای گەرووی دەکات، دەست بە دەست و پێیاندا دەهێنێ، هەندێجار لەگەڵیشیان دەخەوێ، باوەڕ بکە من چەندین جار لەگەڵ وشەکان خەوتووم، عاشق بووم، بەتایبەتی لەگەڵ وشەی لێو، ئەندامی زاوزێ و..

[کڵاوەکەی لەسەری هەڵگرت، دەستێکی بە قژە ماشوبرنجییەکەی داهێنا، چاوەگەورەکانی وێکهێنایەوە:]

* بەڵام زۆرکەس بکوژی وشەن، دەزانم چیرۆکنووسەکان قسەی شاعیران قەبووڵناکەن، لەوانەیە تێنەگەن، چونکە جیاوازی لە کاریان هەیە، وشەکان لە ئاوایی دڵیاندا کاری خۆیان باش ناکەن، نەساغن، بەڵام لە شیعر نا، مرۆڤ دەبێ بچێتە ناویەوە، واتە پسپۆڕی دڵی وشە شیعرییەکان بێ، کە تێبگا من چی دەڵێم، ئێستا بەژنوباڵای شل و خاوی تۆ وا نیشاندەدا کە لە قسەکانم تێناگەی، تازە تۆ هەم پزیشکی هەم چیرۆکنووس، ئێستا پێشبینی بکە خەڵکانی دیکە چەند گێژدەبن، ئەوەش بڵێم شاعیر درۆناکات، بەڵام چیرۆکنووس و رۆماننووس و فیلمساز و پارێزەرەکان سەرمایەیان درۆیە. لەراستیدا ئەدەبیات شیعری لێ دەرچێ، واتە درۆ، واتە ئەو گوتارانەی کە لە سروشت و ژیانی مرۆڤدا بوونیان نییە، بەڵام نا شاعیریش درۆدەکەن، بەڵام کەمتر، ئەوەی کە دەڵێ درۆناکات؛ درۆدەکات. ئەها، بڕوانە، بڕوانە، لەخۆر بڕوانە، تەماشاکە خەریکە ئاوادەبێ، چەند جوانە، تەماشاکە، دڵی، دەمی، چاوەکانی، تەماشای ئەو پێیە جوانانەی چەند بە هێمنی هەنگاو دەنێ، وادەچێ بخەوێت، زۆر جوانە وانییە؟ هەڵبەتە ئەو شتانەی من دەیانبینم تۆ نایانبینی، هەموو چیرۆکنووسەکان بەمجۆرەن، بەڵام لە سیاسەتمەدار و کەشیشەکان خراپتر نییە، ئەوان هەرگیز خۆر نابینن؛ چ جای دڵی، ئۆی بە راست تۆ ئەنجیلا دیڤیس دەناسیت؟ بێگومان دەیناسیت، ئەو شاعیرێکە دەزانێ شاعیرێتی هەر ئەوەنییە کە تەنها شیعر بڵێ، دەتوانی شاعیر بیت، بەڵام شیعر نەڵێی، بەڕای من هەموو مرۆڤە باشەکان شاعیرن، تاک وتەراشیان چیرۆکنووسن، دەزانی ئەگەر ئەنجیلا بیویستایە وەک ئەو ژنانە بکات کە

لەگەڵ سەرۆک کۆمار و دەوڵەمەندەکان دەخەون و دواییش باس لە ئازادیی ژنان دەکەن، تا ئێستا بووبووە ملیۆنێر، بە راست دەزانی ئەنجیلا دیڤیس کۆمۆنیست بووە، مافی مرۆڤی ملیۆنێر و ملیاردێر و کەشیشەکانی ئەمریکا بڕگەیەکی زۆر مرۆڤانەی تێدایە، کە زۆر ئاژەڵانەیە، لەو بڕگەیەدا دەڵێن: کۆمۆنیستی چاک ئەو کۆمۆنیستەیە کە مردووبێ، دەبینی ئەم دەوڵەمەند و کەشیشە ئەمریکاییانە چەندە شەریفن؟! لە راستیدا من کاتێ باس لەمجۆرە (مافی مرۆڤ)ە دەکەم دڵم پڕدەبێ لە باوبژ.

[کڵاوەکەی هەڵگرت، پێڵاوەکانی لەپێ داکەند و بەرەو ژوورەکەی رۆیشت، بەڵام هێشتا چەند هەنگاوێک زیاتری نەنابوو راوەستا، کەمێک بیری کردەوە و گەڕایەوە:]

* هێی دکتۆر لەبیرم چوو پێت بڵێم کە سیاسەتیش مێشکی هەیە، سیی هەیە، دەست و پای هەیە، قژی زەرد و درێژی هەیە، هەموو شتێکی هەیە تەنها دڵ نەبێ، بەڵێ ئەگەر سیاسەت دڵی هەبوایە بارودۆخی دنیا بەمشێوەیە نەدەبوو.

[کڵاوەکەی خستە سەری و رۆیشت.]

* * *

[بەنیازبووم چەند رۆژێک بەدوایدا نەچم، بەڵام دەنگی گیتارەکەی لێنەگەڕا، لەسەر هەمان کورسی دانیشتبوو، بە تەنوورەیەکی کورت و کراسێکی یەخە واڵاوە، نیوەی مەمکەکانی دیاربوون، سوتیانە کونکونیلە رەشەکەی لەچاوان دەچەقی، لە کاتی ژەنینی گیتارداچاوەکانی داخست، کاتێ چاوەکانی کردەوە لەبەردەمی راوەستابووم.]

*** زۆرجوان دەژەنی، زۆر جوان، خەڵکی شێت دەکەی.**

* شێت مەبە، لێرە تەختی بەتاڵیان نییە، یەکەمین برادەری کوڕەکەم گیتارژەن بوو، ئەو فێری کردم، مۆزیکا شێتم دەکات، مۆزیکا کاری منی گەیاندە ئێرە، من بتهۆڤن و نیل دیاموند و باربارا ئەستیریندم زۆر خۆش دەوێ، باربارا لەگەڵ مندا لەیەک شێتخانە بوو، ئەوکاتە سکی لە مێردی یەکەمی هەبوو، نیل دیامۆندیش لەوێ بوو، بەڵام بتهۆڤن لە بەشی کەڕەکان بوو، ئای ئەگەر مۆزیکا نەبوایە دنیا چی بەسەر دەهات؟! من کاری شێوەکارییش دەکەم، بێگومان تابلۆکانمت بینی، من لە ئاودەست وێنە دەکێشم، ئەوێ باشترین جێگایە بۆ داهێنانی کاری هونەری.

[بەپێکەنینەوە لە جێگاکەی هەڵسا، بەدەوری خۆیدا سوڕایەوە، دووبارە لەسەر کورسییەکەی دانیشت.]

*** هیلاری، لە کاتێکا شیعر دەڵێی دەبێ هەلومەرجێکی تایبەت هەبێ، یا لەهەر هەلومەرجێکا دەتوانی شیعر بڵێیت؟**

* هەندێ جار بە پاڵکەوتنەوە، هەندێ جار بە دانیشتن، هەندێ جار لە ئاودەست و .. ئۆی داوای لێبوردن دەکەم تازە لە مەبەستت تێگەیشتم، کاتێ دەنگەکان ئازادم دەکەن، دەنگە بەدو ڤێزەونەکان، کاتێ زۆر تەنها دەبم، کاتێ بیرلەوە دەکەمەوە کە بۆچی منیان هێنایە ئێرەو کاتێ باڵندە و ئەستێرە و مانگ دەبینم، دەزانی تەنهایی بۆ هونەرمەندی باش شتێکە، هەندێ جار لە مەرگ و هەندێ جاریش لە ژیان نزیکی دەخاتەوە، لە ئەمریکا هەموو هونەرمەندە باشەکان یان تەنهان یانیش لەشێتخانەکاندا بەدوای تەنهایی دەگەڕێن. ئۆە دەهەر

واز لەم پرسیار و وەڵامانە بێنە، پرسیاری گەوجانە زۆرجار وەڵامێکی گەوجانەش لەگەڵ خۆی دەهێنێ.
[جگەرەیەکی داگیرساند، قومێک قاوەی نۆشی، چاوی بڕیە دارچنارێک.]

* بۆکوێ چووی باڵندەی دەنگخۆش؟ نەکا (ئێف. بی. ئەی) تۆشی دەستەمۆکردبێ؟! دەزانی باڵندەکانیش وەکو تۆ پەناهەندەی سیاسین، سیاسەت پەناهەندە دروست دەکات، ئەدەب ئەم کارە ناکات، سیاسەت تەنانەت شاعیرکوژە بەچەک، بەڵام فیشەکی شاعیر وشە و عەشقە، ئای خۆزگە شیعر لە جیهاندا حوکمڕانیی دەکرد، خۆزگە..
[لەژێر لێویشەوە هەندێ شتی گوت کە لێی تێنەگەیشتم، چەند دەقیقەیەک بێدەنگ بوو، لەئاسمان راما، دەستی بە فیکە لێدان کرد، جگەرەیەکی دیکەی داگیرساند، لە جێگاکەی هەڵساو لەسەر زەوی دانیشت.]

* هەست بە بۆنی خاک و بۆنی ژیان دەکەی؟ تۆ لانگستون هیوز دەناسی؟ خودایە تۆ چ خالیقێکیت!! لانگستۆن هیوز، بتهۆڤن، خودای من. باشە دکتۆر مەسعود دوا پرسیارت بکە، من ماندووم ماندوو، مژێکی توندی لە جگەرەکەیدا، قومێک قاوەی هەڵنۆشی، [چاوی بڕیە دەمم.]

*** هیلاری تۆ کە لێرە دەژی هەست بەچی دەکەی؟**

* ها، هەست، نازانم، دەزانی من قبووڵمکرد کە شێتم، ئاساییە لەمبارەیەوە هەستێکی باشم هەبێ، بەڵام دڵم بەو کەسانە دەسووتێ کە شێتن و حاشای لێ دەکەن، تەماشای ئەو سیاسەتمەدارانە بکە، دەزانی مەبەستم لە چ کەسانێکە، ئەوانە تەنانەت لەگەڵ خۆیانیش

راستگۆ نین، با دانی پێدا بنێم بۆت ئەی غەریبحاڵ، من گەلێ جار هەست بە خۆشحاڵی دەکەم بەوەی کەلێرە من دەزانم کێم و دەبێ لەکوێبم، من لەگەڵ خۆمدا راستم، ئەمە رەزامەندم دەکات، قسەکانیشم ئیتر تەواوبوو، جارێکیتر تەنها شیعر و چیرۆکت بۆ دەخوێنمەوە، گوتنی ئەم وشە سواوانە ماندووم دەکەن.

[پشیلەکەیشی بانگکرد، (پڵنگ) هات بازیدایە سەر کورسییەکەی و جێگای خۆی لەوێ خۆشکرد، لێوەکانی پشیلەکەی ماچکرد و پەنجەی خستە ناو قژە درێژەکانی پڵنگ:]

* وەرە ئازیزم، بەڵێن دەدەم کاتی زیاتر بۆ تەرخان بکەم، بەڵێن دەدەم.

سەرچاوە:

ایران امروز، ٢٥ ی ئۆکتۆبەری ٢٠٠٤

بەشی دووەم

فرمێسکی تەڕ چاوەکانی درەوشاندبۆوە، ١٢ی سێپتێمبەری ساڵی ٢٠٠١ بە زەحمەتییەوە خۆی گەیاندبووە نووسینگەی کارەکەم:

دنیایەکی چەند جوان و خۆشە، مەگەر وانییە؟ ها، هاتووم هەواڵی مردنی خۆمتان پێبدەم، من دوێنی کوژرام، دوێنی شەو تەرمەکەمیان بەڕێکردو، ئەمڕۆ بەرلەوەی بێمە ئێرە بەخاکیان سپاردم، چیتر بۆ گفتوگۆ لەگەڵ مندا کات بەفیڕۆ مەدە. ئەمەی گوت و ڕۆیشت.

دەمبینی لە ماوەی کورت و بە بێدەنگی، بەدەگمەن لە ژوورەکەی دەهاتە دەرەوە، هەرکاتێک بەدوایدا دەرۆیشتم بە روخسار و هەڵسوکەوتێکی جدییانەوە دەرمانەکانی وەردەگرت و لەژێر لێوەوە دەیگوت (خواحافیز).

دوو ساڵ دوای ١١ی سێپتێمبەری ٢٠٠١، لە نۆڤێمبەری ٢٠٠٣ وەک ئەوەی زیاتر لە سی ساڵ بەسەر ئەودا تێپەڕیبێ وەک نەخۆشێکی هەشتا ساڵە دەهاتە بەرچاو، کە نەک تەنها بەدەست نەخۆشیی دەروونییەوە بەڵکو بە دەست هەوکردنی سی و میزڵدانەوە دەینالاند و کاریگەرییەکانی دەرمانەکان ئەم لەڕ لاوازەیان لە جێدا خستبوو. دەرمانەکانم پێیدا، چاوەڕوان بووم تا لەژێر لێوەوە بڵێت (خواحافیز)، بەڵام نەیگوت:

- ناتەوێ کەمێک لەلام بمێنیتەوە؟ ناتەوێ گفتوگۆم لەگەڵدا بکەی؟

–یەکێ لە ئارەزووەکانی من ئەوەیە دیسان گفتوگۆت لەگەڵدا بکەم هیلاری

– باشە سبەی ئێوارە چۆنە؟ ئۆه،،نا،،نا، سبەینی رۆژی پشووی ئێوەیە، من نامەوێ رۆژی پشووی ئێوە تێکبدەم.

– گرنگ نییە، با بڕیارمان سبەی ئێوارە بێت.

رۆژی شوکرانە شێتخانە چۆڵ و دڵگیرتر بوو، زۆربەی نەخۆشەکان چووبوونەوە سەردانیی خێزانەکانیان، هیلاری تاکە نەخۆشێک بوو، کە لە حەوشەکەدا دەبینرا.

سڵاوی من بێ وەڵام مایەوە، لەگەڵ فنجانی قاوەکەی دەدوا:

– ئەمڕۆ رۆژی شوکرانەیە، دەبێ شوکری خوا بکەین، کە توانای بەخشییە باوکە دز و زۆرزانەکان و لە هەمانکات زیرەک و وشیارەکانی ئێمە تا ئەو کەسانە بکوژن، نیشتیمانیان داگیر بکەن، کە بە گۆشتی قەلء میهرەبانی و میوانداریییەوە چوونە پێشوازییانەوە، دەبێ شوکور بین، بە راستی دەبێ لای کێ شوکرانە بکەین؟ ها؟ لای خودا؟ سەیرە، دەبێ شوکرانەی کەسێک بکەین، کە زبڵدانێکی بەقەد گەورەیی دنیا خەڵقکردووە؟ بەڵێ؟ بڕۆ گومبە، تۆش لە هیچ شتێک تێناگەی.

فنجانە پڕ لە قاوەکەی بە قەدی دارچنارەکەی بەرامبەر ژوورەکەی داداو بەنیگایەکی کز و هیلاکەوە تێیڕوانیم.

– هیلاری من هاتووم گفتوگۆت لەگەڵ بکەم، خۆت گوتت بێم.

– من حاڵ و حەوسەڵەی ئەوەم نییە، با بۆ بیست و چواری دیسەمبەر بێت.

هەڵسایەوە، پڵنگیش بە دوایەوە بوو، دەستی بەو چوارپێچکەیە گرت کە لە کاتی ڕۆیشتندا خۆی پێوە دەگرت و بەرەو لای ژوورەکەی ڕۆیشت، دەمزانی پێداگرتن بێسوودە.

بیست و چواری دیسەمبەر پێکەنینەکەیم لە دوورەوە بینی، دەستی بۆ دەلەقاندم، لەسەر کورسییەکی تازە، کە خوشکی بۆی کڕیبوو دانیشتبوو.

- سڵاو، چۆنی؟ زۆر لە مێژە نەمبینیوی، وەرە، وەرە بزانە کورسییەکی چەند باشیان بۆ هێناوم، هەموو شتێکی هەیە، جێگای فنجانی قاوە، جێگای تەپلەکی جگەرە، چەتر، جێگای ئاڵای ئەمریکا، بە ڕاست خوشکم ئاڵایەکی ئەمریکای هێناوە تا بیخەمە ناو کونی کورسییەکە، گوتم من ئەم کارە ناکەم، بەهۆی ئەم ئاڵایەوە لەپڕێکا دەبینی قاعیدە پەلاماری شێتخانە دەدات، پێمگوت ئاڵایەکی سپی بێنی.

قومێک لە قاوەکەی هەڵنۆشی.

- من دڵم بۆ کورسییەکەی پێشووم تەنگبووە، زۆرم خۆشدەویست، مرۆڤ وردە وردە دەبێتە هاوڕێی کەلوپەلی ناوماڵەکەی، دەزانی من چ دەردە دڵێکم بۆی کردبوو، چەند شیعر و چیرۆکم بۆی خوێندبۆوە، ئەو تەنها گوێی دەگرت، کەلوپەلەکان لە مرۆڤەکان میهرەبانترن میهرەبانتر. باشە هاتووی گفتوگۆ بکەیت؟ من ئامادەم، من لەسەر قسەی خۆمم، ناڵێم بڕۆ سبەی وەرەوە، سبەینی ڕۆژێکی گرنگە مەسیحی بێچارە مرۆڤێکی باش بوو، ئەهلی ئاشتی و شادومانی بوو، مەسیحی بێچارە، ئەگەر دەیزانی چ کەسانێکی تاوانبار پەیڕەویی دەکەن و چ تاوانگەلێک بە ناوی ئەوەوە دەکەن هیچ کاتێک بانگەشەی پێغەمبەرایەتیی نەدەکرد، باشە باوازبێنین، دەست بە

گفتوگۆ بکە، بەڵام با ئەوەش بڵێم، ئەم کورسییە دیاریی لە دایکبوونمە (ویستم بزانی)

- لە دایکبوونت پیرۆزبێ هیلاری

- سوپاست دەکەم دەزانی بە خوشکمم گوت مرۆڤەکان بەبۆنەی لە دایکبوونیانەوە پرسە دابنێن، پێویستە کەسێک کە مرد دیاریی پێ بدرێت، لە جیاتی دیاریی لە دایکبوون دەبێ دیاریی مەرگ بە مرۆڤ بدرێت، لە مەبەستم تێدەگەی؟ بۆ نموونە خودی من، ئەگەر لەدایکنەبوومایە باشتر نەبوو؟ خوشکم کۆمەڵێ دەبدەبەشی هێناوە، دەزانی فەلسەفەی هێنانی ئەم دەبدەبانە چییە؟ فەلسەفەی ئەوەیە کە پێت بڵێن ژیان وەک دەبدەبەیەک دەمێنێتەوە، جارێک ئەوەی بتەوێ دەڵێ (تەققققق) و تەواو لە مەبەستی من تێدەگەی؟

- بەڵێ

- درۆ دەکەی، باشە پرسیار بکە، من ئامادەم، بەڵام نا سەبر بگرە، ناوی فەلسەفەم هێنا فەیلەسووفەکانم هاتەوەبیر، زۆر عەنتیکەنە، مەگەر وانییە؟ من تا ئێستا مرۆڤی تڕوتۆپ گەورە و فشەکەری وەک ئەم فەیلەسووفانەم نەدیوە، تا ئێستا هیچ کارێکیان نەکردووە و هیچ دەردێکی ئەم خەڵکەیان دەرمان نەکردووە، لە ئەفلاتوون و ئەرستۆوە بیگرە تا سارتەر و راسەل و درێدا، چۆمسکییەکەی خۆمانیش، تەنها ئاراستەکردنی قسەی بی سەروبەر بۆ ئێمە و دەرهێنانی گرتەی رەمەکی، بڕوانە ئێمەی مرۆڤ هەر ئەو گووەین کە لە سەردەمی ئەفلاتوون و ئەرستۆ هەبووین، ئێستا زیاتریش بووینەتە گوو، فەیلەسووفەکانیشمان بە هەمانشێوە، ئۆی بمبوورە من زۆر دەمشڕ بوویمە، داوای لێبوردن دەکەم، نازانم بۆچی فەلسەفە و سیاسەت دەمشڕم دەکەن، نازانم بۆ. رەنگە لەبەر ئەوە بێ ئەو کاتەی کە ١٣

سالان بووم لەبەر ئەوەی باوکم رۆژنامەنووس بوو، خەڵکێکی زۆر لە سیاسەتمەدار و فەیلەسووف هاتوچۆی ماڵی ئێمەیان دەکرد، هەندێک لەوانە دەیانویست سێکسم لەگەڵدا بکەن، لە کاتێکا کە تەمەنم ١٣ ساڵ بوو، دواتر تێگەیشتم ئەو سیاسەتمەدار و فەیلەسووفەی کە نەتوانێت خۆی و هەڵسوکەوتی خۆی کۆنترۆڵ بکات، چۆن دەتوانێت کۆمەڵگا رێکبخات. باشە با وازبێنین، پرسیار بکە من ئامادەم.

– هیلاری ئەگەر روخسەت بدەی یەک پرسیاری تایبەتیم لە تۆ هەیە، روخسەت دەدەی؟

– بەڵی، من هیچ شتێکی تایبەتیم نییە، هەموو شتێکی من گشتییە، شتە تایبەتەکان هی ژنە عاقڵ و درۆزنەکانە.

– هیلاری، لەم ماوەیەی کە نزیکەی سێ ساڵێک دەبێ بەسەر یەکەمین گفتوگۆی من لەگەڵ تۆدا تێپەڕیوە، تۆ زۆر زیاتر پەکت کەوتووە و زۆر گۆشەگیرتریش بوویت، بۆچی؟

– باشە دیارە ئەو دەرمانانەی پێمی دەدەن هەروا لەخۆوەن، رەنگە نەیانخۆم و بە هێواشی بیانرێژمە ناو ئاودەست، نازانم. ئەوەشت پێبڵێم، یەکەمین، نزیکەی سێ ساڵ نییە نزیکەی سێ قەرن بەسەر ئەو خۆرئاوابوونانەدا تێدەپەڕی، رەنگە زۆر زیاتریش، دواتریش من گۆشەگیرتر نەبووم، من لە ژوورەکەمدا کارم دەکرد، من گفتوگۆم لەگەڵ هەموو گەشتیارانی ئەو فڕۆکەیەکرد، کە خۆیدا لە تاوەرە دوانەییەکە، بەتایبەتی ئەو منداڵە بچووکانەو....

روخساری گۆڕا، بە توڕەییەوە تەماشای کردم، لێوەکانی دەلەرزی، هەڵسا بە کۆمەکی چوارپێچکەکەی بەرەو ژوورەکەی رۆیشت، بە بووکە شووشەیەکی بچووکەوە هاتەوە، چاوی بڕیە بووکە شووشەکە.

چەپەڵییەکان، چەپەڵییەکانی عەرەب، چەپەڵییەکانی ئەمریکایی، چەپەڵییەکانی موسڵمانان، چەپەڵییەکانی مەسیحی، چەپەڵییەکانی جوولەکە.

پێکەنینێکی گاڵتەئامێزی کردو:

– ئۆە، وەک ئەوەی لەسەرم درابێ، شێتتر بووم، ئاخر چەپەڵی خۆ گوێی نییە من هەر بانگی دەکەم، قومێک لە قاوە ساردەوەبووەکەی هەڵنۆشی و جگەرەیەکی داگیرساند.

– دەزانم تەنگەنەفەسیت هەیە و دوکەڵی جگەرە باش نییە بۆت، بەڵام خراپ نییە، ئەم هەموو زبڵ و زارەمان بەناوی دەرمان دەرخوارد دەدەی، لە بەرامبەردا زەرەیەک دوکەڵ بخۆ. دەمگوت من گفتوگۆم لەگەڵ هەموو ئەوانە کرد، لەگەڵ سێ هەزار و سێ کەس، هەندێکیان مرۆڤی زۆر باش بوون، گفتوگۆم لەگەڵ تیرۆریستانیش کرد، ئەوانیش مرۆڤی خراپ نەبوون، داینەسۆرێک ناونیشانی بەهەشتی بە هەڵە پێدابوون، گوتبووی جووتە تاوەرەکە و پنتاگۆن و کۆشکی سپی بەهەشتن، ئەوێ جێگا خۆشەکەیە، ئەو جێگایانەی کە دەکرێ لەوێدا لەگەڵ حۆرییان بخەویت و باشترین خواردن بخۆیت و باشترین خواردنەوە بخۆیتەوە، ئەم بەدبەختانەش باوەڕیان کردبوو، ئەرێ تۆ جاری پێشوو بۆچی دەربارەی ١١ی سێپتێمبەر گفتوگۆت لەگەڵ مندا نەکرد؟

– ئاخر هیلاری من لە شوبات گفتوگۆم لەگەڵدا کردی هێشتا کارەساتی ١١ی سێپتێمەر رووی نەدابوو.

– نووسەرێک نەتوانی لە شوباتی ساڵێکدا پێشبینی ئەوە بکات کە لە سێپتەمبەری هەمان ساڵدا چی روودەدات، باشترە بچێ ببێتە قازەوان، بەڵێ دەمویست بڵێم من گۆشەگیر نەبووبووم، خەریکی

کارکردن بووم، راستییەکەی کارم لەسەر جەنگی نێوان بۆش و سەددامیش کرد، بەڵام گفتوگۆم لەگەڵدا نەکردن، ئەوان مرۆڤ نین تامن گفتوگۆیان لەگەڵدا بکەم، دەزانی منیش وەکو تۆ تەنها گفتوگۆ لەگەڵ کەسانی کامڵ و رێک دەکەم، لەو خەڵکانە نیم کە گفتوگۆ لەگەڵ حەیوانان بکەم، تەنانەت لە زمانیشیان تێناگەم.

(باشە، بابچم تۆزێک قاوە بێنم دواتر درێژەی پێبدەین)

- بزانە هیلاری، من دەمویست دەربارەی کارەساتی ١١ی سێپتێمبەر و جەنگی ئەمریکا و عێراق بۆچوونت وەرگرم کە...

قسەکەی پێبڕیم:

ئێ، ئێ، جەنگی ئەمریکا و عێراق چییە، تۆ لە کوێیت؟ ئەم جەنگە جەنگی بۆش و سەددامە، سەددام دەیویست باوکی بۆش بکوژێت کە قەبزە، بەڵام نەکرا، ئێستا کوڕەکەی دەیەوی تۆڵەی بکاتەوە، هەر ئەمەیە و قسەکانی دیکە هەمووی قسەی قۆڕن، گوێ مەدەرە قسەی شیکەرەوە سیاسییەکان، ئەوان کەرترن لەوەی کە وا بە سادەیی سەریان لەم مەسەلانە دەربچێت، بەڵام ئەوەشت پێبڵێم، بۆشەکان شەیدای نەوتن، نەوت، نەوت، ئەگەر ئەم بنەماڵەیە ترۆ بکەی رۆژی دە جاران نەوت دەپاڵێون، من نازانم ئەم گرنگە بۆچی جارێک منداڵ و کەسوکاری خۆی نانێرێتە بەرەی جەنگەوە. ئەمەشت پێبڵێم ئەم جەنگە زۆر درێژە دەکێشێت، شیکەرەوە سیاسی و چەکفرۆشەکان لە خۆیان خەنی، بەتایبەتی ژەنەراڵە خانەنشینە شیکەرەوەکان، ئەمانە هەموویان حیزە تاوانبارانی جەنگن، ئەمانە تەنها لە جەنگداو بەهۆی جەنگەوە پارە پەیدا دەکەن، بەڵێ ئەمانە لە ئاشتیدا دەمرن. ئەوەشت پێبڵێم، لەوانەیە بۆش بڕیاری هێرشکردنە سەر ئێرانیش دەربکات، بێگومان بۆش نازانێ ئێران و عێراق جیاوازییان هەیە، لە زمانی

ئینگلیزیدا ئەم دوو وڵاتە زۆر هاوشێوەی یەکتر دەنووسرێن، بۆشیش ئەوەندە عەقڵی بەسەردا ناشکێت، ئینگلیزیش باش نازانێت، رەنگە بڵێت ئەم دوو وڵاتە یەک وڵاتن و بڕیاری هێرش کردنە سەر ئێرانیش بدات، باوەڕ بکە ئەو زۆر ئەحمەقە.

باشە ئیتر ماندوو بووم، پاشماوەی گفتوگۆکە هەڵگرە بۆ دوو سبەی، ئیتر دنیا تاریک داهاتووە، هەڵسە و برۆ لای ژن و منداڵت، لە بیرت نەچێ پیرۆزبایی ساڵی نوێیان لێ بکەو بەیانییش بیانبە بۆ (دیزنی وۆرلد) ئەگەر دیزنی وۆرلد داخرابوو خەبەرم بدێ، تەلەفۆن دەکەم بیکەنەوە، ئاخر خاوەنەکەی برادەری باوکم بوو.

پاشماوەی قاوەکەی رشتە سەر زەوی، بووکۆکەکەی هەڵگرت و بەرەو لای ژوورەکەی رۆیشت، گلۆپی ژوورەکەی داگیرساند. لە ٤٤ ژووردا تەنها گلۆپی ٦ ژوور داگیرسابوو.

* * *

دار سنۆبەرێکی بچووکی پلاستیکی لە سەر کورسییەکەی کەوتبوو، فنجانی قاوەکەی پڕبوو، تەقەقەیەکم لە دەرگاکەیەوە هێنا:

بفەرموونە ژوورەوە، جەنابی نووسەر. لەسەر چارپاکەیداو لەسەر لاتەنیشتێک راکشابوو، دوو کارتۆنی گەورەی دەستنووسی لەسەر چەند کاغەزێکی رەنگاوڕەنگ، لە تەنیشت چارپاکەی دانابوو، ئاماژەیەکی بۆ دەستنووسەکان کرد:

– ئەمانەم هێنا تیایاندا بگەڕێم رەنگە جحێڵێم لەمانەدا بدۆزمەوە، بەڵی هەموویان دەربارەی ١١ی سێپتێمبەر و جەنگی بۆش و سەددامە، ئەم کاغەزە وێنەدارە دەبینی؟ گفتوگۆی منە لەگەڵ کچێکی

١٩ساڵەی عاشق، ١١ی سێپتێمبەر چووبووە یەکێ لە دوو بورجەکان قاوەیەک لەگەڵ دەزگیرانەکەی بخواتەوە کە لەوێ کاری دەکرد، بەڵام بەهەشتییەکان پارچە پارچەیان کردن، دەسا، وەرە یارمەتیم بدە بچینە دەرەوە.

چاوی بڕییە دار چنارەکەی بەرامبەر ژوورەکەی:

- درەختی بێ گەڵا جوانترە، وەک پیاوێکی رووت و قووتە، وانییە؟ تەماشاکە خەبەرێک لە باڵندەکانیش نییە، دەبێ چووبن بۆ دیدەنیی خانەوادەکانیان، ئەرێ تا ئێستا بیرت لەمە کردۆتەوە بۆچی باڵندەکان زیاتر لەهەر شوێنێک حەزیان لە شێتخانەکانە؟ شێتخانە تەنها شوێنێکە کە دەشێ تیایدا بە ئاسوودەیی بفڕن.

بەرەو لای دار چنارەکە رۆیشت، پڵنگیش ساڵانە ساڵانە بەدوایدا کەوتە رێ.

وەرە تۆزێک پیاسە بکەین.

هەر دو..سێ هەنگاوێک کە دەینا؛ رادەوەستاو هەناسەیەکی تازەی هەڵدەکێشا.

بینیت، وەک مراوی بەڕێدا دەڕۆم، ئیتر هەموو شوێنێکم شەقار شەقار بووە، زیاتر لە هەموو شوێنێک وەزعی مێشکم خراپە، زۆر جەنجاڵە، دەزانی سیاسەت و فەلسەفە مێشک بۆگەنی دەکەن، من نەدەبوایە رێگام بەمانە بدایە بێنە ناو مێشکمەوە، تەنها و تەنها رێگام بە شیعر و چیرۆک بدایە. لە راستیدا ئەم عەرەبانەیە زۆر یارمەتیم دەدات، باوەڕتبێ زۆر لە پەرستارەکان میهرەبانترە.

لە تەنیشت حەوزەکەدا، لەسەر کەرەوێتێکی سەوز دانیشت:

- شەو خەونم بینی کە توامەوەو بوومە ئاو، دواتر بوومە یەک دڵۆپ، هاتم و خۆم خستە ناو ئەم حەوزە، نازانی چ هەست و حاڵێکم

هەبوو، ئەو کاتەی گەنج و ساغ بووم، زۆرم مەلە دەکرد، بەڵام ئەم هەست و حاڵەم نەبوو، گەنج بووم، زۆر دەچوومە ناو ئاو، بەڵام لە جنسی ئاو نەبووم، کە بوومە دڵۆپێک کێشەکە زۆر گۆڕا، بووم بە جنسی خودی ئاو، لەناو حەوزدا هەم ونبووم و هەم دیار، نازانی چ هەستێکی غەریبم هەبوو، دەتگوت بوومەتە پارچەیەک شیعر، یەک پارچە شیعر.

چاوەکانی داخست، دوای یەک..دوو دەقیقە بانگی پڵنگی کرد، پڵنگی لەسەر رانی خۆی دانا.

- دەتوانی گفتوگۆکە درێژە پێبدەین، من ئامادەم.

- لەبیرتە گوتبووت، لە گفتوگۆی داهاتوودا دەتەوێ تەنها شیعر و چیرۆک بخوێنیتەوە، ناتەوی لەگەڵ بەڵێنی خۆتدا وەفادار بیت؟

چۆن، چۆن، ئای کە چ زەینێکت هەیە، من لەیادم چووبوو، دەزانی ئەم وشەی (وەفا) و (بەڵێن)ەش لەم وشانەن کە بەهەڵە بەکاردێن، لە راستیدا کە جووت دەبن دەبنە درۆی ناو درۆ، بەڵام باشە، من شیعر و چیرۆکت بۆ دەخوێنمەوە، بەڵام شیعر و چیرۆکی خۆم نا، ئەوانت پێدەدەم بیانخوێنیتەوە، دەزانم لە هیچ شوێنێک چاپیان ناکەی. ئەگەر بەرهەمەکانی من چاپ بکەیت و باس لەوە بکەی کە من شێتم و لە شێتخانەم وای لەحاڵت، دایک و خوشک و کەسوکاری من چاوەڕوانی ئەوەن یەکێک تاڵانکەن و ببنە ملیۆنێر، بێگومان ئەگەر تۆ تاڵان بکەن دزییەکی کاڵفامانەیە، دکتۆر من لە تۆ موفلیسترم نەدیوە، ئەوان دەزانن چی بکەن، ئەم سەرلێشێواوە تاڵان دەکەن، بێگومان ئەم سەرلێشێواوە یەکەمین کارێک کە دەیکات تۆ بێکار دەکات، کەواتە هۆشت بێنەوە بەر خۆت. بەرلەوەی بچینە سۆراغی شیعر و چیرۆک

با چەند شتێک دەربارەی ئەدەبیات بڵێم، بەڵام جارێ هەڵسە بچینە لای ژوورەکەم.

بە ڕێکەوتین، پڵنگ و من بەدوایەوە بووین.

– هەر چەند دەقیقەیەک چاوەڕوانبە، من ئێستا دەگەڕێمەوە خۆت خەریک بکەو تا من دەگەڕێمەوە بیر لەم ئەسپینداره پلاستیکییە و لە مەسیحی ئاشتیخواز و پەیڕەوانی شەڕ هەڵایسێنەر بکەرەوە. نیو سەعاتێکی پێچوو هاتەوە بە چاکێت و تەنوورەیەکی شینەوە، کڵاوێکی شین کە پەڕەمووچەیەکی جوانی بە لێوارەکەیەوە کردبوو و پێڵاوێکی شینیش، پڵنگیش بە دوایەوە بوو، بە زەردەخەنەیەک کە لێوە بچکۆلەکانی بۆ ناو دەمەبێ ددانەکەی رادەکێشا، قومێک لەو قاوەیەی خواردەوە کە کردبوویە ناو فنجانە شینەکەوە، جگەرەکەی کە خستبوویە سەر دارجگەرە شینەکە داگیرساند و دوکەڵەکەی بە دەوروبەری دەموچاوی مندا دایە بەربا، چۆنە؟

– زۆر جوانتر بووی هیلاری، جوانتر

– درۆ مەکە، بێگومان هەموو چیرۆکنووسەکان درۆزنن، چیرۆک، واتە درۆ، بەڵام ئەم درۆیەی تۆ زۆر گەورەیە، ئەگەر جارێکیتر ئەم درۆیانە بکەیت شکایەتت لی دەکەم، دەزانی لە ئەمریکا ئەگەر ژنێک نەیەوێت و رێگە نەدات تۆ تەنانەت مافی ئەوەت نییە پێی بڵێی جوان بووی یان جوانیت، ئەمە بە ئازارێکی جنسی دادەنرێت، من دەتوانم قەرەبووت لی بسەنم، کەواتە چیتر ئازارم مەدە

– بەڵێ هیلاری، داوای لێبوردن دەکەم.

پێکەنی و بە لەپی دەستکێشای بە سەری پێم.

– سوعبەتم کرد، مەترسە قافی هات،

زۆریشم پێ خۆشبوو، ئەو ژنانەش کە هەم تەڵە بۆ پیاوانی دەوڵەمەند دەنێنەوە بە مەبەستی سێکسی ناشەرعی پارەیان لێ دەسەنن و هەم حەزیشیان لە سێکسی ناشەرعییە، بەڵام دوکان دەکەنەوە، دەیانەوێ پارە پەیدا بکەن و بناسرێن. جۆرێکی دیکەی فاحیشە، رەنگە جۆرێکی پۆست مۆدێرن بێ، نازانم، دەزانی لە ئەمریکا گرنگ ئەوەیە کە ناوبانگ پەیدا بکەیت، جا لە رێگای کوشتن، دزی، فاحیشە، بازرگانی، سیاسەت، یاهەر کارێکی دیکەوە بێت، گرنگ ئەوەیە کە ناو و وێنەت بچێتە ناو رادیۆ و تەلەڤزیۆن و چاپەمەنییەکان، زۆر سەیرە، وانییە؟ بۆ وا مات بووی، ها؟ چاوەڕوانیت بچمە ناو ئەسلی کێشەکە، باوەڕ بکە ئەسلی کێشەکە هەر ئەمەیە کە گوتم، ئەدەبیات، لێرەدا لقیشی نییە چ جای سەرچاوە، بەڵام دەربارەی ئەدەبیات بە بۆچوونی من ئەدەبیات، یان باشتر بڵێم شیعر و چیرۆک، دەبێ حوکمی جیهان بکەن، ئاگاداربە مەبەستم شاعیر و چیرۆکنووس نییە، ئێستاش هەمان ئەو بۆن گەنیوە هەڵدەستێ کە لە چیکۆسلۆڤاکیای جاران هەڵسا، بە دەنگی گشتی بوو بە سەرۆک کۆمار، دواتر لافاوی چەکی رژاندە سەر وڵاتانی بەدبەخت، تا بەخەیاڵی حۆی بارودۆخی ئابووریی وڵاتەکەی خۆی باش بکات، زۆربەی رابەرانی وڵاتانی جیهانیش بانگەشەی ئەوە دەکەن کە شاعیر و چیرۆکنووسن، تۆ خۆت دەتگوت کە خومەینییش شاعیر بووە، وادەبینی ئەوانە هەندێکیان لە سەرکردەکانی دیکەی جیهان تاوانبارتر بوون و تاوانبارترن، پوختەی مەبەستی من رابەرایەتی کردنی شیعر و چیرۆکە نەک رابەرایەتی کردنی شاعیران و نووسەران، تۆ خۆت بێگومان دەیان شاعیر و نووسەری چەپەڵ دەناسیت کە شیعر و چیرۆکی باشیشیان نووسیوە، بەلێ، ئێستا بەداخەوە بارودۆخی

ئەدەبیات بەهیچ جۆرێک باش نییە، ئەدەبیات بۆتە ئەدەبیاتی ئاودەستخانەیی، برۆ ئاودەستی من ببینە، پڕە لە کتێب و گۆڤاری ئەدەبی، کارە ئەدەبییەکان زیاتر لە ئاودەستخانەکان دەخوێندرێنەوە تا لە کتێبخانەکان، دوای چەندێکیتر شاعیر و نووسەران مێزێک لە پێش ئاودەستەکەیان دادەنێن و کارەکانیان لەوێدا دەنووسن، بێگومان مەبەستی من ئەوە نییە کە ئاودەست شوێنێکی خراپە، نا، مرۆڤ زیاتر لە هەر شوێنێک چێژ لە ئاودەست وەردەگرێت، تەنانەت زیاتر لە ژووری نووستنیش، پێت وانییە؟ یەک ڕۆژ مەچۆرە ئاودەست بزانە چیت بەسەر دێ، مەبەستی من ئەوەیە کە بارودۆخی ئەدەبیات خەریکە سەراوژێر دەبێ، لە مەبەستی من تێدەگەی؟

- بەڵێ

سوپاس بۆ خوا کە تۆ بەلای کەمەوە جارێک لە مەبەستی من گەیشتی، پێکەنی کڵاوەکەی لەسەر سەری لابرد، چاوی بڕییە پڵنگ کە لە داوێنی کورسییەکەی ئەودا خەوتبوو: (خۆزگەت بەخۆت، بە ڕاست پڵنگ تۆ ئاژەڵێک دەناسیت کە هاوڕەگەزەکانی خۆی پارچە پارچە بکات؟ ها؟ دەناسیت؟)

دەنگی خۆی وەک دەنگی پشیلە لێکرد:

(بەڵێ، بەڵێ، هاوڕەگەزەکانی خۆت)

بە دەنگێکی بەرزتر پێکەنی، کڵاوەکەی خستە سەری، پڵنگی لەخەو هەڵساند، بە کۆکە کۆک و بە زەحمەتییەوە لە جێگاکەی هەڵساو خۆی بە چوارپێچکەکەی گرت، (ئۆی خەریکبوو لە بیرم بچێت، تۆ جارێکی دیکەش ئازاری منت داوە، لە بیرتە؟ باسی بەردبارانکردنت بۆ کردم، دەزانی بەهۆی ئەو درۆیەی تۆوە چەندە خەوم زڕا؟ بەڵام خۆم ڕازی کرد و گوتم ئیتر ئەمە چیرۆکنووسە، کاری درۆیە، باشە، ماندوو

بووم،ماندوو، دەبێ بچم کەمێک بخەوم، هیوادارم پشووێکی خۆش لەگەڵ خانەوادەکەت بەسەر ببەیت) ئەمەی گوت و رۆیشت.

❊ ❊ ❊

کورسییەکەی لە شوێنی خۆی نەبوو، پڵنگ لەژێر دار چنارەکەدا خۆی لێکرادەکێشایەوە، بەرلەوەی پێ بنێینە ژوورەکەیەوە، ئەو پەرستارەی لەگەڵم بوو، دەمامکەکەی راکێشایە سەر لووت و دەمی تا بۆنی میز و پیسایی بێزاری نەکات، پڵنگ لە پشت دەرگای ژوورەکەوە تەماشای دەکردین، ژوورەکە شڕوشێواو و پیس بوو، کورسییەکەی بە نوشتاوەیی لە گۆشەیەکی ژوورەکەدابوو، راکشاو و شەکەت لەسەر چارپاکەیدا چاوی بڕیبووە بنمیچەکە، پارچە کاغەزی نووسراو سەر چارپاکەی داپۆشیبوو، هەندێ لە کاغەزەکان میز تەڕی کردبوون، کتێبی چیرۆکەکانی ئەدگار ئالان پۆو چەند کۆمەڵە چیرۆکێکی کورت لەسەر زەوی کەوتبوون.

(بەمە بڵێ لە ژوورەکەی من بچێتە دەرەوە، نامەوێ بیبینم)

پەرستار بە تووڕەییەوە رۆیشت.

_ (دەتوانم بپرسم بۆچی ناتەوێ بیبینیت؟)

– (من ئەو کەسانەم خۆش ناوێت کە تەنها بۆنی گەنیوی خەڵکانیتر لووتیان ئازار دەدات)

لە هەموو کات هیلاک و بێ تاقەتتر دیاربوو، قژی ئاڵۆز و چاوەکانی کز و بە قووڵا چووبوون، لێوە وشک و لەرزۆکەکانی تەریفە بووبوون، بەڵام لە جوولە نەکەوتبوون.

– دیسان هاتووی گفتوگۆ بکەیت؟

- نا، هاتووم بزانم حاڵت چۆنە

- وا دەبینی باشم، تەنها لای خۆت بمێنەوە، من زۆرم بیرکردەوە، بڕیارمدا لێرە بڕۆم)

- بۆ کوێ؟

- (ئەودیوی ئەم گاڵتەجاڕییە، ئەودیوی ئەم ژیانە گوواوییە، ئەودیوی ئەم تەمێکارییە)

- (مەبەستت چییە؟)

-(خۆت لێکی بدەرەوە، دەزانم بیر لەوە دەکەیتەوە بمنێریتە نەخۆشخانەیەکی باشتر، ئەو شوێنەی کە نەخۆشی زۆر شپڕزە حاڵیان بۆ دەنێرن، بەڵام باشترە ئەم کارە نەکەیت، بە راست بڕیار بوو شیعرت بۆ بخوێنمەوە، دەخوێنمەوە، بە مەرجێک پێشوەخت کەمێک ئاوم بدەیتێ)

دواتر بە حاڵەحاڵ کتێبە شیعری فەروغی فەروخزاد کە وەرگێڕدرابووە سەر زمانی ئینگلیزی لەژێر سەرینەکەی دەرهێنا، کتێبەکە پێشتر پێشکەشیم کردبوو.

-(مەترسە، کتێبی شیعری خومەینی نییە، کتێبی شیعری.... وای خودایە دیسان ناوەکەیم لەیادچوو، بەڵام گرنگ نییە، شاعیرێکی باشە بەڵام من زۆر لەگەڵ قسەکانی ئەو نیم، بۆ نموونە کە دەڵێ باڵندە دەمرێت، فڕینت لەیادت بمێنێ، بەبۆچوونی من لەگەڵ مەرگی باڵندەدا فڕینیش دەمرێت، بێگومان نەنگییەک نییە، دەشێ لە شیعردا ئەمجۆرە دەربڕینانە هەبن.)

دواتر دەستی بە خوێندنەوە کرد

(من لە کۆتایی شەو دەدوێم
من لە کۆتایی تاریکی و
لە کۆتایی شەو دەدوێم
ئەگەر هاتیتە ماڵەکەم
ئەی میهرەبان
چرایەکم بۆ بهێنە
لەگەڵ کڵا و ڕۆژنەیەک
کە لێیەوە بڕوانمە ئاپۆرەی کۆڵانی خۆشبەختی
ئەم شیعرەی دەمخاتەوە یادی ئالان پۆ، ئەویش واقیعبین بوو بەڵام ئارەزووی چراو کڵاورۆژنەی بردە ناو گۆڕ، وەک هەمان شاعیری هاونیشتیمانی تۆ).

باشە ئێستا هیلاکم و بڕۆ بیست و چواری ژانویە وەرە تا چیرۆکێکی کورتت بۆ بخوێنمەوە، من زۆرم حەز لە کارەکانی هەمینگوایە، عاشقی کارەکانی ئەوم، بەتایبەتی دواهەمین شاکاری.

* بیست و چواری ژانویەی ٢٠٠٤ پڵنگ بەدوای تەختەڕۆ (برانکارد-نقاله)یەکدا دەرۆیشت کە دواین شاکاری هیلارییان پێ دەبرد.

کەلتووری باوی ئێمە بە گۆچان دەڕوات و توانای خوڵقاندنی شاکارێکی جیهانیی نییە

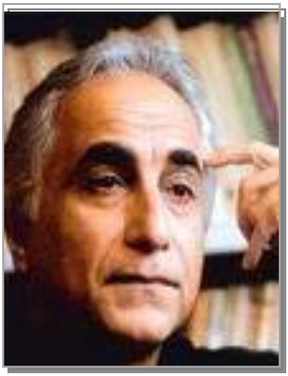

شەمس لە نگەرودی

ئەگەر چی شەمس لەنگەرودی- شاعیر و رەخنەگر و نووسەرێکی دیاری ئێرانە و بەرهەمە جۆراوجۆرەکانی مایەی تێڕامان و هەڵوەستە لەسەرکردنن، بەڵام تا ئێستا لای خوێنەری کورد وەک پێویست نەناسراوەو بە بەرهەم و بۆچوونەکانی ئاشنانین.

لەم گفتوگۆیەدا، لەنگەرودی بە جیهانبینییەکی کراوەوە لە کێشەکانی شیعر و رووناکبیری و مۆدێرنێتە و گەلی لایەنی دیکە دەدوێت کە پێم وایە نێوەندی ئەدەبی و رووناکبیریی ئێمە پێویستییەکی زۆری

بەلێکدانەوە ڕاشکاوانەکانی لەنگەرودی و هاوشێوەکانی هەیە، بەتایبەتیش کە لە نێوان کەلتوور و ئەدەبی ئێمە و ئەواندا نزیکییەکی زۆر و چەندین ڕایەڵی هاوبەش هەن.

*** بەڕێز لەنگەرودی، شیعر لە دنیای هاوچەرخدا چ پێگەیەکی هەیە؟**

- شیعر بە گشتی لە دنیادا بەجۆرێک لە پەراوێزدایە و قسەی یەکەم سینەما و مۆسیقا دەیکەن، تەنها شیعریش نییە کە کەوتۆتە پەراوێزەوە، شانۆش هەمان بارودۆخی هەیە، ئەو شانۆییانەی کە پێشتر لە نیویۆرکدا دەچوونە سەر تەختەی شانۆ و بینەرێکی زۆریان لەگەڵ خۆدا بۆ ناو هۆڵی شانۆ دەبرد، ئێستا ئیتر ئەو پێگەیەیان نەماوە.

بێگومان هەندی شانۆیی هەن کە پێشکەش دەکرێن، ماوەیەکی درێژ بەردەوام دەبن، بەڵام ئەو جەماوەرەی کە بینەریانن ڕەنگە لەهەر شەوێکا ٥٠-١٠٠ کەسێک بێت، بەهەرحاڵ لە هەر سەردەمێکا یەکێ لە هونەرەکان دێتە پێشەوەی مەیدان، ئێستا سینەما و شانۆ و دوای ئەوانیش ڕۆمان دێت.

لەم بارودۆخەدا، شیعری ئێرانیش وەک شیعری وڵاتانی دیکەیە، واتە کەوتۆتە پەراوێزی هونەرەکانی دیکەوە، بەبۆچوونی من سینەمای ئێران زۆر پێشکەوتووترە لە شیعری ئێران، بەڵام بەهۆی ئەو بارودۆخە جیهانییەی کە سینەما هەیەتی، سینەمای ئێران لەبەر چاو ترە.

*** به لەبەرچاوگرتنی ئەوەی شیعر سەروکاری لەگەڵ نووسیندایە و لەم رووەوە هاوتای پەخشانە، بۆچی رۆمان و چیرۆک توانیویانە خۆیان ببەنە پێشەوەی مەیدانەکە، کەچی شیعر کەوتۆتە پەراوێزەوە؟**

- هونەر بریتییە لە رەنگدانەوەی ژیانی ناتەواو، واتە مرۆڤ تا ئەو شوێنەی کە بۆی دەکرێ دەژیت و لەو شوێنەی کە توانای دەستەبەر کردنی پێویستییەکانی نییە دەچێتە مەیدانی خەیاڵەوە، مەیدانی خەیاڵ یان بیرکردنەوە خولقێنەری هونەرە، لەگەڵ تێپەڕینی رۆژگار زۆرێک لە خولیاکانی مرۆڤ دەستەبەر دەبن، لە سەردەمێکدا زۆربەی ئەو رووداوانەی کە ئێستا لە رۆژئاوا روودەدەن، ئارەزووییێکی مەحاڵ بووە، کاتێ کە زۆربەی ئارەزووەکان دێنەدی بە تەبیعەتی حاڵ هەندێ لە هونەرەکان کە ئارەزووییێکی زیاتریان هەڵگرتووە، دەکەونە پەراوێزەوە و مەیدان بۆ هونەرەکانی دیکە چۆڵ دەکەن، شیعر یەکێ لەو هونەرانەیە، لە راستیدا شیعر ئارەزووییێکی تەواو و چڕوپڕە، هەر بۆیەشە بەشێکە لە هونەرە سەرەتاییەکان، بەڵام رۆمان کە بەرهەمی مۆدێرنێتەو بەخششێکی تاکە کەسییە و تا رادەیەک لە ژیانی رۆژانە نزیکترە، مرۆڤ بە شێوەیەکی بەرچاو ژیانی خۆی لە رۆماندا دەبینێ، لێرەدا دەمەوێ ئاماژە بەدووخاڵ بدەم، یەکەمیان ئەوەیە: لە بنەڕەتدا بەشێکی زۆر لە خوێنەرانی رۆمانەکان حەزیان لەو رۆمان و چیرۆکانەیە کە گیروگرفتە دیارەکانی رۆژانەیان تێدا ببینن، واتا ئەگەر ئێستا رۆمانیش لە دنیادا تیراژێکی فراوانی هەیە، ئەوا رۆمانی (دکترۆف) نییە، بەڵکو زیاتر رۆمانە بازاڕییەکانە، رۆماننووسە هەڵکەوتووەکانیش کەم تا زۆر، هەمان بارودۆخی شاعیرەکانیان هەیە، یا ئەوەتا وەزعی ئەوان کەمێک باشترە.

دووەم ئەوەیە بەلای زۆربەوە هەر ئەو خاڵە سەرنجڕاکێش و دروستەی کە شیعر لە پێشەوەی مەیدان دوورکەوتۆتەوە، لە وڵاتی ئێمە بەهەڵە لێیتێگەیشتوون، خەڵکێک وای بۆ دەچن، کە مانای ئەوەیە ئیتر شیعری جوان داناهێنری، لە کاتێکدا کەوانییە، ئەمڕۆ زەمینەی خوێنەرانی شیعر بچووکتر بۆتەوە، نەک ئیتر شیعری جوان ناگوتری، بەم دواییە لە مێزگردێکدا رەخنەگرێک (کەوای بۆ دەچووم تێگەیشتنی دروستی لە تیۆرەکانەوە هەیە) بە شێوەیەک دەدوا وەک ئەوەی سەردەمی شیعر بەسەرچووبێت و باریان سووک بووبێت، ئاگای لەوەنەبوو ئەو راستییەی کە سینەما شانۆی داوەتە دواوە مانای ئەوە نییە کە لە شانۆدا (ئەدواردئالبی)و (ئارسەر میللەر)مان نییە و شیعر بێ ئەدۆنیسەکان و ویلکۆتەکان و شیمبۆرسکاکان-ە دەبێ ئەم دوو خاڵەمان لەبەر چاو بێ.

*** بەلای منەوە بابەتی شیعر وێڕای ئەو بارودۆخە جیهانییەی کە هەیەتی، دەکرێ لە ناوەوەی خودی شیعری لێی بکۆڵرێتەوە، بۆ نموونە بۆچی هەر لەم بارودۆخەدا شیعری پاپلۆ نێرۆدا لە شیللییەوە بۆ ئێران دێ، بەڵام شتێکی وا لە شیعری ئێران بۆ شیللی یا بۆ وڵاتانی دیکە ناڕوات؟**

- تەنها شیعری شیللی نییە کە لە سەرووی شیعری ئێرانەوەیە، لە هەموو روویێکەوە وەزعی هونەر و ئەدەبی ئەمریکای لاتین لە هونەر و ئەدەبی ئێران باشترە، هەر ئەو پاولۆ کۆیلیۆیەی کە سەرنجی خوێنەرە تایبەت و گشتییەکانی ئێرانی بۆلای خۆی راکێشاوە و لەئێران تیراژی ٥٠هەزار دانەی هەیە، لە ئەمریکای لاتین ٢٠ملیۆن تیراژی هەیە. کاتێ کتێبێکی مارکیز لە ئەمریکای لاتین بڵاودەبێتەوە لە ماوەی دوو هەفتەی سەرەتادا زیاتر لەملیۆنێک تیراژی دەبێ، بەڵام لە

وڵاتی ئێمەدا تیراژی کتێبی بەهەرمێنترین شاعیران و نووسەران لە ٢٠هەزار دانە زیاتر نابی، ئاستی چیرۆک و رۆمانیشمان لە ئاستی ئەمریکای لاتیندا نییە، شیعریشمان بەهەمان رادە لە دواوە ترە، بەواتایەکیتر ئێمە هەر لە بواری شیعردا نییە کە نیرۆدامان نییە، لەبواری رۆمانیش مارکیزمان نییە، لە مۆسیقا و شانۆ نووسی و خوێندنەوەش وەزعی ئێمە هەمان شتە، کاتێ ئێوە (شەڕی ئاخیر زەمان)ی دانراوی (یوسا) دەخوێننەوە، دەبینن زۆر بە وردی چەندین کێشە دەخاتەڕووکە گیرۆدەی ئەفغانستانیشە، بەڵام لە بنەڕەتەوە ئەفغانستان، یا وڵاتی ئێمە نەچۆتە مەیدانێکەوە کە ئەم مەعریفە رۆماننووسییەی هەبێت و بتوانین کارێکی ئاوەها بخوڵقێنین.

*** بۆچی؟**

– لەبەر ئەوەی نووسین پەیوەستە بەمۆدێرنێتەوە، تا بەر لە مۆدێرنێتە خەڵک سەرزارەکین و حەزیان لە گێڕانەوەی هەقایەت و داستانبێژییە، بەڵام کاتێ وڵاتێک پێ دەنێتە مەیدانی مۆدێرنێتەوە و تاکایەتی مانای خۆی دەدۆزێتەوە و مرۆڤەکانی مافەکانی خۆیان دەناسن، وردە وردە بەرەو رووی خوێندنەوەی کتێب دەڕۆن، هێشتا کۆمەڵگای ئێمە نەچۆتە ئەم مەیدانەوە، ئاساییە کۆمەڵگایەک کە نەچووبێتە ناو مۆدێرنێتەوە (واز لە هەندی هەڵاواردن بێنین) تیراژی کتێبەکانی دەبێ هەر ئەوەندە بێ.

*** بەڵام ئەمریکای لاتینیش لە رووی چوونیان بۆ دنیای مۆدێرن، هێندە لە ئێمە لە پێشترنین، کەواتە بۆچی لە بواری رۆمان و شیعر ئەم هەموو جیاوازییەمان لە نێواندایە؟**

- بەڵی ئەمریکای لاتینیش لە بواری مۆدێرنێتەوە پێشنەکەوتووە، بەڵام ئەوان بەزمانێک دەدوێن و خاوەنی فەرهەنگێکن کە جیهانییە، یەکەمین رۆمانی دنیا (واتە دۆنکیشۆت) بە زمانی ئەوان نووسراوە، کە ئیسپانیاییە، یەکەمین رۆمانی پۆست مۆدێرن (تریسترام شندی) بەزمانی ئەوان نووسراوە، ئەویش لە سالآنی (١٦١٦-١٦٢٦)دا، مەسەلەکە ئەوەیە ئەگەرچی ئەوانیش لە گۆشەنیگای دامەزراوە ئابوورییەکانەوە نەچوونە مەیدانی مۆدێرنێتەوە، بەڵام لە رێگای کەلتووری مەسیحیەت کە کەلتوورێکی خۆرئاواییە سوود لە زۆربەی بەخششەکانی خۆرئاوا وەردەگرن، بەسەرهاتی پێشکەوتنی ئەوان لە کتێبێکدا هاتووە بەناونیشانی (ئەدەبی نوی لە ئەمریکای لاتین)کە (جین فرانکۆ) نووسیویەتی، خاتوو جین فرانکۆ لەم کتێبەدا روونی دەکاتەوە کە چۆن ئەوان لە رێگای کەلتووری مەسیحییەتەوە لەگەڵ رۆمان و هونەردا تێکەڵاودەبن.

*** بەم پێیە نیشانەگەلێک لەشارستانێتیی خۆرئاوا گەیشتۆتە نیشتمانی ئێمە...**

- بەڵی، بەڵام مۆدێرنێتە دوو رووی هەیە، رووییێکیان ماددییە کە ناوی (مۆدێرنیزاسیۆن)ەو بریتییە لە سەرجەم دامەزراوە ماددییەکانی کۆمەڵگا وەک قیرتاوکردن و زانکۆو نەخۆشخانەو.. هتد، رووییێکیشیان بریتییە لەژێرخانە کەلتوورییەکان کە ناوی (مۆدێرنیزم)ەو شیعر و ئەدەبیات و هونەر دەگرێتەوە، جا ئەگەر ئەم دوو رووە بەشێوەیەکی هەماهەنگ بەرەوپێش برۆن، دەبێتە وڵاتێکی

شارستانی و پێشکەوتوو، بەڵام ئەگەر هەماهەنگ نەبی، وڵات وەک (زەڕافە)یەکی لی دێت کە زیاتر وڵاتانی جیهانی سێیەم گیرۆدەی ئەمەن، لەم وڵاتانەدا کە وەک زاراوە بە نیمچە مۆدێرن ناودەبرێن، مۆدێرنیزم و مۆدێرنیزاسیۆن لەگەڵ یەکتر گونجاونین، ئەم وڵاتانە تارماییەک دروست دەکەن، کە لە ئەفغانستانەوە دەستپێدەکات تادەگاتە کۆلۆمبیا و شیللی، بەکورتی ئێستا هەم ئێران و ئەفغانستان و هەم کۆلۆمبیا و مەکسیکیش هێشتا نەچوونەتە مەیدانی مۆدێرنێتەوە، کەواتە ئەوان بەهۆی زمان و کەلتووری خۆیان لە چەند بوارێکەوە چوونەتە ناو مەیدانی مۆدێرنێتەوە.

چەند رەگەزێک مۆدێرنێتەیان پایەدارکردووە. رێزگرتن لە تاک و هۆشمەندی و رێزگرتن لە مافی گشتی و رێگەدان بە ئەزموونگەری لە رەگەزەکانی دیکەی مۆدێرنێتەن، کاتێک تاک یان کۆمەڵگا ئەم تایبەتمەندییانەی هەبی، پێی دەڵێن مۆدێرنە، بۆ نموونە کۆمەڵگای عێراق مۆدێرن نییە، بەڵام کۆمەڵگای فەڕەنسا کەم تا زۆر مۆدێرنە، چونکە ئەم رەگەزانەی تێدا بەرچاو دەکەوی، یەکێ لە جیاوازییەکانی نێوان هونەرمەندانی ئێمە و هونەرمەندانی ئەمریکای لاتین ئەوەیە کە ئەگەر کۆمەڵگاکانی ئەوانیش بەمۆدێرنێتە نەگەیشتوون، خودی نووسەرەکانیان توانیویانە باوەش بۆ کەلتووری مۆدێرن بکەنەوە، مارکیز بۆ خۆی کەسێکی مۆدێرنە، لە ئێرانیش سادقی هیدایەت و نیمایوشیج کەسانی مۆدێرنن، بۆیە دەتوانن شاکاری مۆدێرن بخولقێنن، بەڵام ئەوانەی کە ریشەی بیرکردنەوەیان نەریت پارێزانە و رواڵەتیان مۆدێرن بووە، هەرگیز نەیانتوانیوە شاکارێکی داهێنەرانە بێننە ئاراوە، ئەگەر کۆمەڵگای ئەمریکای لاتین بەشێوەی گشتی نەچوونەتە ناو مۆدێرنێتەوە، لانی کەم هونەرمەندەکانی بە رێگای

کەلتوور و زمانەکەی درکیان بە مۆدێرنیزم کردووە و وەریانگرتووە، لەبەر ئەوەیەکە یوسا و نیرۆدا دروست دەبن.

*** بۆچی هونەرمەندان و نووسەرانی ئێمە ناتوانن لەو بارودۆخەی کە هەیە دابڕێن و خۆیان بە مۆدێرنێتە بگەیەنن؟**

– دەتوانن وەک چۆن هیدایەت و نیماو شاملۆ و چوپەک پێی گەیشتوون، بەڵام بە شێوەیەکی گشتی هەر کەسە و بەرهەمی سەردەمی خۆیەتی، ئێمە وێڕای ئەوەی کە بانگەشەی مۆدێرن و پۆست مۆدێرنمان هەیە نەمۆدێرنین و نەپۆست مۆدێرن، ئێمە لەناخەوە نەریتخواز و بەرواڵەت مۆدێرن و بەکەلتوورێکی دوو فاقانە ناشێ شاکارێکی جیهانی بخوڵقێنرێ.

*** ئێوە باسی کەلتووری مەسیحییەت و کاریگەرییەکەیتان بەسەر ئەدەبی ئەمریکای لاتینەوە خستەڕوو، ئایا کەلتووری رابردووی ئێمە، ئەم توانایەی نییە، کە یارمەتیی ئەدەبی هاوچەرخمان بدات؟**

– نا، ئەم فەرهەنگە دەوڵەمەندە لە رابردوودا دەوڵەمەندبوو، لەهەرەتی لاوێتیدا شاکارگەلێکی خوڵقاند کە ئێستاش بەهای جیهانییان هەیە، کەلتووریش وەک مرۆڤ لەدایک دەبێت، سەردەمی لاوی و باڵقبوونی هەیە و دواتریش پیر دەبێ تا بمرێ. ئێستا کەلتووری باوی ئێمە بەگۆچان دەڕوا بەڕێوەو بەهیچ جۆرێ توانای خوڵقاندنی شاکارێکی جیهانیی نییە، ئێمە تەنها لە کاتێکدا دەتوانین شاکارێکی جیهانی بخوڵقێنین کە یەکەم جار، فەرهەنگی خۆمان بناسینەوەو دواتر بزانین جیهان دەتوانی چ کارێک بە بەخششەکانی ئەمڕۆ بکات، هیچ ڕێگایەکی دیکە نییە، واتە نە بە نەریتخوازی (سوننەت) دەتوانری شاکارێکی جیهانی بخوڵقێنری نە تەنها بە پشت بەستن

بەخۆرئاوا، بە پەیبردن و هەزمکردنی هەردووکیان دەتوانرێ شتێک بەشتێک بکرێ، هونەرمەند و نووسەرانی ئەمریکای لاتین هەردوو مەسەلەیان پەی پێ بردووە، هەم کەلتووری رابردووی خۆیان و هەم بەخششەکانی خۆرئاوا، نووسەرانی ئەمریکای لاتین گازاندەیان هەیە و دەڵێن پێمان مەڵێن نووسەرانی ریالیزمی جادوویی، ئەوان دەڵێن ئێمە لە راستیدا ریالیستین و دەقا و دەق بارودۆخی ژیان و سەردەمی خۆمان دەنووسین، رەنگە ئەوان راست بڵێن، بەڵام مارکیز و یوسا و بۆرخیس و هەموو ئەمانە لەژێر کاریگەریی جۆیس و فاکنەر و سوریالیستەکان و نووسەرانی رەوتی مێشک رەوانی، لە واقیعیەتی ژیانی خۆیانەوە دەنووسن، واتە ئەگەر ئەوانە نەبوونایە ئەمان نەدەهاتنە ئاراوە، دوا جار بۆ نموونە مارکیز نایەوێ خۆی وانیشان بدات، کە خەریکە بەراستی لە سەر نیشتیمانی خۆی دەنووسێ، بەڵام لەکارە سەرەتاییەکانیدا، وەکو فاکنەر دەنووسێ لە راستیدا خودی ناوی ریالیزمی جادوویی لە وێنەگریی ئەڵمانی وەرگیراوە، وێنەگرە ئێکسپرسیۆنیست (دەربڕینخواز)ەکان، بە لکاندنی چەند وێنەیەک بەسەر یەکترەوە (مۆنتاژ) وێنەی تایبەتییان دروست دەکرد، کە بەوانەیان دەگوت ریالیزمی جادوویی، بۆیە ئەگەر مارکیزیش بەسەر هەردوو فەرهەنگدا زاڵ نەبووایە، نەیدەتوانی سەرهەڵبدات.

*** بێگومان کەسانێکیش لەو باوەڕەدان کە غولامحوسێن ساعدی بەر لە مارکیز چەند کارێکی بەتایبەتمەندییەکانی ریالیزمی جادوویی خوڵقاندووە، ئەگەر ئەمە راستە بۆچی ساعدی نەیتوانیوە ببێتە جیهانی؟.**

– ئەم وتەیە هەڵەیە، کە ساعدی بەر لە مارکیز ریالیزمی جادوویی خوڵقاندبی، ئەم قسەیە وەک ئەوە وایە کە بڵێین پیکاسۆ داهێنەری کۆپیزم نەبووە، بەڵکو ئەشکەوتنشینەکان دەستیان داوەتە ئەم کارە،

بەڵام ئەو کەسەی کە ئەم دیاردەیەی بەشێوەی ڕێبازێک بەرجەستەکرد پیکاسۆ بوو، بۆیە ئەگەر لەچیرۆکێکیشدا تروسکاییەک یان نیشانەیەک بینرا ناتوانین بڵێین ریالیزمی جادوویی بووە، ئەگەر بەم شێوەیە بێ کتێبێک هەیە بەناوی (عجایب المخلوقات و غرائب الموجودات) لە نووسینی محەمەد کوڕی مەحموودی هەمەدانی لە سەدەی شازدەدا کە پڕە لە دیمەنی سەرسوڕهێنەر، باشە بەم پێیە دەبێ بڵێین ئەو باپیرەی ریالیزمی جادووییە لە دنیادا، کاتی کە دەڵێین کەسێک بیناتنەری ڕێبازێکە کە ئەو ڕێبازە رەوتی خۆی گرتبێتە بەر.

*** بۆ ئەوەی قوتابخانەیەکی ئەدەبی بتوانێ سنوورەکانی وڵاتێک ببڕێ، جوگرافیای زمانی هاوبەش تا چ رادەیەک رۆڵی دەبێ؟**

- لەم حاڵەتانەدا رۆڵێکی یەکجار بەرچاوی دەبێ، بۆ نموونە هەموو هونەرمەندانی وڵاتە عەرەبییەکان یا ئەمریکای لاتین، تەنها لەبەر ئەوەی لە وڵاتی خۆیان گرفتیان دەبوو، دەچوونە ئەو وڵاتە دراوسێیانەی کە بەهەمان زمان دەئاخافتن، بۆ نموونە سوعاد ئەلسەباح کە شاعیرێکی کوێتییە، هەموو دانراوەکانی لە قاهیرە چاپ دەکرێن، یان عەبدولوەهاب ئەلبەیاتی کە عیراقییە کتێبەکانی لە لوبنان دەردەکات، بەڵام بەداخەوە نووسەران و شاعیرانی ئێمە ئەم توانایەیان نەبووە، ئەگەر (ساعدی)ش ئەم توانایەی بۆ فەراهەم ببووایە، بێگومان ئەویش دەبوو بە سیمایەکی جیهانی، بەجۆرێک کە لە رووی تۆکمەییەوە جیهانی بوو (بەهرامی سادقی)ش بەهەمان شێوە بوو.

*** ئێوە باس لەسنووردارێتی زمانی فارسی دەکەن؟**

– من لە سەرەتای قسەکانمدا گوتم کە زمانیش یەکێکە لە هۆکارەکانی سنووردارێتی ئێمە و ناکرێ ئەوە لەبەرچاو نەگرین، جیا لە زمان مەسەلەی کەلتووری ئێمەش بوونی هەیە، کە کەلتوورێکی چەق بەستوو و سنووردارە، لە کاتێکدا کەلتووری ئەمریکای لاتین کەلتووری مەسیحییەتە، بۆ نموونە مارکیز کاتێ لە وڵاتی خۆیەوە دەچێتە ئیسپانیا شتێک بەلای ئەوەوە ناگۆڕێت، چونکە هەمان کەلتوور لەوێدا بوونی هەیە، بەڵام ئەگەر ئێمە بۆ پاریس بچین لە ریشەوە هەڵدەکەنرێین، چونکە نەزمانی ئێمە لە زمانی ئەوان دەچێت نەکەلتوورەکەشمان.

*** لەم حاڵەتەدا هەڵاوێردن (استثناء)ەکان چ پێگەیەک دەستەبەر دەکەن، ئایا دەشێ دەرکەوتنیان بە جیاوازییە فەردییەکان حسێب بکرێ؟**

– جەنابی فاکنەر لە وەڵامی ئەم پرسیارەدا بەجدی و گاڵتەوە دیگوت سێ شت بنچینەیین ٩٩% توانایی، ٩٩% هەوڵدان، ٩٩% رێکخستن، ئەو راستی گوتووە، فاکنەر ویستوویەتی بڵێ کە هەر سێکیان زۆر گرنگن، بەڵام تا ٩٩% توانایی نەبێ لایەنەکانی دیکە کاری خۆیان ناکەن، بەڵام بەبۆچوونی من ئەگەر بتهۆڤن و چایکۆفسکی و یا گەورەترین فیلمسازەکانی دنیا لە ئەفغانستان هاتبانە دنیاوە، دەبوونە گەورەترین تالیبان، واتە سەرەڕای ئەو سێ رەگەزە ژینگە و کەلتووریش زۆر گرنگە، دەشێ ئێمە نووسەری گەورەمان لە ئێراندا هەبێ، بەڵام ناتوانن رێگای خۆیان بە شوێنێک بگەیەنن، بابەتی گرنگتر راستگۆیی هونەرمەندە لەگەڵ خۆیدا، واتە هونەرمەند دەبێ خۆی بناسێت و بزانێت کە کێیە، ئەگەر سوننەتییە دەبی سوننەتییانە بنووسێت، ئەگەریش دەیەوێ مۆدێرن بنووسێت بەر لە هەرشتی

دەبێ خۆی مۆدێرن بێ، بە ئارەزووومەندی بۆ مۆدێرنیزم یان پۆست مۆدێرنیزم ناتوانرێت مۆدێرن یان پۆست مۆدێرن بنووسرێت.

ئەگەر ئەم چەند رەگەزە واتە توانایی، مەعریفە و راستگۆیی و بەهرە یەکانگیربن داهێنان دێتە ئاراوە، سادقی هیدایەت و نیمایوشیج و سادقی چوبەک و ئەحمەدی شاملۆ بەم شێوەیە بوون، بۆیە رێگایان بە شوێنێک گەیشت، هیدایەت و نیمایوشیج خوێندکاری زمانی فەرەنسی بوون و راستەوخۆ دەستیان بەدانراوە فەرەنسییەکان رادەگەیشت، واتە ئەگەر ئەم دووانە خانەدان و بەگزادە نەبوونایە بۆیان نەدەکرا بتوانن تواناییەکانیان نیشان بدەن، ئەم توانستانە بوونە هۆی ئەوە کە ئەمان دەستیان بگاتە زمانی فەرەنسی، شاملۆ و فرووغیش بەهەمان شێوە، ئیتر ئەوانە لەگەڵ خۆیان راستگۆبوون و لەهەر کوێدا وانەبووبێ کارەکانیان لاوازبووە وەک کتێبی حاجی ئاغای سادقی هیدایەت، بە مجۆرە ئەم نووسەر و شاعیرانە هەڵاوێردەن و هەمیشە رێسا گرنگە نەک هەڵاوێردن.

*** بەڕێز لەنگروودی کاتێ ئێوە رەگەزی مەعریفەتان وەک یەکێ لە هۆکارەکان ناوبرد، ئەم پرسیارە سەرهەڵدەدا کە مەڵبەند و دامەزراوە فێرکاری و زانکۆییەکان تا چ رادەیەک سەرکەوتوو بوونە لە گەیاندنی مەعریفە و تەکنیکی کار بە نووسەر و هونەرمەندان؟**

– زانکۆ لە هەموو دنیادا جێگای خوێندنی دەرەنجامە جێگیربووەکانی زانستی و هونەرییە، واتە زانکۆ جێی توانداری و داهێنان نییە، بەڵام ئەگەر لە وڵاتێکی وەکو ئەمریکا و فەڕەنسا زانکۆ شوێنێکە بۆ خستنەڕووی دەرەنجامە ئەدەبی و هونەرییەکانی ئەمڕۆ، ئەم دەرفەتەش بۆ هونەرمەندانی هەیە کە لە پۆلە ئازادەکاندا قسەی خۆیان بکەن، کەچی

له وڵاتانی وەک ئێران جیا لە ئەستەمکارییەک کە دەوڵەتەکان بۆ مەڵبەندەکانی زانکۆی دروست دەکەن، داردەستەکانیش بەدەست هۆکارە سوننەنییەکانەوەن کە بەربەستن.

*** کەواتە چۆن ئەدەبی کلاسیکیی ئێمە کە هەمان هۆکارە سوننەتییەکان پاڵپشتیانن، دەتوانن لە خۆرئاوادا بدرەوشێنەوە، کەچی ئەدەبی هاوچەرخی ئێران پێگەیەکی وەدەست نەهێناوە؟ ئەو پێشوازییەی لە ئەمریکا لە مەولانا کرا نموونەیەکە لەم بارەیەوە.**

- شۆرەتی مەولەوییەکان لەخۆرئاوادا بەسەر دەچێ، واتە هەڵدەکشێت و بازاڕ پەیدادەکات و دوای ماوەیەک تەواو دەبێ، بەمجۆرە نییە کە ئەدەب و هونەری ئێران لەوێدا دەرکەوتبێت، لە نێوان هەزار شاعیر و نووسەردا تەنها مەولەوی لەوێدا دەرکەوتووە ئەویش بەسەردەچی، وێڕای ئەمەش وەک چۆن گوتم دانراوەکانی مەولەوی و هاوشێوەکانی لە لوتکەی داهێنانەکانی ئێمەدا هاتوونەتە ئاراوە، ئەو کەلتوورەیە کە شیعری مەولەوی پێش خستووە.

ئەگەر مەولەوی ئەمڕۆ ببووایە و بڕیار بووایە ببێتە شاعیر، پەیڤەکانی ئەمڕۆی دەخستەڕوو، وەک چۆن لەو سەردەمیشدا پەیڤی هەمان ڕۆژی گوتووە، داکۆکیکارانی ئەدەبی سوننەتیی ئێمە ئەگەر لە سەردەمی مەولەوی بوونایە بەدڵنیاییەوە لەباتی ئەو داکۆکییان لە (ڕەشید وەتوات) دەکرد، کە ٥٠٠ ساڵ لە دواتری مەولەوی بوو.

*** سەبارەت بە نووسەرانی ئەمریکای لاتینیش کە بەشێک لەوتەکانی ئێوە دەربارەی ئەوان بوو، هەمیشە دەگوترێ کە چاویان لە رابردووو کەلتووری کۆنی خۆیانە، بەڵام واپێدەچێ ئێوە ئەم تێڕوانینەتان سەبارەت بە ئەدەب و کەلتووری رابردوومان نەبێ.**

- نا، من وا ناڵێم من لەو باوەڕەدام کە ئێمە ناتوانین بەرهەمێکی داهێنەرانەی جیهانیمان هەبی، مەگەر بە دەستبەسەرداگرتنی کەلتووری رابردووی خۆمان و ناسینی کەلتووری ئەمڕۆی جیهان، ئەگەر بڕیاری ئێمە ئەوەبێ کە کەلتووری ئەمڕۆی جیهان نەناسین و بەو پێیەی کە مەولەوی شاعیرێکی گەورەیە بەشێوەی شاعیرانی قاجار شیعر بڵێین رێگامان بەشوێنێک ناگات، ئێوە بۆچی کە دەتانویست بۆ ئەم گفتوگۆیە بێن بەحوشتر نەهاتن؟! لە راستیدا سەردەمی ئەم قسانە بەسەرچووە هەر ئەو بەڕێزانەی کە جنێو بە ئێمە- مۆدێرنەکان- دەدەن، لە پشت مایکرۆفۆنێک ئەم کارە دەکەن کە بەرهەمی مۆدێرنێتەیە.

*** قسەی من ئەوە نییە کە وەک کەسانی رابردوو بین، بەڵکو مەبەستم ئەوەیە کە پێویستە کاریگەری و گرنگی دانمان بە کەلتووری رابردووی خۆمان تا چ رادەیەک بێت؟**

- ئێمە تا بە سەر کەلتووری خۆماندا زاڵ نەبین سەرناکەوین، هەرگیز ناتوانین خۆمان بگۆڕین، مەگەر بزانین کە کێین و چ مێژوو و رابردوویێکمان هەیە، بەڵام ئەم مەسەلەیە جیاوازیی هەیە لەگەڵ ژیانی وەک رابردوو، ئێمە دەبێ مەولەوی بناسین و بیخەینەلاوە .

*** ئێستا من دەمەوێ بگەڕێمەوە بۆ سەرەتای قسەکانتان، ئێوە گوتتان لە جیهانی ئەمڕۆدا شیعر کەوتۆتە پەراوێزەوە، ئەگەر وابێت لەراستیدا چ پێویستییەک بەگوتنی شیعر هەیە؟**

- هێچ هونەرمەندێک بڕیار بۆ خوڵقاندنی کارێک نادات، ئەوانەی کە بڕیار دەدەن، ئەو دڵسۆزییەی کە قسەیان لەسەر کردووە لە کاریاندا بوونی نییە، بۆیە کاریگەریش نییە خولقاندنی کارێک لە دەرەوەی خواستی هونەرمەندە، وەک ئاە هەڵکێشان، خاڵێکیتر ئەوەیە کە من دەڵێم شیعر لە پێشەوەی مەیدان چۆتە دواوەی مەیدان، سەبارەت بەجیهان دەڵێم، ئەگینا زۆری ماوە ئێمە بەم ئاستە بگەین، واتە ئێمە هێشتا پێویستمان بەشیعرە، هێشتا زۆر لە ئارەزووەکانی ئێمە بە سەرکوتکراوی ماونەتەوە لەوەش گرنگتر جیهان هێشتا پێویستیی بە شیعرە، هێشتا لۆرکا و نیرۆداو. چەندێک لە شاعیرانی دیکە لە جیهاندا بە هەڕمێنن، من وای بۆ دەچم کە بەردەوامیش هەندێک ئەگەری وا بێنە ئاراوە کە شیعر بەرەو پێشەوەی مەیدان ببەن، وەک مۆسیقا و شیعر خوێندنەوە، یەکێ لە رێگاکانی هێنانە مەیدانی شیعر بڵاوکردنەوەیەتی بە شێوەی خوێندنەوە و ئەلبووم، بەم شێوەیەی کە لە هەموو دنیادا هەیە، چونکە مرۆڤەکان دەتوانن تەنانەت لە ناو ئوتومبێلەکانیشیان گوێ لە شیعر بگرن، دەبێ هەمیشە بە دوای رێگایەک بین بۆ نیشاندان .

سەرچاوە

ئەم گفتوگۆیە لە لایەن (محسن فرجی)یەوە ئەنجام دراوە و لە (٢٠٠٥/٢/١٣)دا لە ماڵپەری (ایندەنگر) بڵاوکراوەتەوە.

باشترین زەمینە بۆ خوڵقاندن، ئامادەییە لە نێوان مرۆڤ و سروشتدا

یەشار کەمـــال

یەشار کەمال یەکێکە لە مرۆڤدۆستترین نووسەرەکانی تورکیا، ساڵی ١٩٢٣ لە ئەدەنە لە دایک بووەو لە ساڵی ١٩٥٥ بە رۆمانی حەمەدۆک ناوبانگی دەرکرد، شاکارەکانی بۆ دەیان زمان وەرگێڕدراون و ملیۆنەها دانەیان لێ فرۆشراوە.

یەشار کەمال بەهۆی نووسینی وتارێکەوە لە (ئەشپیگل) دەربارەی ئەو فشارە زۆرەی کە لەسەر کوردەکان هەیە، بە تاوانی بانگەشەکردن بۆ جیابوونەوە درایە دادگای ئاسایشی دەوڵەتی تورکیا، لە ئەنجامی دادگاییەکەدا بێ تاوان دەرچوو، بەڵام جارێکیتر بە هۆی نووسینی رەخنەیەک بە تاوانی وروژاندنی رای گشتی، درایە دادگاو بەحەپسکردنی هەڵپەسێردراو دادگایی کرا.

لە ئۆکتۆبەری ١٩٩٧خەڵاتی ئاشتیی دەزگاکانی چاپی ئەڵمانی بەهۆی کۆمەڵێ شاکاری ئەدەبی و هەوڵە سیاسییەکانی لە پێناو ئاشتی پێ بەخشرا، ئم گفتوگۆیە، لە لایەن گۆڤاری (ئەشپیگل)ەوە لە ماڵی خۆیدا لە ئەستانبول، لەگەڵیدا ئەنجام دراوە.

* *

- بەرێز کەمال، ئێوە لە مانگی ئۆکتۆبەردا خەڵاتی ئاشتیی دەزگاکانی چاپی ئەڵمانیتان وەدەستهێنا، خەڵاتەکە بەهۆی چیرۆکە زۆر و هەروەها هەوڵە سیاسییەکانیشتان پێتان بەخشرا، وەرگرتنی خەڵاتەکە بەهۆی کام لە چالاکییەکانتان زیاتر خۆشحاڵتان دەکات؟

* ئەم خەڵاتەم بەهۆی دانراوە ئەدەبییەکانمەوە وەرگرتووە، بێ گومان منیش وەک هەر نووسەرێکی مولتەزیم کە ژیانی خۆی لە پێناوی ئاشتیدا تەرخان دەکات، هەمیشە هەوڵمداوە مرۆڤەکان لە ژێر فشار و چەوساندنەوە و رەنجخوراویدا نەبن.

- دەڵێن لە تورکیا لە هەر ماڵێکدا بەناوبانگترین ڕۆمانەکەی ئێوە (حەمەدۆک) بەرچاو دەکەوێ، ئایا ئێوە بوونەتە کەسایەتییەکی میللی؟

* پێموایە لەم بارەیەوە تۆزێک زێدەڕۆیی (مبالغە) کراوە، بەڵام ڕاستە تا ساڵی ١٩٨٠ (٦٠٠.٠٠٠) دانە لە کتێبی حەمەدۆک فرۆشراوە کە ئەمە بۆ تورکیا گەلێ زۆرە ..

- ئەو کاتەی کە پێنج ساڵان بووی، لەبەر چاوی خۆت لە مزگەوتێکدا باوکتیان بە چەقۆ کوشت، بکوژەکەش کوڕێک بوو کە باوکت وەک جگەرگۆشەیەکی خۆی گرتبوویە خۆیەوە، ئایا هەرگیز بەهۆکاری ئەم تاوانەتان زانیوە؟

* ئەم ڕووداوە بابەتی یەکێ لە چیرۆکەکانمە کە بە ناونیشانی (هیچ کەس)ە. ئەم چیرۆکە یەکێ لە جوانترین کتێبەکانمە، کە تازە وەرگێڕە ئەڵمانییەکەم وەریگێڕاوەتە سەر زمانی ئەڵمانی، هۆکاری ئەم تاوانەش سەد لە سەد دەروونی بوو، چونکە بکوژ باوکمی وەکو بت دەپەرست.

- ئەم ڕۆمانە بەرگی یەکەمی کۆمەڵە سێینەکەی ئێوەیە کە تیایاندا دەپەرژێیتە سەر بابەتێکی سیاسیی ئاڵۆز.

* من تەنها دوو قسەم گوتووە: ڕەشەکوژیی ڕەگەزی و ناڕێکی (تبعیچ)ە ئابوورییەکان، ئەم دانراوە باس لە دەربەدەرکردنی زیاتر لە ملیۆنێک یۆنانی لە تورکیا و (٥٠٠.٠٠٠) تورک لە یۆنان دەکات.

– ئایا لەو ڕێگایەی کە بڕیت تا وەک نووسەرێکی جیهانی ناوبانگت دەرکرد، سەرەتا وەک گۆرانیبێژ هەنگاوت نا؟

* هەشت ساڵان بووم، کە بەناوی کەمالی گۆرانیبێژ، بەرنامەی گۆرانییە میللییەکانم پێشکەش دەکرد، ئەو شارۆچکەیەی کە ئێمە تێیدا دەژیاین، ناوچەیەکی تورکمانی بوو، کە زۆربەی شاعیر و بەیتبێژە گەورەکان لەوێ سەریانهەڵداوە، لە شازدە ساڵی، بە گیرفانی پڕ لە کاغەزەوە دەچوومە ناو ژنە لادێییەکان و گۆرانییە سکاڵا ئامێزەکانیانم کۆدەکردەوە و لە گوندێکەوە بۆ گوندێکی دیکە دەچووم، لە سەردەمی خزمەتی سەربازیدا، یەکەمین بەیتم خوێندەوە، دواتر بەڕێکردنی ئەم قۆناغە بۆ من زەحمەت بوو، چونکە کەسێ کە کۆپلە شیعرەکان دەخوێنێتەوە سوود لە هێزی دەنگ و تەنانەت تەواوی ئەندامەکانی لە شیشی وەردەگرێ، بەڵام نووسەر تەنهایە، هەر خۆی و کاغەزەکەی.

– شەیدایی ئێوە بۆ ژیانی دێهاتی، ئاژەڵ و گژوگیا لە کتێبەکانتان کەم بۆتەوە – ئەگەرچی ئێوە ماوەیەکە لە ئەستەنبۆڵ دەژین، ئایا بوونەتە مرۆڤێکی شاری؟

* من لە شارۆچکەی چقورئاوا لە باشووری رۆژهەڵاتی ئەنادۆڵ گەورە بووم، بەڵام لە ٤٦ ساڵ لەمەوبەرەوە لێرە لە ئەستەنبۆڵ دەژیم، بە گۆشت و خوێنمەوە بوومەتە بەشێک لەم شارە، بەڵام تەواوی رۆمانەکانم! لێرە لە ئەستەنبۆڵ نووسیون، من باوەڕم بە هێزی خوڵقێنەرانەی مرۆڤ هەیە و چ شتێک بۆی هەیە و بتوانێ بە باشترین شێوە یارمەتی ئەم خوڵقاندنە بدات؟ باشترین زەمینە بۆ ئەمە ئامادەییە لە نێوان مرۆڤەکان و سروشتدا، ئەم کارە توانای

بۆچوونمان بەهێزتر دەکات، هەر لە بەر ئەمەشە کە (گۆنتەرگراس)م خۆشدەوێ، چونکە ئەویش نووسەرێکە هاوڕێچکە و هاوڕەوتی منە.

- گراس وتارێکی پەسندکردنی تۆی لە فرانکفۆرت پێشکەشکرد ئایا لە نزیکەوە دەیناسیت؟

* هێشتا نا، ساڵی ١٩٩٥ لە پێشانگای کتێبی فرانکفۆرت ویستم لەگەڵی ئاشنابم، بەڵام کەسانێکی ئەوەندە زۆر دەوریان دابوو، کە ئەو تەنها لە دوورەوە سڵاوێکی بۆ کردم، دواتر لە ئەڵمانیا گەڕامەوە.

- بەڵام خۆشحاڵی کە ئێوەی پەسەند کردووە؟

* من تەنانەت بە راشکاوی ئەمەم پێ خۆشبووە، بەهۆی کارەکانییەوە بە چاکی دەیناسم، ماوەیەک لەگەڵ هاوسەرەکەم لە کامبریج بووین (تیلدا) یەکێ لە کتێبە بە ئینگلیزی کراوەکانی ئەوی بە تورکی بۆ دەخوێندمەوە، ئەم کارەش نزیکەی مانگێکی خایاند، دواتر بە چاپکارەکەی خۆم گوت: دەبێ ئەم کتێبە چاپ بکەی! ئەویش وای کرد.

- گۆنتەر گراسیش رێک وەک ئێوە سەرنجە رەخنەییەکانی خۆی دەخاتەڕوو، سەرنجتان دەربارەی ئەو نووسەرانە چییە کە لە خستنە ڕووی ئیلتزامی سیاسییان دەترسن؟

* لە نووسەری لەم چەشنە دەپرسم: ئایا لە بورجی عاجی خۆشبەختیدای؟ هەموو نووسەرە گەورەکانی مێژوو مولتەزیم بوونە و توانای ئەوانە وەک هونەرمەندێکی کەم ئەزموون هەر لەو ئیلتزامەدایە.

– ڕەگوڕیشەی کورد بوونی ئێوە چ کاریگەرییەکی بەسەر ڕەوتی ژیانتانەوە هەبووە؟

* لە ماڵەکەماندا بە زمانی کوردی قسە دەکرا، من دوو زمانی دایکم هەیە، بنەچەو ڕەگوڕیشەم کوردییە، بەڵام نووسەرێکی تورکم.

– ئایا ئەو ساڵانەی کە لە باشووری ڕۆژهەڵاتی تورکیات بەسەر برد سەرنجتانی سەبارەت بەو جیاوازیکارییەی کە بەرامبەر کورد پیادە دەکرێ، وردتر کردووە؟

* نە لە سەردەمی منداڵی و نە لە سەردەمی لاویدا ئەوەندە ئاگاداری لێکنامۆیی نێوان تورکەکان و کوردەکان نەبووم، ئەگەرچی ئەو کاتەی کە منداڵبووم دەمزانی کە زمانی کوردی قەدەغەیە، بەڵام کەس گرنگی بەم بابەتە نەدەدا، دواتر هەرکە ژیانم کەوتە شار، ڕایانسپاردم کە بە کوردی نەدوێم، هەر لەو کاتەدا بوو کە لە خۆم پرسی: بەڕاست بۆچی؟ سەرەتای پەنجاکان، بۆ ئامادەکردنی یەکەمین ڕاپۆرتم، سەفەری ئەم ناوچەیەم کرد، هەژارییەکی ترسناکم بینی، مرۆڤەکان لە ناو خانووی کەپرۆکە ئاسادا دەژیان، هەر لەو کاتە بوو کە لە خۆم پرسی: چ کارێک بۆ ئەم کوردانە کراوە؟

– ئایا هەرگیز بیرت لەوە کردۆتەوە کە بە زمانی کوردی بنووسیت؟

* نەخێر باوەڕناکەم بتوانم ئەم کارە بکەم و بەدووری دەزانم کەسێکی دیکەش بتوانێ بیکات، کوردەکان لە بەرامبەر کەمیی ئەدەبی نووسراو، میراتێکی کلتووریی سەرزارەکیی دەوڵەمەندیان هەیە، کە

بریتییه له گۆرانی و پەند و ئەفسانەکان، ئەم نەتەوەیە کەمێ دوای دامەزراندنی کۆماری تورکیا، زمانیان قەدەغەکراوە، ئەم کارە سانسۆرێکی زۆری لە زمان و کلتووری تورکی هێنایە ئاراوە تۆ کاتی کە زمانێک قەدەغە دەکەی، سانسۆر و قەدەغەکردنێکی زۆر لە زمانی خۆتیشدا دێتە ئاراوە.

- ئێوە پێشتر بە هۆی بیروباوەڕی چەپخوازانەتان کەوتوونەتە زیندانەوە، ئەم رووداوە چ کاریگەرییەکی لە سەر نووسینتان جێهێشتووە؟

* زیندان کاریگەرییەکی زۆری لەسەرم جێهێشت، زۆر جار ئەشکەنجەدرام، ئەم رووداوە رۆحی ئەوەندە بریندارکردم کە تا ماوەیەک سەبارەت بەو بێدەنگ دەبووم، لەم کارە نامرۆڤانەیە شەرم دایگرتبووم، دواتر لە زینداندا ئەم ئازار و ئەشکەنجانەم لە رۆمانێکمدا خستەڕوو، مرۆڤ لە ئازادیدا کەسێکی ترەو لەوێدا بەلایەنێکی دیکەی مرۆڤ ئاشنا دەبێت، بەڵێ سەردەمی زیندان ژیان و کارەکانمی دەوڵەمەندتر کرد.

سەرچاوە

همشهری، ژمارە ١٣٩٩ نۆڤێمبەری، ١٩٩٧، وەرگێڕانی بۆ فارسی: مهرزاد فتوحی.

دەكرێ جێگای هەموو شتێك پڕبكرێتەوە،
بەڵام جێگای نیشتیمان مەحاڵە

سپۆژمی زەریاب

سپۆژمی زەریاب لە ساڵی ١٩٤٩ لە كابوول هاتۆتە دنیاوە، لە خێزانێكی نوێخواز و خوێندەوار گەورە بووە، باوكی دێرینەفرۆش بووەو كچەكانی خۆی بۆ خوێندن هانداوە .

(مایكل باری) لێكۆڵەرەوەی ئەدەبی فارسی بەم شێوەیە باس لە سپۆژمی زەریاب دەكات: (دێتەبیرم لە ساڵی ١٩٧٠ لە میوانداریيەكی شاری كابوولدا لەگەڵ پووری هاتبوو، هەردووكیان تەڕپۆش و

رووخۆش بوون) زەریاب لە رەفتاری وەحشیگەرانەی تالیبان هیچ نیشانەیەک لەو ئایینە نادۆزێتەوە کە لەگەڵیا گەورەبووە، ئەو دەڵی:(ئەوان پیاوان لە ژن باڵاتر دەزانن، دژایەتی ژنیان دەکرد و سووکایەتییان پێدەکردن)

*** کابوولی پایتەختی ئەفغانستان سەردەمێک شارێکی غەمگین و تۆقێنراو بوو، بەڵام ئێوە لە رابردوودا شێوەیەکی دیکەتان بینی ...**

* بەڵی من خۆشبەخت بووم کە سالآنێک لەوی ژیام، بەتایبەتی ئەو سالآنەی کە وڵاتەکەم تازە خەریک بوو تامی دیموکراسییەتی دەکرد، پێی نابووە بارودۆخێکی نوێوەو چاکسازی باڵی بەسەر هەموو بوارێکدا کێشابوو و لەگەڵ سیستەمی کۆیلایەتیدا دەجەنگا، کە هێشتا لە هەندێ ناوچەدا باوی بوو، لە ساڵی ١٩٥٤ ئیتر کۆتوبەندێکی ئەوتۆ بۆ ژنان لە ئارادا نەبوو، ئازادانە بەناو شاردا هاتوچۆیان دەکردو زۆر بەخێرایی لە هەموو بوارە کۆمەڵایەتییەکانی وەک پزیشک و نوێنەری ئەنجوومەن و سەربازی و چەترەوانی و شوفێری پاس و ...هتد دەردەکەوتن رەنگە رێژەی بەشداری کردنیان زۆر نەبووبێ، بەڵام چالاکییە جۆراوجۆرەکانیان زۆر بەربڵاو بوو، زانکۆکان تێکەڵاوبوون، یەکەمین قوتابخانە سەرەتاییەکان کە کچ و کوڕ پێکەوە تیایدا وەردەگیران رووەو پەرەسەندن بوو، لە شاری کابوولدا هەموو جۆرە کتێبێک لە هەر شوێنێکی دنیا هەبوایە بە وەرگێردراوی بۆ سەر زمانی فارسی دەست دەکەوت، ئێمە بەئازادانە دەژیاین و لە باری پێشکەوتن دابووین، دەمانتوانی لەگەڵ یەکتر کۆببینەوەو بیروڕای خۆمان ئاشکرا بکەین و حزب و گروپ رێکبخەین، دوای بە رێکردنی سەردەمێکی دوورودرێژ و

ئەفسووناوی ئەفغانستان گەیشتبووە بەرقەرارییەکی سیاسی و کۆمەڵایەتی، بەڵام ئەم ماوە کورتە لە ساڵی ١٩٧٣ بەهۆی کۆدیتاکەی (داود)ەوە لە پڕێکا تەواوبوو، ئەم کۆدیتایە زەمینەی بۆ بە دەسەڵات گەیشتنی کۆمۆنیستەکان، دواتریش سوپای سوور خۆشکرد.

*** کتێبی (پۆستاڵە شیتەکان)ی ئێوە باس لە هێرشی سۆڤێتییەکان دەکات.**

* حیکایەتخوانی کتێبەکەی من ژنێکە لەسەر رۆخی مردندایە کە لە کاتی گەیشتنی زرێپۆشەکان لەگوندێکدا دەژیا، هەموو خەیاڵ و بیرکردنەوەی بەسترابوو بە چاودێریکردنی دەرگای ماڵەکەیان، بەڵام سەربازەکان دەیشکێنن و دەچنە ناو ماڵەکەوە، ئەمە بەلای منەوە دیمەنی سنووربەزاندنی تەواوی وڵاتێکە، کچێکی گەنج کە لە رووی شۆک (یدمە)وە دوچاری وەهم دەبێت و وڕێنان دەکات، ئەو لە زەینی خۆیدا هەموو وڵاتەکان دەخاتە ژێر رکێفی خۆیەوە، لەنێو رەزدا لەباتی هێشووە ترێ؛ دەست و پێ و سەر دەبینێ و وادەزانێ لەباتی شیر خوێن لە گامێشەکان دەدۆشرێ، لە نێو شاردا لە کۆمەڵێ منداڵ نزیک دەبێتەوە، بەڵام ئەوانیش پۆستاڵی گەورەی پیسیان لەپێدایە، چاوەکانیان بوونەتە کەللابەرد و بێهەست و نامرۆڤانەن، ئەمە نیشانەی لاوێکی لەدەستچووە، لاوێک کە بۆتە ئامێرێک بۆ جەنگ.

*** لە کتێبی دیکەتاندا (ناسنامە) باس لە چارەنووسی هەرزەکارێک دەکەن کە دایکی لە ترسی ئەوەی بە زۆرەملێ لە سوپادا ناونووسی بکەن دەیشارێتەوە.**

* بەڵێ، ئەم چیرۆکە سیمبوڵی چارەنووسی میللەتێکە کە جەنگێکی زۆر بێمانا بەسەرییەوە بۆتەبار، دوو زلهێز، واتە ئەمریکا و روسیا

شوێنێکی گونجاویان بۆ بەڕێوەبردنی جەنگی سارد دۆزیبۆوە و ئەفغانییەکان بووبوونە قوربانیی ئەم جەنگە، دوو زلهێز سوودیان لە بیروباوەڕو تووڕەیی ئەوان بەرامبەر بە داگیرکەران وەردەگرت، ئەوان (ئەفغانییەکان) بوونە ئامراز بۆ ئایدیۆلۆژیایەک کە هیچ پەیوەندیی بە بەرژەوەندی وڵاتەکەیانەوە نەبووە، ئەم شەڕی براکوژییە درێژەی دەکێشا و رەهەندی دیکەی وەک جەنگی نەتەوەیی و زمانیی بەخۆیەوە دەبینی .

*** بەڵام ئایا ئەفغانییەکان نەیاندەتوانی رێگایەکی دیکەی جیا لە قەبووڵکردنی یەکێک لەم دوو لایە هەڵبژێرن؟**

* بەداخەوە تەنها ئەم دوو جەمسەرە هەبوون، بەڵام زۆرینەی خەڵک واتە ئەو گروپەی کە بێدەنگ بوون، هیچ کام لە لایەکانی قەبووڵ نەبوو، خانەوادەی منیش لە ریزی ئەم گروپەدابوو، بەلای ئەم گروپەوە کوشتنی هەردوو لایەن مەترسیدار بوو، بەوپێیەی کە هەردوولا ئەفغانی بوون و دەبێ بزانین کە میللەت وەک دیوار وایە هەر خشتێکی لی بکەوێ دیوارەکە وردە وردە دادەڕمێ.

*** وەک نووسەرێک چۆن ژیانت لە سەردەمی رژێمی سۆڤێتی بردەسەر؟**

* رژێمی تازە، هێنان و وەرگێڕانی هەموو کتێبەکانی دەرەوەی قەدەغەکرد و تەنانەت دانراوە کلاسیکییەکانی فارسیشیان سانسۆر کردبوو، تەنها کتێبە رووسییەکان کە بەهۆی تاجیکییەکانەوە وەرگێڕدرابوونە سەر زمانی فارسی، لە بەشی کتێبە بیانییەکانی کتێبخانەکاندا دەستدەکەوتن، خوێندنەوەی ئەو کتێبانە هەستێکی وایان لای مرۆڤ دروستدکرد، کە بەهۆی ئامێرەوە نووسرابن نەک لەلایەن مرۆڤەوە، لەگەڵ ئەوەشدا شاکاری سەرنجڕاکێشمان دەدۆزییەوە، مەبەستم شاکارەکانی جەنگیز ئایتماتۆفە،

نەمدەتوانی باوەڕ بکەم لە جەرگەی قەرغیزستان و لەژێر دەسەڵاتی ڕژێمێکی ئاوادا، نووسەرێک لەم ئاستەدا بوونی هەبێ، کتێبی کەشتییە سپییەکە (پاریس بڵاوکراوەی ئەسکاند- ڕۆژگاری هاوچەرخ،١٩٧١) وای لێکردم پەسەندی بکەم، ئەم کتێبە بەگوتنی هیچ هەموو نەگوتراوەکانی ئاشکراکرد، لە دوای ئەوە ئایتماتۆف بەلای منەوە وەک تیشکێکی هیوابەخش وابوو. لە بارودۆخێکی وادا نووسەر دەبێ ڕێچکە ئەدەبییەکان بدۆزێتەوە تا بتوانێ پەیامی خۆی بەخوێنەرانی بگەیەنێ، خۆشبەختانە سانسۆرەکان ئەوەندە پێگەیشتوو نەبوون و شارەزاییەکی ئەوتۆیان لە ئەدەب نەبوو، یەکێتی نووسەرانی ئەفغانی، کە لە بڵاوکردنەوەی کتێب چالاک و بودجەیەکی زۆری لەبەردەستدا بوو دانراوی زۆرێک لە شاعیر و ڕۆماننووسەکانی بەچاپگەیاند.

*** لە سەردەمی کشانەوە (دەرچوونی سۆڤێت) پێشبینی چ ئایندەیەکت بۆ وڵاتەکەی خۆت دەکرد؟**

* لە هەندێ هەلومەرجی مێژووییدا نەدەکرا پێشبینی هیچ شتێک بکەی، دوای ئەو ڕووداوانەی کە دوای ١٩٧٣ ڕوویاندا، هێشتا چەندین ڕووداوی غافڵگیرانە لە چاوەڕوانیماندابوون، هەموو شتێک بۆی هەبوو ڕووبدات و هیچ شتێک پێشبینی نەدەکرا، بەدڵنیاییەوە ئێمە لەو سەردەمەدا دەمانتوانی زۆر بە خێرایی بڕیارە دروست و ژیرانەکانی خۆمان بدەین، تا ڕێگا لە هەرەس بگرین، بەڵام ئێمە هەموو ئەو هەلومەرجانەمان لە دەستدا، دواتر گیرۆدەی تالیبان بووین، ئەوان هیچ شارەزاییەکیان لە ئەفغانستان نەبوو، لە منداڵییەوە لە قوتابخانە تایبەتییەکانی پاکستان خرابوونە بەر فێرکردن و تەنها شەیدای وێرانکردن بوون و دەیانویست هەموو شتێ وێران بکەن، من لە

یەکێکم بیست هەموو رەزەکانیان گرتێبەرداو دارفستقەکانیان لە رەگ و ریشەوە هەڵکەندبوو، فستق بەیەکێ لەو بەروبوومە بنەڕەتیانە دادەنری کە ئەفغانستان دەینێرێتە دەرەوە. هەموو کارەکانی تالیبان بەرەو ئامانجێکی دیاریکراو دەچووە پێش، پاشکۆبوونی تەواوی وڵات و نەبوونی کشتوکاڵ و سیستەمی ئاودێری و ئابووری وەک وڵاتێکی تەواو وێران وایە، لە سەردەمی سۆڤێتییەکاندا زرێپۆشەکان حوکمڕانیان دەکرد و لە سەردەمی تالیبانیش ئاگری تالیبان هەبوو، کە ئێمە پیادەی زێدەرۆیی سیاسەتمان دەکرد، دواتر نۆرەی زێدەڕۆیی تالیبان هات، کە هەرجۆرە زێدەڕۆیی و دەمارگیرییەک، بەهەر رەنگ و شێوەیەک بێ بەجۆرێک لە نەفامی و گێلی کۆتایی پی دێ.

*** ئێوە لە ساڵی ١٩٩١ کۆچتانکرد بۆ فەرەنسا، واتە هەموو دەورانی رژێمی سۆڤێتت تاقیکردۆتەوە، بەڵام بەر لە هاتنەسەر حوکمی تالیبان وڵاتەکەتان بەجێهێشت، بۆچی؟**

* نەمدەویست وڵاتەکەم جێبێڵم، بەڵام بارودۆخی کابوول زۆر ترسناک بووبوو، بەهۆی بۆردومانی بەردەوامیش قوتابخانەکان داخرابوون، ئەوکاتە دوو کچم هەبوو تەمەنیان حەوت ساڵان و یانزە ساڵان بوو (ئێستا سێ کچم هەیە) دەمویست ماوەیەک لە ئارامیدا بژین، ئەوەبوو لە شاری مۆنپلی نیشتەجی بووین، بەڵام نەماندەویست لەوێ بمێنینەوە، تەنانەت زاتی ئەوەمان نەدەکرد وەک پێویست هەوڵ بۆ بەپەناهەندەبوون بدەین و پەساپۆرتمان بنێرینەوە، چەندجار بە کەلوپەلەکانمەوە چوومە دەزگای پۆستە کەچی نەمناردنەوە، بەڵام کاتێ لە ساڵی١٩٩٤ مێردەکەم گەیشتە لامان، تێگەیشتم کە لە دوای

خۆمەوە هەموو پردەکانم تێکوپێکداوە، دەبوایە بەو باوەڕەوە بژیم کە من نیشتیمان و شار و ماڵەکەم نابینمەوە.

*** دواتر هیچ پەیوەندییەکت بە ئەفغانستانەوە هەبوو؟**

* ئەو دۆستانەی کە ئێمە هەمانبوون هەموویان رۆیشتبوون، هەروەها خانەوادەکەی منیش، ئێمە تائەو کاتەی کە لە تواناماندابوو لە وڵاتەکەماندا ماینەوە، من هەمیشە دەڵێم دەکرێ جێگای هەموو شتێک پڕبکرێتەوە، بەڵام جێگای نیشتیمان مەحاڵە، ئەمڕۆ دایک و باوک و خوشک و براکانم هەر هەموویان لە دەرەوەی وڵاتەکەمان دەژین.

*** ئایا هیچ پەیوەندییەک لەنێوان گرووپە جۆراوجۆرەکانی ئەفغانی لە دەرەوەی وڵاتدا هەیە؟**

* چەندین ئەنجوومەن و رۆژنامە و گۆڤار هەن، بەڵام پاراستنی ئەم پەیوەندیە زۆر زەحمەتە، لەلایەکەوە پەناهەندەکان لە رووی ئابووریەوە ناتوانن پەیوەندی بەردەوامی خۆیان دابین بکەن، لەلایەکی تریشەوە ئەفغانیەکان دوورە وڵاتیان ئەوەندە نەبینیبوو، کۆچی ئەفغانییەکان بەر لە سەردەمی سۆڤێتی بوونی نەبوو، خەڵکی ئێمە زۆر پەیوەستن بە خاک و خانەوادەکانیان، بەڵام ئەمڕۆ لە ئەوروپا و ئەمریکا و کەنەدا و ئوسترالیا و ئاسیا پەرش و بڵاوبوونەتەوە، زۆربەی پەناهەندەکان زمانی ئەو وڵاتە نازانن کە تێیدا دەژین و بۆ ئەوەی کە خۆیان رابهێنن پێویستیان بە ٥- ٦ ساڵ هەیە، گورزێکی زۆر کوشندەیە کاتی مرۆڤ ناچاربێ داڵدەیەک لە شوێنێکی دوور لە وڵاتی خۆی بدۆزێتەوە، نزیکەی ٢٠ ساڵ جەنگ درێژەی کێشا، نەوەیەک لە دەستچوو، ئەنجامی ئەم جەنگە شەش ملیۆن پەناهەندەی

ئەفغانی بوو، ئەم ژمارەیە ترسناکە، پەرشوبڵاوکردنی میللەتێک بە دنیادا ساناترین ڕێگایە بۆ لەناوبردنیان.

*** دەتوانی چ ئایندەیەک بۆ ئەفغانستان پێشبینی بکەی؟**

* پێشتریش گوتم دوای ساڵی ١٩٧٣ نەتوانراوە هیچ شتێک پێشبینی بکرێت، ئێستاش بەهەمان شێوە ناتوانی پێشبینی هیچ ڕووداوێک بکەی، بەڵام ئێستا هیوا هەیە، ڕەنگە ڕێگاچارە لای زاهیرشا بێ، شای پێشوو تاکە کەسێکە کە هێشتا جێگای متمانەی هەموو نەتەوەکانی ئەفغانستانە، بەڵام دەبێ دەستوبرد بکات، کات تێپەڕی، وڵاتەکەم لە سەروبەندی لە دەستدانی نەوەیەکە، بەو پێیەی کە منداڵان دەستیان بە قوتابخانە و فێربوون ڕاناگات، هەموومان دەزانین کە ئەمە مافێکی بنەڕەتی و بنچینەیی هەموو منداڵانی دنیایە.

*** بۆچی بۆ منداڵە کچەکانی ئەفغان ئەم مافە هەمیشە وەک خەونێکی مەحاڵ دێتە بەرچاو؟**

* بارودۆخی کوڕانیش باشتر نییە، بەهۆی نەبوونی مامۆستا و بەڕێوەبەر و پێویستییەکان، قوتابخانەکان کەمبوونەتەوە و خۆشگوزەرانیش بوونی نییە.

*** لەگەڵ ئەمەشدا خەڵک بۆ دابینکردنی لانی کەمی فێربوونی خۆیان دەستەوەستان دانەنیشتوون؟**

* بەڵێ، لە رابردوودا لە کابوول قوتابخانەی نهێنی هەبوون، ئەوانیش دایکان بوون کە لە ماڵەوە وانەیان بەکچەکانیان دەگوت، تا رادەیەکیش

به جۆرێک له بەرگریکردن دەژمێردرا، دەبوایه زۆر قارەمان بوونایە، چونکه ئەمه بەکارێکی نایاسایی له قەڵەم دەدرا، رژێم زۆر بەتوندی رووبەڕووی هەر کارێکی نایاسایی دەبۆوە، تەنها ئەوەنده بەس بوو که یەک کەس جا هەر کەسێ بوایه گوناهێکی گەورەی بدایەته پاڵ ژنێک، تەنانەت ئەگەر بەڵگەش نەبوایه ئەو ژنه بەردباران دەکرا.

*** پیاوان و مێردان، یا کوڕان چ کاردانەوەیەکیان سەبارەت بەمجۆره سزایانه نیشان دەدا؟**

* تالیبان نزیکەی ٩٠%ی وڵاتەکەی خستبووه ژێر دەسەڵاتی خۆیەوه، راگەیاندنەکانی لێبوردنی نێودەوڵەتی و دەستەی مافەکانی مرۆڤی رێکخراوی نەتەوه یەکگرتووەکان بخوێننەوه، ئەوانیش باس له هەمان تاوانکاری دەکەن، جگه لەکەمینەیەکی نەژادی که دەستەمۆ ببوون و لەژێر ئازار و ئەشکەنجەدا مت ببوون، هەموو خەڵکی ئەفغانستان بەرەوڕووی هەڕەشەی سزادانەکان و هەموو جۆره ترساندن و سووکایەتی پێکردنێک دەبوونەوه، زۆرترین ئەو کەسانەی که لەکابوول مانەوه ئەوانەبوون که نەیانتوانیبوو رابکەن، جا بۆ ئەوەی گیانی خۆیان لەدەست نەدەن ناچاربوون گوێڕایەڵی یاساکان بن، ئەو یاسایانەی که به شێوەیەکی باوەڕنەکراو گێلانەبوون، بۆیان گێڕامەوه که ئەفغانییەک له پاکستان دەژیاو لەوێ کۆچی دوایی کرد، له وەسییەتنامەکەیدا هاتبوو که حەز دەکات له کابوول بینێژن، خانەوادەکەی بڕیاردەدەن تەرمەکەی له تابووتێکدا بگوازنەوه بۆ پایتەخت، کاتێ که گەیشتنه خاکی ئەفغانستان، تازیەدارەکان رادەگرن و به بەهانەی رێوشوێنه ئەمنییەکان داوادەکەن ناو تابووتەکه ببینن، بەڵام لەبەرئەوەی پیاوەکه ریشی نەبووه (له پاکستان به پێچەوانەی

ئەفغانستان بەردانەوەی ریش ئارەزوومەندانەیە) ٨٠ جەڵدە لە تەرمی مردووەکە دەدەن، ئەمە واتای شێتایەتییەکی تەواو دەگەیەنێت.

*** ئێمە لەچەند وڵاتێکی دنیادا زێدەڕۆیی ئایینی دەبینین، ئەم زێدەڕۆییە چۆن هاتۆتە ئاراوە؟**

* پێموایە دوو هۆکاری بنەڕەتی کە بەشدارن لە برەوپێدانی زێدەڕۆیی ئایینی، نەخوێندەواری و جەهالەتە، ئەم دوو هۆکارە دەبنە هۆی تێنەگەیشتن یان بەهەڵە تێگەیشتن لە ئاین، بەم ناتەواوییە ناکۆکی نێوان نەوەکان و دوورکەوتنەوەی نێوان ژینگەی دێهاتی و شارستانی زیاتر دەبێ، نابێ ئەوەشمان لەیادبچێ کە زۆربەی ئەندامانی ئەم بزووتنەوانە پەیوەستن بە ژیانی دێهاتییەوە و بە شێوەیەکی گشتی بەچاوێکی بەدبینانەوە دەڕواننە هەر نوێگەری و ئازادییەک و بە جۆرێک لە هەڕەشەی دەزانن. وێرای ئەوەی کە چەند ساڵێکە جیهانگەرایی و شێوەکانی دیکەی پێشکەوتن کە لە بەرژەوەندی ئابووری و سیاسەتی وڵاتە گەورەکانی پیشەسازین، بەخێراییەکی سەرسوڕهێنەر باڵیان بەسەر ئەم وڵاتانەدا کێشاوە، ڕەنگە کۆنەخوازەکان کەوتبنە ترسەوەو بۆ دابینکردنی ژیان و مانەوەیان هەوڵبدەن چالاکییەکانی خۆیان بەهێز بکەن، بەهەر حاڵ پەرەسەندنی ئەم زێدەڕۆیی ئایینییە، گورز لە ئاین دەوەشێنێت، بەوپێیەی کە روخسارێکی ناتەواوی ئاین نیشان دەدات.

*** ترس لە جەنگ سەرچاوەی ئیلهامی زۆربەی چیرۆکەکانتانە، ئێستا بیرت لای چییە؟**

* بەرلەوەی کە نووسەربم ئەفغانیم، پێموایە ئەفغانییەک لەوکاتەدا هەر بیری لای کابووسێکە کە ٢٠ ساڵ خەڵک دەستەویەخەی بوون، بەر لە هاتنە سەرحوکمی تالیبان٤٠%ی مامۆستایان ئافرەت بوون، ئەمە نیشاندەری ئاستی بیرکردنەوەی ئەوان بوو، ئەوان لە کۆمەڵدا دەرکران، بارودۆخی جەستەیی و هزری و دەروونییان مایەی نیگەرانی بوو، مافی ئەوەیان نەبوو بچنە لای پزیشکی پیاو، لەوەش خراپتر ژمارەیەکیان وەک کاڵا بۆ پاکستان دەرفێنران، لە هیچ کاتێکی رابردوودا بەمجۆرە سووکایەتییان پێ نەکراوەو هیچ کاتێک ئەفغانستان ئەوەندە زەلیل نەبووە، چی لە وڵاتەکەماندا ماوەتەوە؟ خاکێکی بێ کەلک، بەمین چێنراو، لەگەڵ هەزاران بێوەژن و بێ سەرپەرشت و پەککەوتە، خاکێک کە بەهۆی جەنگ و سەرما و وشکەساڵی و نەهاتی لەکەڵک کەوتووە، ملیۆنەها ئاوارە کە زۆربەیان لە ئۆردووگاکانی سەر سنوور لە بارودۆخێکی نامرۆڤانە و بێ هیچ جۆرە هۆکارێک بۆ گوزەراندنی ژیان، دەژین، ئەوەی کە لە ئێستا و داهاتووشدا دەینووسم ناشێ شتێک بێ جگە لەم بابەتە.

سەرچاوە

جام جم، ١٧ی ئەپریلی٢٠٠٤، وەرگێڕانی بۆ فارسی: همایون ربیع زادە

رۆژگار و ئارەزووەکان
کتێبی نوێ دەخوڵقێنن

فرانسوا ساگان

*** ساڵی ٩٠ ئێوەیان مەحکوومکرد بە شەش مانگ بێکاری و دە هەزار فرانک سزای ماڵی ئێستاش وەک ئەوەی ئێوە...**

_ بەهۆی بەکارهێنانی مادده بێهۆشکەرەکانەوە خەتاباریان کردووم، بەهۆی بەکارهێنانی کەمتر لە دوو گرام کۆکاین لە مانگێکدا! من لەمبارەیەوە هیچ کاتێک قسەم نەکردووە.

*** ئەگەری زیندانی کردنتان هیچ راستییەکی تێدایە؟**

_ ئەگەر مەنتیقیانە رەفتار بکەی، پێویست بە چوونە زیندان ناکات. بەڵام کێ دەزانێ! دەترسم ناچار بە نووستن لە نەخۆشخانەم بکەن.

*** ئایا بەمە رازی دەبیت؟**

_ هەرگیز، من منداڵ نیم و ئەگەر حەزمکرد مافی ئەوەم هەیە کە خۆم بکوژم، بەڵام هێشتا لە دنیا بێزار نەبوویمە و ژیانم خۆشدەوێت، ئەگەر ئازادیم زەوت بکەن، هەنگاوی جددی دەهاوێژم.

*** مەبەستتان لە (هەنگاوی جددی) چییە؟**

_ بۆ ئەوەی نەچمە زیندانەوە بۆ وڵاتێکیتر کۆچ دەکەم یان خۆم دەکوژم، ناتوانم بەرگەی ئەوە بگرم کە ئازادیم لێ زەوت بکەن، مردن نامترسێنێت، ئەگەرچی مردنی کەسانی نزیکم دەمترسێنن، بەڵام هیچ ترسێکم لە کۆتایی هاتنی ژیانم نییە.

*** ئایا لەمبارەیەوە لەگەڵ سەرۆک کۆمار (فرانسوا میتران) قسەت کردووە؟**

_ کە تازە گواستبوومەوە بۆ ماڵە نوێکەم پەیوەندیی پێوەکردم، دەیگوت ئەم بابەتە ئەوەندە پەسەند نییە، ئێمە بەشێوەیەکی رێکوپێک پەیوەندیی تەلەفۆنیمان هەیە، بەڵام گفتوگۆکانمان زیاتر دەربارەی ئەدەبیاتە نەک دەربارەی سیاسەت و ژیانی تایبەت.

*** ئەوکاتەی کە سەرۆک کۆمار بەهۆی نەخۆشییەوە لە نەخۆشخانە خەوتبوو، سەردانتکرد؟**

_ هەوڵدەدەم لە کاتی وادا بەرەورووی ئەو نەبمەوە.

*** ئێوە هەمیشە چاکەتان لەگەڵ کەسانی دەوروبەرتان کردووە، ئەوان هەمیشە سوودیان لە میهرەبانییەکانی ئێوە وەرگرتووە، دەشێ ئێوە یەکێ بن لە سەخاوەتمەندترین مرۆڤەکان، برادەرەکانتان بەرامبەر بەم رەفتارەی ئێوە چ کاردانەوەیەک نیشان دەدەن؟**

_ من لەگەڵ هیچ کەسێک کێشمەکێش ناکەم، گوێنادەمە ئەمجۆرە مەسەلانە، لەگەڵ کەسانی دەوروبەرم زۆر میهرەبانم ئەوانیش وادیارە دڵرەق نین، تەنها لەناو ترس و تۆقیندا پەلوپۆ دەکوتن... پارە لە گیرفانمدا نامێنێت، دەتوێتەوەو دەڕوات، پارە بەهەدەرنادەم و هەمیشە هەوڵ دەدەم کەسانی دیکەش سوود لە پارەکانم وەربگرن.

*** زۆربەی ئەو کەسانەی کە خۆشت دەویستن، بەم دواییە دنیایان جێهێشت، وا دێتە بەرچاو کە ئێوە بە داوێکی باریکەوە بە ژیانەوە بەسترابنەوە.**

_ لە راستیدا زۆربەیانم بۆ ئەو دنیا بەڕێکردوون...تەنهایی، نامترسێنێت، بە پێچەوانەوە هەوڵدەدەم تەنهابم، تەنها لە تەنهاییدا دەتوانرێ دەستاوێژەکانی عەشق و موحیبەتی رەها دەستەبەر بکرێت.

*** ئایا دەزانیت وەرزی داهاتووی ژیانتان چۆن دەگوزەرێ؟**

_ هەندێ جار بە گەشبینییەوە تەماشای هەموو شتێک دەکەم، هەندێکجاریش رەشبینی هەموو شتێک دادەپۆشێت.

*** ئایا ئەو دەنگۆیانەی دەربارەی ئێوە دەگوترێن راستن؟**

_ هەرگیز، هەندێک دەڵێن پیر بوویمە... من حەزم لە روون و ئاشکراییە، خزمایەتیی نێوان مرۆڤەکانم پێ جوانە کە بە شێوەیەکی سادە شێوە دەگرێت، هەندێ بەسەرهاتی عاشقانەیان بەناوی منەوە دروستکردووە، کە هەرگیز روویان نەداوە، چێژ لە گوێلێگرتنیان وەردەگرم، بەڵام ژیانی من خاڵییە لەو ئەفسانانەی کە دەربارەی من دروستیانکردووە، ژیانی من زۆر سادەیە و تەنها شتێکم خۆشدەوێ، ئەویش ئەدەبیاتە و هیچیتر.

*** خۆتان بە نووسەرێکی گەورە دەژمێرن؟**

_ نەخێر، بێگومان نووسەرێکی بچووکیش نیم، ئەگەرچی هەندێ کەس سورن لەسەر ئەمە، ماوەیەک خۆیشم لە بیری ئەمەدابووم، بەڵام توانای من زۆر لە سەرووی ئەو شتەیە کە زۆر کەس بۆی دەچن.

*** ئێوە لە شوێنێکدا نووسیوتانە (ساڵانێکی دوور و درێژ تێپەڕی تا رەخنەگران دان بەوەدا بنێن کە من بەرهەمی رێکلامە رۆژنامەنووسییەکان نیم)، ئایا ئەمە هیوابڕاوتان دەکات؟**

_ جاران بەڵێ، بەڵام ئێستا نا، پرۆست و داستایۆڤسکی نووسەری گەورە بوون، توانای مەزنی ئەوان لەمندا نییە، من پازدە ساڵ خۆم بە

نووسەرێکی مامناوەندی دادەنا، ئەگەرچی سەیر دێتە بەرچاوان، بەڵام دوای لە دایکبوونی کوڕەکەم، خۆم بە شێوەیەکی دیکە هەڵسەنگاند، لەم رووەوە زیاتر بیرم کردەوەو بەو دەرەنجامە گەیشتم کە نووسەرێکی بێ توانا نیم.

*** ئایا ناترسیت لەوەی کە چیتر نەتوانیت بنووسیت؟**

_ دەترسم چونکە زۆر تەمبەڵم، حەزیش دەکەم دەست بۆ هیچ کارێک نەبەم، بەڵام رۆژگار و ئارەزووەکان کتێبی نوێ دەخولقێنن و کاتێ دەست بۆ قەڵەم دەبەم ئیتر هیچ هێزێک ناتوانێت بمگەڕێنێتەوە.

*** ئایا لە دەزگا ئەدەبی _ رۆشنبیرییەکان هاوڕێ و ئاشنات هەیە؟**

_ نا، تازەکارەکان وەک ئەو هونەرمەندانەی کە تازە دەستبەکاربوونە، هەموویان رووم لێ وەردەگێڕن و من ناچار دەبم پەیوەندی بە کەسانی دیکەوە بکەم، ئێستا جگە لە بێرنارد فرانک کە زۆرم خۆشدەوێ، بەدەگمەن گفتوگۆ لەگەڵ نووسەرانی دیکە دەکەم.

_ ئایا درۆ دەکەیت؟

* زوو_ زوو، بەڵام ئەمە مانای ئەوە نییە کە من حەزم لە درۆیە، من لە پێناوی رێگرتن لە کارەساتێکی نەخوازراو، یا نەوەکا دڵی کەسێک بشکێنم، ناچارم درۆ بکەم، بێگومان خێرخوازییەکی گەورەش لە نێو ئەم کارەدا شاردراوەتەوە، گەروانە بوایە نە ژیانی خێزانی دەیتوانی بەردەوام بێت، نە کۆمەڵگا.

*** وای بۆ دەچیت کە کارەکانی (ساگان) دوای سەد ساڵی دیکەش بخوێنرێتەوە؟**

_ ئەگەر لە ماوەی رۆژێکدا شتێک نەخوێنمەوە هەست بە شتێکی خراپ دەکەم. ئایا دوای سەد ساڵی دیکە لە راستیدا کتێب دەخوێننەوە یان نا؟ مەسەلەکە ئەمەیە!.. بەڵام ئەگەر راستیت دەوێ بەلای منەوە هیچ فەرقی نییە دوای سەد ساڵی دیکە کارەکانی من بخوێننەوە یان نا، ئەدەبیات و نەمری زۆر کەم سەرنجی من رادەکێشن.

*** دەتانەوێ چ شتێک وەک میراتی خۆتان بۆ مرۆڤەکان جێبهێڵن؟**

* یادەوەریی جوان، کاتێ بیر لە رابردووم دەکەمەوە، سەرم گێژ دەبێت، ژیانی من رێک وەک ژیانی دەربازبووی نقوومبووەکان وایە، دەشێ بڵێم بەخت هەمیشە یاریدەی داوم، بێگومان ئەگەر چەند رووداوێکی لێخوڕینی ئۆتۆمبێل و یەک دوو رووداوی عاشقانە لەبەرچاو نەگرم، دەبێ دان بەوەدا بنێم بێ ئەوانەش دەشیا بژیم.

سەرچاوە

ادبیات داستانی، ژمارە٣٧، لاپەڕە٣٨، ساڵی ١٣٧٣، وەرگێڕانی رفیع غفارزادگان.

ئاشەکانی با بەهێزن

کارلۆس فۆینتس

*** ئێستا کە سەدەی بیستەم کۆتایی هاتووە، ئایا دەکرێ بڵێین کە بنچینەی پێشکەوتنە هونەری و ئەدەبییەکانی مەکسیک چییە؟**

* هەڵبەت ئێمە ناسنامەیەکی سەربەخۆمان دەستکەوتووە، ئێستا ناسنامەی بەهێزی مەکسیکی هەیە، من هەرگیز وەک ئەو مرۆڤانە نیم کە باس لە کاریگەرییەکانی ئەمریکا بەسەر کەلتووری مەکسیکییەوە

دەکەن، دەکەونە شیوەن و وەک گورگێک باس لە ئەمریکا دەکەن، من نیگەرانی ئەم کاریگەرییانە نیم، چونکە ئەم کاریگەرییانە زۆر رووکەشن، من هەمیشە پرسیومە کە چ کەسێک لە میکی ماوس دەترسێت؟ کەلتووری مەکسیک مێژوویێکی پڕ بەرهەمی هەیە، پێموایە کە بوونی کەلتووری مەکسیکی لە وڵاتە یەکگرتووەکان بایەخدار بێت و بەقەد ئەو کاریگەرییە بێ کە کەلتووری ئەمریکی لە مەکسیک هەیەتی، (رەنگە لەو کاریگەرییەش زیاتر بێت) بەو پێیەی کە بوونی کەلتووری ئەمریکی زۆر رووکەشە، بەڵام کێشەیەک لە مەکسیک و بەڕازیل و ئەرژەنتین و شیللی هەیە، ئێمە دوای تێپەڕینی ٢٠٠ ساڵ بەسەر وەدەستهێنانی سەربەخۆیی، بە ناسنامەی خۆمان گەیشتووین، ئێستا پێویستە بیر لە پەرەپێدان بکەینەوە، ناسنامە لە پلەی یەکەمی گرنگی دایە، بەڵام ئێستا نۆرەی پەرەپێدانە، رێزگرتنی ئایینەکان، رەگەزەکان و پەرەپێدانی سیاسی، ئەم مەسەلەیە کێشەی ئەمڕۆمانە.

*** زۆرچاکە، ئێستا کە باس لە ئەمریکاییەکان دەکەین، دەمەوێ بپرسم: بەبۆچوونی ئێوە تێڕوانینی ئەمریکا بۆ مەکسیکییەکان چۆنە؟ بەتایبەتی ئێستا بەشێکی زۆر لە خەڵکی مەکسیک دەچنە ناوچەیەکەوە کە سەردەمێک لە رووی جوگرافییەوە پەیوەست بوو بە قەڵەمڕەوی مەکسیکەوە؟**

* هەستی دژە ئەمریکایی لە وڵاتانی ئەمریکای لاتین کزبووە، هۆیەکەشی ئەو راستییەیە کە لە کاتێکی دیاریکراودا، زۆربەی ئێمە و بە پلەی یەکەمیش نووسەران بەو ئەنجامە گەیشتین کە بڵێین: وەرن واز لە کەموکوڕی رابردوو بێنین، وەرن واز لە تاوانبارکردنی سەرکەوتنی ئیسپانییەکان یان کاریگەرییەکانی بێگانە بێنین، وەرن هەوڵدەین بۆ ئەوەی کێشەکەمان هەر لێرەدا چارەسەر بکەین و

بزانین کە ناسنامەیەکی زۆر باوەڕپێکراومان هەیە، رەنگە پاڵەپەستۆی دەرەکی هەبێت، بەڵام ئێمە دەبێ کێشەکانمان هەر لێرەداو لە دێهات و شوێنەکانی خۆمان چارەسەر بکەین، وەک چۆن کەلتووری خەڵکی ئیسپانیا کاریگەریی خۆی دەخاتە سەر کەلتووری ئەمریکایی، ئێمەش دەمانەوێ لە سەدەی داهاتوودا لە کۆمەڵگایەکدا بژین کە کەلتوورێکی پەرەسەندووی هەبێت، وڵاتە یەکگرتووەکان تەنها وڵاتی ئەنگلۆساکسۆنەکان نییە، ئەمریکا وڵاتی ئیسپانی زمان و ئاسیایی و هیندییەکانە، ئەمریکا وڵاتی رەشپێستەکانیشە، ئەمریکا وڵاتێکە بۆ رەنگە جۆراوجۆرەکان بە فەرهەنگێکی پەرەسەندووەوە.

*** ئایا پێتوایە پەیوەندیی نێوان مەکسیکییەکان و مەکسیکی_ئەمریکییەکان لە ئەنجامی لەیەکتر نزیکبوونەوەو یەکترناسین بگۆڕێت؟**

* بەڵێ هەروای بۆ دەچم، هێشتا قسە لە جیاوازییەکان دەکرێت، هەمیشە کێشە هەیە لە نێوان نەوەی نوێی کۆچبەرەکان و شەپۆلی رابردوو کە دەکەونە بەر ئازار و ناڕەحەتییەوە، بەڵام هاوکات ئەم شەپۆلی رابردووە پێگە و ناسنامەیەک وەدەست دەهێنێ کە جیانییە لە رەگوڕیشەکانی ئەمریکای لاتین، کاتێ کە یاریدەدەری فەرمانداری ویلایەتی کالیفۆرنیا (کرۆز باستامانتێ) یەکەمین سیاسەتمەداری مەکسیکی _ ئەمریکاییە کە دەگاتە ئەم پلە و پایەیە، سەرۆک کۆماری مەکسیک دەچێتە (ساکرامانتۆ)ی ناوەندی ویلایەتی کالیفۆرنیا و بە زمانی ئیسپانی دەدوێت، (گری دیڤیس) بە ئیسپانی دەدوێت، (کرۆز باستامانتێ) بە ئیسپانی دەدوێت، بۆیە کەلتووری مەکسیک ئامادەیە و شایانی قەبووڵکردنە، تەنانەت جۆرج بۆش و ئاڵگۆڕیش بە ئیسپانی دەدوێن، من خۆم کاتێ کە منداڵ بووم بەرەوڕووی نەفرەتلێکردنی ئەمریکاییەکان

لەلایەن خەڵکی ئەمریکای لاتین و ئیسپانی زمان بوومەوە، کە چوومە تەکساز لەسەر دەرگای ڕێستورانتەکان نووسرابوو (چوونە ژوورەوەی سەگ و مەکسیکییەکان قەدەغەیە)، بەڵام ئێستا هەموو شتێک گۆڕاوە.

*** وادێتە بەرچاو کە بە درێژایی مێژوو، هەمیشە هونەرمەندانی مەکسیک و ئیسپانی زمان بە بەراورد لەگەڵ هاوتاکانیان لە وڵاتە یەکگرتووەکان، باشتر توانیویانە ڕۆڵی سیاسی لە ئەستۆ بگرن و پەیامە سیاسییەکان بگەیەنن، ئێستا ئەم هونەرمەندە دەتوانێ ببێتە بۆیەچیی دیوار؛ کە پێشتر دەربارەی ئەو دواین، یان شاعیرێک کە هەوڵ دەدات ببێتە سەرۆک کۆمار، ڕۆڵی هونەرمەندان لە وڵاتە یەکگرتووەکان و ئەمریکای لاتین چ جیاوازییەکی هەیە؟**

* ئەمریکاییەکان لە سەردەمی ئیمپریالیزمدا، تا ڕادەیەک کۆمەڵگەیەکی مەدەنیی بە توانایان هەبوو، لە هەمانکاتدا گیروگرفتی زۆریشیان هەبووە، چونکە ئەوان کە لە سەدەی هەژدەهەمدا بە ئازادی و سەربەخۆیی و ژیانی ئاسوودە گەیشتن، بەڵام بەرامبەر بە ڕەشپێستەکان و ژنان کەمتەرخەم بوون، کەچی ئێمە لە ئەمریکای لاتیندا دوای ساڵانێک ئەو شتانەمان وەدەستهێناوە کە بەدوایانەوە بووین، نووسەران لە بری ئەوانەی کە بێدەنگبوون، بێباکانە و بەڕاشکاوییەوە قسەیانکرد، لە سی ساڵی ڕابردوودا کە کۆمەڵگای مەدەنی لە ئەمریکای لاتین گەشەی سەندووە؛ زۆرکەم پێویست بەوە دەکات کە نووسەران ببن بەگوتاربێژی کۆمەڵگا، خەڵک خۆیان ڕێکخستووە، چەندین ڕێکخراوی ناحکوومی و لیژنەی ناوخۆیی و یەکێتی و هەرەوەزییەکانی جوتیاران هاتوونەتە ئاراوە، جوولانەوە فێمێنیستی و هاوڕەگەزبازییەکان چالاکن و ملیۆنەها مەسەلەی جۆراوجۆر هەمەڕەنگییان بە کۆمەڵگا

بەخشیوە و رۆڵی هونەرمەندیان کەمبایەختر کردووە، ئێستا گەیشتووینەتە خانەی یەکەم: (ئەرکی نووسەر چییە؟) بە شێوەی گشتی ئەرکی نووسەر نووسینە. پاراستنی زمان و بیرکردنەوە لە سەلامەتیی کۆمەڵگا پێویستە. بەڵام ئێمە هاووڵاتین و وەک هاووڵاتی ئازادین لەوەی کە رای خۆمان بدەین و بیروبۆچوونمان ئاشکرا بکەین، یا ئەگەر بمانەوێ دەتوانین بێدەنگیش بین، ئەم بارودۆخە زۆر مۆدێرنترە لەو کاتەی کە هاونەوەکانی ئێمە زۆر بە جددی پێیانوابوو کە نووسەران دەبێ هەڵوێستیان بەرامبەر بەو کەسانە هەبێ کە ناتوانن بدوێن.

*** دواجار ئامانجی نووسەر لە ئەمریکای لاتین یا لە هەرجێگایەکی دیکە چییە؟**

* نووسەر پێمان دەڵێ کە مێژوو دوایی نەهاتووە، لە بەرامبەر ئەو بانگەشانەی کە جەخت لە کۆتایی مێژوو دەکەنەوە؛ نووسەر دەڵێ: (نا، مێژوو کۆتایی نەهاتووە) ئێمە دەبێ ئەمە بپارێزین و هەلومەرجی دیالۆگ ئامادە بکەین، ئێمە ناتوانین مێژوو بوەستێنین، چونکە ئەگەر کاری وابکەین دەبینە قوربانیی چەند دەسەڵاتێک کە بێ ئەوەی مێژوو پرسمان پێ بکات دەیانهێنێتەدی، نووسەر دەڵێ: دەبێ ئێمە وێنەی رابردوو بگرین، نووسەر دەڵێ: دەبێ لە کۆمەڵگایەکدا بە کەلتوورێکی هەمە چەشنەوە بژین، ئەوە نووسەرە کە دەڵێت: ئاشەکانی با بەهێزن، باوەڕ بکەن یا نەکەن!

سەرچاوە

شرق، ژمارە ٢٣٠/ ٣/ جولای ٢٠٠٤.

نووسەر کەسێکی ئاساییە نەک گوتاربێژ

شینگ ژیان

لە١٢ی ئۆکتۆبەری ساڵی ٢٠٠٤ (گابۆ شینگ ژیان) بوو بە یەکەمین نووسەری چینی کە خەڵاتی نۆبڵ وەربگرێت، وەک قوربانییەکی شۆڕشی فەرهەنگیی چین و بەرهەڵستکارانی وەچەی (تیان ئان من) لە ساڵی ١٩٩٨بۆ فەرەنسا کۆچی کرد و لەوێدا نیشتەجێ بوو.

- ئێوە چۆن خۆتان پێناسە دەکەن؟ دوورخراوەیەک یان نووسەرێکی داهێنەر؟

* من خۆم بە هاوولاتییەکی جیهان دەزانم، مرۆڤێکی بێ دەسەڵات و ئازارچەشتوو، کە توانی لە دەست گێچەڵ و سووکایەتییەکانی دەوڵەت دەرباز بێت، کەسێک کە بە زمانی خۆی لەگەڵ جیهان دەدوێت.

- چۆن بوو کە رووت کردە نووسین و لە پاریس نیشتەجێ بوویت؟

* لە قۆناغی ئامادەیی خوێندندا، بەقەد ئەوەی کە لە بیرکاریدا باش بووم، لە هونەر یان دارِشتنیش باش بووم، دایکم نەیدەویست هونەرە جوانەکان بخوێنم، لەو سەردەمەدا هونەرمەندان ژیانیان بە هەژاری بەسەردەبرد، رۆژێکیان زۆر بە رێکەوت پوختەیەک لە بیرەوەرییەکانی (ئیلیا ئەهرەنبورگ)م دەستکەوت، ئەهرەنبورگ باسی لە ژیانی خۆی لە سەرەتای بیستەکانی سەدەی بیستەم لە پاریس کردبوو، دەیگوت رۆژێکیان ژنێک چووە ناو کافتیریایەکی پاریس و جگەرگۆشەکەی لەسەر مێزێک داناو رۆیشت، خاوەنی کافتیریاکە داوای لە هەموو کرِیارەکانی خۆی کرد کە پارەی زیاد بۆ خزمەتکردنی منداڵەکە تەرخان بکەن ئەم چیرِۆکە زۆر کاری تێکردم و ئەو خولیایەی لا دروستکردم کە بچمە پاریس، هەر بۆیە برِیارمدا کە فێری زمانی فەرەنسی ببم، دێتەوە یادم کە مامۆستا فەرِەنسییەکەی منیش دەربارەی کافتیریاکانی پاریس هەستێکی نوستالژیانەی هەبوو، ئەو بەردەوام لە پۆلدا باسی ئەوەی دەکرد، کە کافتیریاکانی پاریس چۆنن و وردەکارییەکانی بە تەباشیر لەسەر تەختە رەشەکەدا وێنە دەکێشا، من لە پازدە ساڵیدا کارەکانی (پرۆسپەر مریمێ)م خوێندبووەوەو لە کاتی خوێندنەوەیدا خۆم لە قووڵایی جۆش و خرۆشەکانی ئازادیدا دەبینی، ئەمە هەمان ئەو ئازادییە بوو کە لە وڵاتەکەی مندا بە پووچ و نزم دادەنرا، ئەم ئازادییە منی هێنایە فەرِەنسا.

- بێگومان تا گەیشتن بە فەرِەنسا بەرەورووی چەندین کارەساتی جەرگبرِ بوویتەوە؟

* لە سەرەتادا من وەرگێرِی نووسەرە کلاسیکییەکانی فەرِەنسایی بووم، لە سەردەمی شۆرِشی فەرهەنگی لە ریزی سوپای سوور دابووم،

دواتر داواکرام بۆ فێرکردنی ئایدیۆلۆژیا، لەوێدابوو کە تێگەیشتم من نووسەرم، ئەدەبیات توانا بە مرۆڤ دەبەخشێ تا ویژدانی مرۆڤایەتیی خۆی بپارێزێ، لە سەرەتای لاوێتیمدا دەمنووسی، سەرەتا شیعرم دەنووسی، دواتر ناچار بووم لە ناویان بەرم، بەردەوام لە ژێر چاوەدێری و گیرۆدەی ترسی تێکەوتن بووم، دواجار دیسان دەستم بە نووسین کردەوەو لەژێر ئەو لێفەیەی کە وەک دۆشەک بەکارم دەهێنا؛ دەمشاردنەوە، لە کۆتایی شۆڕشی فەرهەنگیدا توانیم دەست بە چالاکییەکانی خۆم بکەمەوەو کەوتمە وەرگێڕانی کاری نووسەرانی فەڕەنسایی وەک یونسکۆ، یەکەمین کتێبی من کە بڵاوبۆوە دەربارەی هونەری چیرۆک نووسینی مۆدێرن بوو، بەم کتێبە بوومە ئامانجێک بۆ حکوومەت. وەک نوێگەر و گۆڕانخوازێک بۆ هێنانە ئاراو هاوکاری کردن لەگەڵ رۆژئاواییەکان پەراوێز خرام، بە ئالوودەبوونی رۆحی و دەروونی تاوانبارکرام، من کۆڵەگەکانی ریالیزمی شۆڕشگێڕم رالەقاندبوو، داوایان لێکردم کە لە چاپەمەنییەکاندا رەخنە لەخۆم بگرم، بەڵام من رەتم کردەوەو بە خۆمم گوت دەبێ بەرگری بکەم، بڕیارمدا بۆ خۆم بنووسم، تەنانەت ئەگەر چاپیش نەکرێت، بەمجۆرەبوو کە من (کۆسارەکانی گیان)م نووسی، کە شتێک دەخاتەڕوو من باوەڕم پێیەتی و چەندساڵێکم بۆ نووسینی تەرخان کرد، کتێبەکەم لە فەڕەنسا تەواوکرد، لێرە بۆ سیمینارێک بانگهێشت کرابووم، بەڵام دواجار لێرەدا مامەوەو تا ئەوکاتەی کتێبەکانم چاپکران لە رێگای وێنە کێشانەوە ژیانم بەسەر دەبرد.

- ئێوە شێوەکاریشن، چ جیاوازییەک لە نێوان خولیای ئەدەبی و شێوەکاریی خۆتدا دەبینی؟

* جیاوازی لە دەنگ دایە، من گوێ دەگرم، لە ئەدەبدا وشە و زاراوەکان وەک دەنگ راودەکەم، لە شێوەکاریدا هەموو شتێک لە جەستەدا سەرچاوە دەگرێت، من لە کاتی گوێگرتن لە مۆسیقادا نیگار دەکێشم، من عاشقی مۆسیقام، لەوکاتەی کە منداڵبووم ڤیۆلۆن و فلووتم دەژەنی.

- لە کاتی گوتاربێژی لە سویددا ئێوە جەختتان لەسەر (نووسین وەک بەربەستێک بۆ دۆزینەوەی مرۆڤ) کردەوە؟

* من دەمویست ئەوە بەبیر بهێنمەوە کە هەر نووسەرێک تەنها کەسێکی ئاساییە، نەک گوتاربێژێک بۆ مرۆڤەکان، ئەدەب تەنها دەتوانێ دەنگی تاکە کەسێک بێت، ئەو نووسینەی کە بەسترابێتەوە بە میللەت، یان وڵات، یان کەسێکەوە، سروشتی خۆی لە دەست دەدات، ئیتر ئەمە ئەدەب نییە، من خۆم باوەڕم بە ئەدەبی سارد هەیە، ئەو ئەدەبەی کە بەدوای قازانجەوە نییە، ئەدەبی تایبەت، من باوەڕم بە ئەدەبی ساتەوەخت هەیە، ئەدەبێک بۆ ژیان، ئێوە دەبێ بزانن کە چۆن سوود لە ئازادی وەربگرین، ئەگەر ئەمەتان بۆ قەرەبووکردنەوە یان شتێکی دیکە بوێت، لە نێو دەچێت.

سەرچاوە

روزنامە شرق، شمارە ١٢٩، ٣١ ژانویە ٢٠٠٤، وەرگێڕانی بۆ فارسی: ارمن نرسسيان.